

STUDIA I MONOGRAFIE
AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO WE WROCŁAWIU

NR 130

Jolanta Barbara Jabłonkowska
Karolina Molendzka

**KIM JEST BACKPACKER?
ROZWAŻANIA TEORETYCZNE
I KONCEPCYJNE**

WROCŁAW 2018

KOMITET WYDAWNICZY

Wojciech Cieśliński
Beata Irzykowska (sekretarz)
Lesław Kulmatycki
Gabriel Łasiński
Krzysztof Maćkała
Eugenia Murawska-Ciałowicz
Andrzej Pawłucki
Tomasz Sipko
Sławomir Winiarski (przewodniczący)

RECENZENT

Bogusław Stankiewicz

REDAKTOR

Anna Ostowicz-Radziwołek

PROJEKT OKŁADKI

Agnieszka Nyklas

REDAKTOR TECHNICZNY

Beata Irzykowska

© Copyright by Wydawnictwo AWF Wrocław, 2018

ISSN 0239-6009

ISBN 978-83-64354-36-6

Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu
51-617 Wrocław, al. Ignacego Jana Paderewskiego 35
www.awf.wroc.pl/wydawnictwo

Wydanie I

Certyfikat jakości na zgodność z PN-EN ISO 9001:2009

prawolubni

Książka, którą nabyłeś, jest dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, abyś przestrzegał praw, jakie im przysługują. Jej zawartość możesz udostępnić nieodpłatnie osobom bliskim lub osobiście znanym. Ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz jej fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A kopiując jej część, rób to jedynie na użytek osobisty. Szanujmy cudzą własność i prawo. Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	5
1. Backpacking w badaniach zagranicznych.....	10
1.1. Definicja i cechy backpackingu.....	10
1.2. Ryzyko jako atrybut backpackingu.....	14
1.3. Definiowanie backpackingu w przemyśle turystycznym.....	18
1.4. Korzenie historyczne backpackingu.....	19
1.5. Uwarunkowania społeczno-demograficzne backpackingu.....	23
1.5.1. Pochodzenie	24
1.5.2. Płeć	25
1.5.3. Wiek	27
1.5.4. Wykształcenie.....	28
1.5.5. Czas trwania podróży	29
1.5.6. Preferowane kierunki podróży	30
1.5.7. Preferowane środki transportu	31
1.5.8. Preferowane miejsca noclegów	33
1.5.9. Budżet	34
1.5.10. Sposoby spędzania czasu wolnego podczas podróży	36
1.5.11. Motywacja.....	38
1.5.12. Organizacja wyjazdu.....	41
1.5.13. Korzyści z podróży	42
Podsumowanie	43
2. Backpacking w badaniach polskich	45
2.1. Polskie definiowanie backpackingu	45
2.2. Miejsce backpackingu w typologii polskiej turystyki	51
2.3. Uwarunkowania historyczne polskiej turystyki.....	54
2.4. Charakterystyka polskich backpackerów	63
2.4.1. Płeć	64
2.4.2. Wiek	64
2.4.3. Wykształcenie.....	66
2.4.4. Czas trwania podróży	67
2.4.5. Preferowane kierunki podróży	68
2.4.6. Preferowane środki transportu	69
2.4.7. Preferowane miejsca noclegów	70
2.4.8. Budżet	70
2.4.9. Sposoby spędzania czasu wolnego podczas podróży	72
2.4.10. Motywacja.....	73
2.4.11. Organizacja wyjazdu.....	75
2.4.12. Korzyści z podróży	76
Podsumowanie	77
Zakończenie	79
Bibliografia	82
Wykaz rycin i tabel	96
Summary	97

WPROWADZENIE

Jak można najkrócej i najbardziej adekwatnie zdefiniować współczesny backpacking? To aktywność turystyczna, która jest kształtowana przez subiektywną percepcję i podmiotowe rozumienie świata osób utożsamiających własne życie z podróżą (zarówno w sensie dosłownym, jak i metaforycznym), od podróżowania oczekujących zmiany (oderwania się od tu i teraz), niezależności (radzenia sobie poza sferą jakichkolwiek wpływów) i doświadczania autentycznych (szczerych) spotkań z różnorodnością świata. Backpackerzy oczekują też trzech korzyści. Po pierwsze: wzmocnienia potencjału egzystencjalnego i kreatywnego. Po drugie: pozyskania kapitału kulturowego. Po trzecie: wpisania się w grupę o szczególnym statusie, by awansować z poziomu niewidoczności do pozycji celebrytów [Jabłonkowska 2017b]. Przedstawiona definicja jest wynikiem wieloletnich badań autorki opracowania *Backpackerzy polscy a zagraniczni. Wieloaspektowe studium porównawcze* nad tym zjawiskiem, połączonych z analizą literatury przedmiotu polskiej i zagranicznej. Żeby ją sformułować, należało prześledzić dzieje ruchu backpackerskiego i ewoluowania tego terminu od początku.

Wyraz „backpacker” został stworzony przez australijski przemysł turystyczny na potrzeby zdefiniowania nowej klasy turystów indywidualnych, którzy w latach 80. XX w. licznie odwiedzali Australię. Nowe określenie niezwykle prędko zdobyło popularność. Najpierw w Australii, a potem w Tajlandii i Indonezji zaczęto nim określać już nie tylko typ turysty wędrującego z plecakiem, lecz także infrastrukturę turystyczną, która rozwinęła się wokół tej formy podróżowania. Powstawały noclegownie, nazywane *backpackers* lub *backpackers accommodation* (ang.). Z nowego terminu korzystano przy oznaczaniu produktów, np. artykułów spożywczych (*Backpackers Pantry Whole Milk*, *Backpackers Pantry Chicken*), przedmiotów wyposażenia turystycznego (*Backpackers Cache Bear Container Carrying*, *Backpackers Cache Liner Bags*) czy rekreacyjnego (np. karty do gry *Backpacker – The Ultimate Travel Game*). Bary, taksówki, sklepy, biura turystyczne, fitness kluby dodawały do swej nazwy wspomagający człon „backpackerskie”. Niestety nadużywanie tego wyrazu sprawiło, iż został on leksykalnie uproszczony, i – co odnotowała Markward [2008] – stał się nieprecyzyjny.

Na początku lat 90. XX w. wprowadzono go do naukowego dyskursu. Prawdopodobnie pierwszym, który posłużył się w literaturze naukowej pojęciem backpackera, był Pearce [Dayour 2013, s. 2]. Analizując nowe kierunki rozwoju turystyki współczesnej, zauważył zarysowującą się na tle wielu grup różnorodnych turystów odwiedzających Australię szczególną aktywność młodych ludzi wędrujących z plecakiem [Pearce 1990]. Wraz z Loker-Murphy [Loker-Murphy i Pearce 1995] scharakteryzował ich i wyznaczył kryteria, które stały się w następnych latach punktem odniesienia przy próbie ich definicyjnego opisanie. Od

tamtej pory backpackingiem zainteresowali się przedstawiciele wielu dziedzin nauki. Powstały prace i projekty badawcze, w których definiowano ten rodzaj turystyki i opisywano jego uwarunkowania historyczne [m.in. Adler 1985; Townner 1985], analizowano wybrane tematy w ujęciu m.in. socjologicznym [m.in. Aitchison 2003; Fischer i wsp. 2010], etnograficznym [m.in. Anderskov 2002, Sørensen 2003], antropologicznym [m.in. Jarvis i Peel 2005; Pearce 2006], metodologicznym [m.in. Dann i wsp. 1988; Uriely i wsp. 2002], kulturowym [m.in. Cohen E. 2003; Maoz 2007], etycznym [m.in. Hultsman 1995; Payne i Dimanche 1996], medycznym [m.in. Bellis i wsp. 2004] i ekonomicznym [m.in. Loker-Murphy i Pearce 1995; Scheyvens 2002]. Klasyfikowano desygnty, które pozwalały na odróżnienie backpackingu od innych rodzajów turystyki. Znaczny merytoryczny wkład w zrozumienie tej sztuki podróżowania wniosły artykuły publikowane w *Annals of Tourism Research* [m.in. Cohen E. 1988; Pearce 1990; Loker-Murphy i Pearce 1995; Murphy 2001; Elsrud 2001; Uriely i wsp. 2002; Sørensen 2003; Noy 2004; O'Reilly 2006; Cohen S.A. 2011; Larsen i wsp. 2011] oraz dociekania osób, które od lat zajmowały się backpackingiem, m.in.: Loker [1991, 1993]; Richards i King [2003]; Richards i Wilson [2003, 2004]; Huxley [2004]; Hannam i Ateljevic [2007]; Pearce i wsp. [2009]; Hannam i Diekmann [2010]; Tomazos [2015]. Prowadzono badania statystyczne, opracowywano sprawozdania i raporty oraz prognozy rozwoju backpackingu w nowym stuleciu (m.in. Australian Tourist Commission... [2003]; Bureau of Tourism Research [2005]; Annual Backpacker Report [2005]; Tasmania Backpacker... [2007]; Tourism Research Australia... [2007]; Backpacker Tourism... [2009]; Backpacker Tourism Action Plan... [2009]; Backpacker... [2010]; International Visitors in Australia... [2013]).

W polskiej rzeczywistości backpacking¹ (przejęty przynajmniej z nazwy z modelu zachodniego) zakorzenił się stosunkowo niedawno. Od początku XXI w.

¹ W języku polskim backpacking w niektórych publikacjach próbuje się zastąpić polskim określeniem „turystyka z plecakiem” lub „turystyka plecakowa”, a pojęcie backpackera – wyrazem „plecakowicz”. Z reguły używa się formy angielskiej „backpacker”, z którą jest jednak niemały kłopot, przede wszystkim z powodu braku w języku polskim ujednoliconego wzorca gramatycznego. Można spotkać różne sposoby zapisu: łączny – backpacker [Wiza 2008], rozdzielny – bagpackers [Dłużewska 2004]; osobliwe formy: backpackering [Przybylski 2014]. Jest też trudność z ustaleniem liczby mnogiej, pojawia się ona w trzech wariantach: zgodnie ze strukturą angielską backpackers [Kłossowska 2010] lub z zapożyczeniem formy z języka angielskiego backpackers z dołączoną końcówką polską -i: backpackersi (szczególnie używana na forach internetowych, np.: www.backpackersi.blogspot.com, www.backpackersi.pl). Trzeci sposób zapisu to wyraz podstawowy „backpacker” z polską końcówką liczby mnogiej -erzy: backpackerzy [Cessanis 2013]. Słuszne wydaje się, że rodzinę wyrazów związanych z podstawowym pojęciem backpackingu, który inicjuje dopiero swą leksykalną obecność w języku polskim, można wpisać w krajowe struktury gramatyczne, a zatem posługiwać się ujednoliconą formą: rzeczownik – backpacker/backpackerzy i przymiotnik – backpackerskie.

wielu, zwłaszcza młodych, Polaków wyrusza na turystyczne szlaki. Przekracza granice państw, pokonuje geograficzne przestrzenie i zmiany klimatyczne, aby doświadczać różnic kulturowych oraz społecznych i mierzyć się z trudem organizacji własnej podróży². Identyfikują się jako backpackerzy.

Pomimo jednak rosnącej popularności polskie środowisko backpackerów wciąż pozostaje słabo rozpoznane. Brakuje wielu badań, które nie tylko skategoryzowałyby ten typ podróżowania w kontekście dynamicznie mnożących się innych form turystyki, lecz także pozwoliły zdefiniować go w odniesieniu do – po pierwsze: realiów polskiego społeczeństwa, które dopiero uczy się wolności i niezależności, odmiennie niż państwa Europy Zachodniej o ugruntowanej od wielu pokoleń demokracji; po drugie: do polskiej odmiany ruchu trampowego, którego rozwój przez ponad 40 lat uwarunkowany był systemem polityczno-gospodarczym socjalistycznej Polski.

Na forach internetowych polskich backpackerów trwa dyskusja nad definiowaniem backpackingu. Zajmowane są różne stanowiska. Niektórzy uważają, że ze względu na wieloaspektowość i złożoność tego rodzaju turystyki nie można jej zamknąć w szablonie kilku normatywnych słów. Są dyskutanci, dla których z kolei jest on prostą formą kontynuacji trampingu, a wcześniej globtroterstwa, i wszelkie rozumienie nowego sposobu podróżowania należy odnosić tylko do dawnej terminologii: „Każdy tramp (czyli innymi słowy backpacker) jest podróżnikiem (czyli innymi słowy globtroterem), ale nie każdy podróżnik (czyli innymi słowy globtroter) jest trampem (czyli backpackerem). Tramping ma swoją własną definicję [...]. «Rodzina» globtroterów (czyli podróżników) jest pojęciowo szersza od trampów. Trampowie (czyli backpackerzy) są zaledwie jej fragmentem. Występują w jej ramach inni, oprócz trampów, czyli np. trekkingowcy, rowerzyści, kajakarze, żeglarze, czyli przedstawiciele dyscyplin z kręgu turystyki kwalifikowanej. Różnią się oni od trampów (czyli backpackerów) odmienną logistyką transportową, zasadami bezpieczeństwa, posiadaniem specjalistycznych uprawnień i wreszcie ekonomiką” [www.travelbit.pl].

W sieci pojawiają się także krytyczne uwagi dotyczące stylu podróżowania backpackerów. Zarzuca się im, że „nie szukają [...] autentyzmu w sensie obcowania z nietkniętą kulturą odmiennością”, że zamiast szukać nowych, nieodkrytych jeszcze szlaków, wyruszają na przetarte i dobrze znane trasy turystyczne [www.klapkikubota.wordpress.com/2010/11/13/turysta-czy-backpacker]. Nadto niektóre kierunki podróży straciły swe backpackerskie uzasadnienie, a stały się jedynie trasami turystycznymi. A przecież dla backpackerów istot-

² Wielu z nich swoje wspomnienia z podróży wydało w formie drukowanej, np.: Choszcz i Siuda 2004; Pałkiewicz 2008; Michniewicz 2010b; Przybysz i Przybysz 2010; Witkowska 2010; Bieniek 2011; Gryka 2012; Zaleski 2013.

na powinna być dziewiczość odwiedzanego terenu: „[...] dlatego Indie nie są już tą samą «ziemią obiecaną» co na przykład dwadzieścia, trzydzieści lat temu”, prawdziwi backpackerzy jako cel swej podróży wybierają przykładowo Syberię albo Arktykę [Rancew-Sikora i wsp. 2009, s. 130].

W polskiej literaturze naukowej w porównaniu z szerokimi i precyzyjnymi badaniami zagranicznymi zagadnienie backpackingu jest niewystarczająco opracowane. Istnieją publikacje, które mogą stać się punktem wyjścia do badań nad kształtowaniem się turystyki indywidualnej lub alternatywnej [np. Cazes 1987; Łopaciński 1987; 1989; 1990; Urbanik 2004; Czupryński 2005; Mielcarek 2006; Opowicz 2010; Bachórz 2013; Horolets 2013], wciąż jednak niedostateczny jest zasób badań systematyzujących zagadnienie tożsamości polskich backpackerów na podstawie szczegółowych analiz, ukierunkowanych na poznanie tego środowiska. W 2013 r. ukazała się pierwsza na polskim rynku monografia poświęcona bezpośrednio backpackingowi: *Uczenie się z podróży w narracjach turystów indywidualnych (backpackersów)* [Wiza 2013]. Praca ważna, kładąca nacisk przede wszystkim na badanie specyficznych kontekstów uczenia się na podstawie narracji podróżniczych indywidualnych turystów. Rok później został opublikowany artykuł, w którym pokazano m.in., w jaki sposób podróżnicze doświadczenia backpackerów wpływają na postrzeganie przez nich siebie i świata [Wiza 2014a]. Pierwsze próby omówienia wybranych zagadnień backpackerskich, związanych z polskim doświadczeniem backpackingu, zostały podjęte dziesięć lat temu. Do 2018 r. opublikowano niewiele ponad dwadzieścia artykułów [m.in. Dłużewska 2007; Wiza 2007a, b, 2008, 2014b, 2016; Brzózka 2012; Jabłonkowska 2013, 2014, 2015a, b, 2016a–c, 2017a, 2018; Jabłonkowska i Nawrocka 2015, 2016; Patyra i Dłużewska 2015; Jabłonkowska i Stankiewicz 2018; Zawadka i Pietrzak-Zawadka 2018]. W 2017 r. wydano monografię *Backpackerzy polscy a zagraniczni. Wieloaspektowe studium porównawcze* [Jabłonkowska 2017b], w której uchwycono i zdefiniowano wielowymiarową podmiotowość współczesnego backpackera oraz pokazano doświadczenia Polaków na tle praktyk backpackerów zagranicznych.

Aktualna jednak pozostaje potrzeba pogłębiania wiedzy o tym rodzaju turystyki, o zmieniających się czynnikach, które warunkują jej charakter, szczególnie w polskiej rzeczywistości, w którą dopiero wdziera się ten zachodni styl podróżowania.

Niniejszej publikacji nadano charakter rozważań teoretycznych. Przewodnim zamierzeniem było koncepcyjne zarysowanie backpackingu – różnych sposobów jego definiowania – na podstawie wybranych komponentów, wyeksplikowanych z wielu źródeł zarówno zagranicznych, jak i polskich. Kluczowymi stały się prace anglojęzyczne, które ukazały się w ostatnich latach. Zanalizowano także polskie opracowania prezentujące naukowy punkt widzenia. Sięgnięto również do reportaży i publikacji prasowych, które pozwalały w szerokim spo-

łecznym kontekście uformować empiryczny szkic polskiego backpackera [m.in. Więcka 2002; Mikołajewska 2004; Larecka 2006; Mielcarek 2006; Sachno 2008; Kłossowska 2010; Michniewicz 2010a, 2011; Witkowska 2010; Cessanis 2013]. Wykorzystano materiały opublikowane w Internecie na stronach osób praktykujących backpackerski styl podróżowania [m.in. www.peron4.pl/tomek-michniewicz-backpackerskie-podroze-nie-sa-dla-kazdego/, www.proto.pl/wywiady/info?itemId=60202] oraz informacje zapisane w domenach i blogach, m.in.: www.koniecswiata.net, www.tomekmichniewicz.pl/, www.backpacker.com; www.backpacker.com.pl.

Monografia została podzielona na dwa rozdziały. W pierwszym zarysowano historię kształtowania się backpackingu, opisano metodykę i styl jego uprawiania w krajach, w których jest on od dawna rozwiniętą gałęzią turystyki. Dokonano wielowątkowych studiów literatury przedmiotu, co pozwoliło na uwypuklenie najistotniejszych poglądów zagranicznych autorów na ten typ podróżowania. Podjęto także próbę ustalenia definicji oraz opisanie psychograficznego modelu backpackera. Analizowano na podstawie wielu badań dane na temat społeczności osób podejmujących ten typ podróży – ich pochodzenia, płci, wieku, wykształcenia, preferencji podróżniczych, długości odbywanych wypraw, wyboru miejsca noclegu i środka transportu, kosztów ponoszonych w związku z wyjazdem, sposobów spędzania czasu wolnego w podróży, motywacji do podejmowania tego rodzaju wypraw oraz korzyści z nich płynących.

W drugim rozdziale zostały przedstawione tematy dotyczące historycznych uwarunkowań kształtowania się backpackingu w kontekście polskich realiów oraz opisano cechy psychograficzne polskiego backpackera na podstawie danych zaczerpniętych z polskich źródeł naukowych i popularyzatorskich.

1. BACKPACKING W BADANIACH ZAGRANICZNYCH

1.1. DEFINICJA I CECHY BACKPACKINGU

Zanim przyjął się dzisiejszy termin „backpackerzy”, dla samotnych podróżników, którzy przemierzali świat z dala od ścieżek ubitych przez masowych turystów, próbowano znaleźć właściwą nazwę i wpisać ich w struktury współczesnej turystyki. Na początku lat 70. XX w. Cohen E. [1972] zaproponował podział na cztery grupy w dwóch kategoriach: turyści indywidualnego i masowego (tab. 1).

Tabela 1. Klasyfikacja turystów według koncepcji Cohena E. [1972]

Typ		Otwartość na relacje	Otwartość na zmiany	Inne
Turyści indywidualni	drifter	najniższa	najwyższa	bardzo śmiały/odważny/ryzykujący; żyje/integruje się z lokalną społecznością
	explorer	niska	wysoka	podróżuje samotnie; szuka wygodnego zakwaterowania i niezawodnego transportu
Turyści masowi	indywidualny turysta masowy	wysoka	niska	nie wiąże się z grupą; sam kontroluje czas i plan podróży
	zorganizowany turysta masowy	najwyższa	najniższa	podąża za przewodnikiem; trzyma się ustalonego z góry planu podróży

Źródło: na podstawie Kim i wsp. 2011, s. 2

W jego klasyfikacji pojawiło się określenie „drifter”³ na oznaczenie turysty opozycyjnego wobec kultury dominującej w swej macierzystej społeczności, przyjmującego postawę dysydencką. Prototypem driftera stał się dla Cohena E. [2003] Niemiec, którego spotkał w 1968 r. Człowiek ten podróżował sam z atlantyckich wybrzeży Brazylii przez Amazonię do High Sierra w Peru. „Prawdziwie pomysłowy, samodzielny i oszczędny”⁴, jak go określił Cohen E. [2003, s. 45]. Drifter w swych mocno zindywidualizowanych praktykach turystycznych szukał wyzwolenia. W odmiennych i obcych rejonach świata dostrzegał wartość poznawczą. Był przeciwieństwem masowego turysty – nie poszukiwał standardowych udogodnień i atrakcji, wygodnego zakwaterowania i transportu, nie

³ O drifterach pisał Michener [1971].

⁴ Teksty obcojęzyczne w tłumaczeniu autorek.

ograniczał swych kontaktów z lokalną społecznością. Potrzebował wrażeń, odmiennych doświadczeń, bezpośredniości. Czerpał w wielokulturowości świata. „On jako indywidualista – pisał wiele lat później Cohen S.A. [2011, s. 1536] – różnił się od turysty zinstytucjonalizowanego, formowanego przez organizatorów wyjazdów turystycznych. Turysta wybierał miejsca znane i popularne, serwowane przez biura podróży, planował termin i geografie swego pobytu, warunkując wybór jedną z priorytetowych wartości – poczuciem bezpieczeństwa. Natomiast drifter, niwelując swój kontakt z przemysłem turystycznym, we własnym zakresie starał się zwiedzać świat, dostosowując się do stylu życia tubylców, z którymi się spotykał”.

W następnych latach pojawiały się kolejne projekty nazw. Cohen E. [1973, s. 527] proponował m.in. określenie „nomadzi” (ang. *nomads*). Vogt [1976, s. 27] podkreślał stosowność używania terminu „wędrowcy” (ang. *wanderers*), ponieważ – jak wskazywał – jest w nim ukryty aspekt romantycznego wyzwania ku przygodzie, który wydał się najbardziej pożądany dla młodzieży zaangażowanej w ten typ podróżowania. Dla Mukerji [1978] byli to autostopowicze (ang. *hitchhikers*). Adler [1985, s. 335] uważała z kolei, że naturę samotnych, młodych wędrowców najlepiej oddaje nazwa „drepcząca młodzież” (ang. *trampling youth*) lub – jak uzupełnił jej myśl Teas [1988] – „młodzi podróżnicy” (ang. *youthful travelers*). Trzy lata później Riley [1988, s. 316–317] ekstrapolowała adlerowskie określenie, uwypuklając odległościowy i ekonomiczny charakter odbywanych przez młodzież podróży. Podważyła jako niemiarodajne te opinie, które łączyły turystykę backpackerską z ruchami hipisowskimi z lat 60. XX w. Ludzie, którzy pragną podróżować poza cyklem urlopów czy wakacji, szukają tanich rozwiązań dla swych wypraw. Dlatego – jej zdaniem – należy raczej używać terminu „dalekodystansowi podróżnicy za małe pieniądze” (ang. *long-term budget traveler*). Tego terminu używają sami wędrowcy.

W latach 90. XX w. upowszechniło się pojęcie backpackingu. Badacze próbowali je przede wszystkim zdefiniować. Początkowo używali go, by w mniej dyskredytujący sposób określać drifterów (włóczęgów), a następnie, aby trafniej opisać indywidualnych turystów, którzy podróżowali po świecie tanim kosztem [Ateljevic i Doorne 2000, s. 131]. O'Reilly [2006, s. 1005] z kolei wprost wywodził backpacking z wcześniejszego driftingu, zakładając, że backpacker to współczesna wersja driftera z lat 60. XX w.

W pierwszych definicjach starano się uchwycić te odmienności, dzięki którym łatwiej było odróżnić backpacking od innych rozwijających się wówczas form turystyki [m.in. Pearce 1990; Loker 1993; Munt 1994; Hampton 1996; Hsu i Sung 1996; Loker-Murphy 1996; Firth i Hing 1999; Goodwin 1999; Murphy 1999]. Wskazywano, że backpackerem jest turysta/podróżnik, który dba o jak najtańszy wymiar swej wyprawy (porusza się niedrogimi środkami lokomocji, śpi w korzystnych cenowo noclegowniach, uniezależnia się od organizatorów

turystycznych, podróżuje nieformalnie, na bieżąco modyfikuje swoje plany wyjazdowe, wchodzi w społeczne interakcje z innymi (turystami/podróżnikami i tubylcami), odbywa kilkumiesięczne podróże [Loker-Murphy i Pearce 1995].

Nieco swobodniejszą wersję zdefiniowania backpackingu zaproponował Hamilton [1988, s. 307]. Dostrzegł w backpackerach obieżyświatów, których od innych turystów różni przede wszystkim samodzielne (specyficzne) wybory: korzystanie z publicznych środków transportu, spanie w różnorodnych miejscach, planowanie podróży jedynie ogólnie (elastyczność w wyborze miejsca, czasu pobytu w nich itd.), podróżowanie w przestrzeni długiego czasu przy dość ograniczonych dziennych wydatkach, poniżej 15 USD za dzień, podróżowanie do miejsc niepopularnych. Backpacking był – w ocenie Hamptona [1998, s. 640] – częścią międzynarodowej turystyki budżetowej (ang. *sub-sector of international budget tourism*).

Coraz wnikliwsze badanie ruchu backpackerskiego [Desforges 1998], poszukiwanie zewnętrznych społeczno-kulturowych czynników, które formowały jego zmieniającą się postać [m.in. Smith 1994; Loker-Murphy 1996; Ross 1997], analizowanie czynników, które motywują do podjęcia podróży [m.in. Loker-Murphy 1996; Elsrud 1998; Ateljevic i Doorne 2004; Maoz 2007], eksplorowanie backpackerskiej społeczności i jej otoczenia [m.in. Murphy 2001; Mohsin i Ryan 2003; Westerhausen i Macbeth 2003; Richards i Wilson 2004] doprowadziło do przekonania, iż nie można traktować backpackingu w sposób homogeniczny.

Sørensen [2003] zwrócił uwagę, że wiele ujmowanych w definicjach informacji nie znajduje potwierdzenia w rzeczywistych praktykach podróżniczych backpackerów. W czasie prowadzonych badań spotykał osoby, które utożsamiały się z backpackingiem, choć nie można im było przypisać typowych desygnat tego typu podróżowania. Poznał między innymi dobrze wykształconych młodych ludzi z Zachodu, którzy świadomie na pewien czas porzucili dobrobyt, absolwentów szkół średnich, którzy przerywając naukę, postanowili wzbogacić swoje życie doświadczeniem podróżniczym, Izraelczyków, którzy podróżując, świętowali zakończenie służby wojskowej, studentów realizujących swoje plany wakacyjne lub urlopy naukowe, wolontariuszy z różnych organizacji, indywidualnych turystów itp. Zauważył, że różni ich wiele. Na przykład podkreślany dotąd element swobody planowania i dowolności wyboru kierunku wyjazdu podważa realizowana przez wielu z nich praktyka przygotowywania podróży. Backpackerzy wyruszają w drogę z tzw. pakietem startowym: zaopatrują się wcześniej w bilety lotnicze, bukują noclegi, niejednokrotnie rezerwują wycieczki i bilety na atrakcje, które chcą poznać na miejscu. Są i tacy, którzy podejmują podczas swoich wypraw okresowe zatrudnienie w miejscu czasowego przebywania, co z kolei eliminuje, wskazywany w dotychczas formułowanych definicjach, warunek wyjazdu tylko dla przyjemności [Uriely i Reichel 2000]. Zmienia się także czas odbywanej podróży. Częściej zależy on od indywidualnych preferencji i możliwości konkretnych osób. Backpackerzy mają też różne cele, niejedna-

kowe motywacje, nawet sposób realizacji podróży może być odmienny. Dostrzeżono również różnice w stopniu wewnętrznego integrowania się środowiska backpackerów. Jest on zależny np. od kraju ich pochodzenia, wieku, przynależności do którejś z subkultur, statusu społecznego [Cohen S.A. 2011].

Badawczą koniecznością stało się zatem zredefiniowanie pojęcia backpackingu. Uznano, że należy zrezygnować z konstruowania jednej uniwersalnej definicji wzorcowego backpackera na rzecz poszukiwania kodów, które pozwolą uchwycić sposób identyfikowania się jednostki ze wspólnotą sobie podobnych turystów/podróżników [Uriely i wsp. 2002]. Backpacker nie jest – przekonywał Sørensen [2003, s. 852] – sztywnym konstruktem, dlatego opisując go, należy brać pod uwagę tworzone przez niego narracje podróżnicze, w których formułuje on własną tożsamość backpackerską, samookreśla swoją przynależność do tego środowiska, definiuje wartości, motywacje, potrzeby i przyjęte praktyki turystyczne. Noy [2004] zauważyła, że podróże wpływają na osobowościowy rozwój backpackerów, modelują ich samoocenę oraz nastawienie do życia, uczą otwartości i tolerancji. Zwracano jednak uwagę, by poprzez zbyt szerokie definiowanie backpackingu nie pozbawić go właściwego znaczenia [Uriely i wsp. 2002; Sørensen 2003; Newlands 2004; Richards i Wilson 2004].

Z definiowaniem backpackingu łączy się jeszcze jedna niedogodność – wzrastająca z roku na rok jego popularność. Uczestnictwo w backpackerskim ruchu coraz większej liczby osób z różnych środowisk społecznych i kręgów kulturowych sprawia, że proces zmian w tym ruchu jest bardzo dynamiczny. Łatwiej określić, czym backpacking był, niż czym jest obecnie, gdyż każdego roku od początku XXI w. wielomilionowa rzesza backpackerów wyjeżdża w różne strony świata [Binder 2004; O'Reilly 2005]. Można ich spotkać niemal w każdym zakątku na ziemi, „od odległych wiosek w Hindukuszu po centrum Londynu i Paryża” [Hannam i Ateljevic 2007, s. 1]. Część środowiska naukowego podkreśla, iż wobec tak prężnie rozwijającej się obecnie mody na backpacking i związanej z nią masowości wyjazdów nowego pokolenia backpackerów zostają zatracone pierwotne wzorce backpackingu. Staje się on w większości „skolonizowany” przez rynek [Horolets 2013, s. 55] i zaprogramowany przez współczesną kulturę [O'Reilly 2006], a jego dotychczasowe najbardziej charakterystyczne cechy – zindywidualizowanie i niezależność – tracą swą wartość, bowiem znaczna część backpackerów po przybyciu do miejsca docelowego zamyka się w backpackerskiej bańce (w enklawach, w których oddają się zachowaniom hedonistycznym i konsumpcyjnym). Zanikają także – wyraźnie zaznaczające się jeszcze pod koniec XX w. – cechy dystynktywne uczestników tej formy turystyki, tj. niewielki budżet, brak szczególnych ograniczeń czasowych, motywacje, by więcej przeżyć i doświadczać. Zdaje się, że zaledwie garstka z tej wielomilionowej społeczności podróżuje jeszcze w celach egzystencjalnych czy eksperymentalnych. Inni przypominają zwykłych turystów, którzy szukają odmienności lub różnorodnych form rekreacji [por. Uriely i wsp. 2002, s. 531].

Nie wszyscy podzielają tę opinię. Między innymi Ateljevic i Doorne [2005] czy Cohen S.A. [2011] uważają, że właśnie tak duża różnorodność w samym koncepcie tego typu podróżowania pozwala backpackerom na swobodne korzystanie z różnorodnych możliwości kształtowania poszczególnych elementów ich podróży, dzięki czemu zyskują oni własne, niepowtarzalne doświadczenia [Hillman 2001], ponieważ backpackerzy chcą doświadczać indywidualnie. Priorytetem staje się dla nich przeżywanie autentyzmu w poznawaniu nowych miejsc i innych ludzi. To jest wartość, która w pewnym sensie ich uzależnia i motywuje do podejmowania kolejnych wypraw [Maoz 2005; Muzaini 2006]. Hillman [2001] dostrzegła w tym przejaw silnego zemocjonowania. Wydaje się, że większość backpackerów jest zakochanych w podróżach, które są dla nich źródłem przyjemności i przygody, wartością samą w sobie [O'Reilly 2006]. Ale dla wielu staje się także sposobem na życie, możliwością nie tylko dotknięcia autentyzmu w świecie zewnętrznym, lecz także wewnętrznym – doświadczania siebie. Backpackerzy chcą sprawdzić się w nowych sytuacjach pod warunkiem pozostania w zgodzie z sobą. W podróżowaniu poszukują osobistego wymiaru egzystencji, w który doświadczenie niezależności i wolności zostaje wpisane bezwarunkowo. Ich długotrwałe podróże – tłumaczył O'Reilly [2005] – stają się wówczas swoistym rytuałem przejścia z młodzieńczego buntu podszytego pragnieniem swobody, poprzez samorealizację ku spełnieniu, pozyskaniu wiedzy i umiejętności zarządzania swoją codziennością oraz radzeniu sobie w trudnych sytuacjach [Cohen E. 2004]. A możliwość mieszkania, podejmowania okresowej pracy, obcowania z lokalną społecznością tylko to doświadczenie w nich wzmacnia.

Backpackingu nie określają dziś sztywne ramy. Istotne są te praktyki podróżnicze i te sposoby ich realizacji, które po pierwsze: umożliwiają backpackerom dokonywanie wyborów indywidualnych; po drugie: prowadzą do odmiany (nie zawsze zmiany czy przemiany). Dopiero w tym kontekście istotne stają się wybory różnorodnych praktyk podróżniczych.

1.2. RYZYKO JAKO ATRYBUT BACKPACKINGU⁵

Zdaniem Giddensa [1991] w tym typie podróżowania ryzyko ma swe szczególne znaczenie, choć próba zidentyfikowania jego backpackerskiego wymiaru wydaje się niemożliwa. Sami backpackerzy mają z tym problem. Na pewno stwierdzić można, iż ryzyko w backpackingu nie jest konsekwencją celowo wybranych zdarzeń czy zachowań, które prowadziłyby do strat.

⁵ Rozdział o ryzyku w backpackingu jest fragmentem artykułu Jabłonkowskiej „Risk-taking factors in backpacker tourism” [2015].

W zagranicznej literaturze podjęto szczegółowe badania pozwalające scharakteryzować rolę ryzyka w backpackingu. Opisano wiele ryzykownych zachowań backpackerów. Między innymi analizowano podejmowanie ryzyka jako element budowania narracji o sobie samym [Elsrud 2001], jako konstrukt społeczny wpisany w pokolenie Y⁶ [Moscardo i Benckendorff 2007]; ukazywano ryzyko zależne od struktury podróży [Renn 1992; Douglas 1994]; analizowano przyczyny gotowości brnięcia w zachowania ryzykowne podczas odbywania dalekich wypraw [Ryan 2003], poszukiwania satysfakcji [Lupton i Tulloch 2002]; porównywano zaangażowanie backpackerów w sytuacje ryzykowne z postawą prezentowaną przez turystów zinstytucjonalizowanych [Uriely i Belhassen 2005; Lepp i Gibson 2008].

Wyniki badań pozwalają zauważyć pewną prawidłowość: ryzyko, które w podstawowym rozumieniu wiąże się z dwoma zasadniczymi postawami: pozytywną (wówczas staje się szansą) lub negatywną (niesie za sobą skutki negatywne czy sytuacje zagrożenia) [zob. Pałubicka 1990], w społeczności backpackerów przyjmuje wartość oczekiwaną i obok przygody oraz inności staje się niemalże cechą immanentną tej formy podróżowania [Riley 1988; Elsrud 2001].

Backpackerzy, jeśli decydują się na zachowania ryzykowne, to najczęściej w celu poszukiwania własnej tożsamości czy po prostu społecznej nobilitacji poprzez nabywane doświadczenia [Dake 1992; Wickens 1997; Wiza 2007b; Issahaku 2015]. Opisywane po powrocie przeżyte przez nich przygody, niebezpieczeństwa, ryzykowne zachowania tworzą ich własną historię życia, indywidualizują ją i nadają jej sens [Wang 1999]. Backpacker staje się wówczas aktorem na scenie swojego życia. Reżyseruje emocje i doznania. To w jego wyborach leży zerwanie z rutyną codzienności, czasem za cenę dramatycznych czy tragicznych przeżyć (nawet gwałtów czy morderstw).

Badacze wskazują także inne czynniki wyboru ryzyka w backpackingu, m.in. indywidualne predyspozycje każdej osoby podróżującej [Reichel i wsp. 2007]. Fuchs [2013], wykonując pomiary ilościowe na 579 izraelskich studentach, którzy byli doświadczonymi backpackerami, zasygnalizowała, że czynniki ryzyka w ich podróżach coraz mniej różnią się od tych wpływających na konwencjonalne zachowania turystów masowych, ponieważ wynikają z typów ich osobowości. Podobnie sądzi Elsrud [2001]. Czynniki osobowościowe – jej zdaniem – jest decydem z jednej strony potrzeby sprawdzenia siebie w konfron-

⁶ Pokolenie to pewna społeczność, która „podróżuje przez życie wspólnie doświadczając podobnych wydarzeń w podobnym wieku. Oznacza to, że dzielą wspólne społeczne, polityczne, historyczne i ekonomiczne środowisko” [Williams i Page 2011, s. 2]. W kategorię powojennej klasy średniej w świecie Zachodu wpisano następujące po sobie generacje, którym nadano określenia „baby boomers” (osoby urodzone w latach 1946–1964), „pokolenie X” (1965–1976), „pokolenie Y” (1977–1994), „pokolenie Z” (1995–).

tacji ze słabościami (m.in. z lękiem), a z drugiej w relacji z grupą w antynomii: ja – inni.

W opinii innych autorów backpacker to rodzaj podróżnika zuchwałego, odważnego, silnego, o szczególnej wytrzymałości psychicznej i fizycznej. Dlatego tylko osoby o zwiększonych skłonnościach do brawury, będącej kombinacją dumy (z bycia odmiennym niż inni) i poszukiwania doznań [Fuchs 2013] mogą się takich wyjazdów podjąć [Leggat i Shaw 2003]. Jako przykład podaje się m.in. aktywność turystyczną backpackerów w Nowym Jorku po zamachach terrorystycznych z 11 września 2001 r. czy w Kuta na Bali w Indonezji po atakach bombowych na popularny backpackerski klub w 2002 r. Wydawało się, że w tych miejscach po dramatycznych wydarzeniach ruch backpackerski mocno zmaleje. Rok po tragedii rzeczywiście odnotowano spadek zainteresowania, ale tylko w środkowym i wyższym sektorze usług turystycznych, natomiast hostele backpackerskie były pełne [O'Reilly 2006].

Ryzyko w backpackingu wpisane jest praktycznie we wszystkie dziedziny tej podróżniczej aktywności. Opisano różnorodne sytuacje ryzykownych zachowań backpackerów związane m.in. z:

1) aktywnością rekreacyjną, np. uprawianiem sportów ekstremalnych (od 62% do 82% backpackerów zgłasza po powrocie stany chorobowe czy uszkodzenia ciała związane z podróżowaniem po odległych terenach świata) [Peach i Bath 2000];

2) samotnym podróżowaniem; backpackerzy jako przykład ryzyka, z którym w swej podróżniczej codzienności muszą się mierzyć, podają m.in. podróżowanie w oddaleniu od bliskich im kulturowo społeczności, gdzieś po ziemi obcych ludzi, których się nie zna i nie rozumie, którzy mogą okraść, a nawet zabić, gdzie samotność jest jedynym towarzyszem drogi; nie ma turystów, nie ma przyjaciół, jest tylko „obcy” [Elsrud 2001];

3) podróżowaniem w rejonach niebezpiecznych, z dala od utartych, standardowych szlaków turystycznych. Opisywane są przykłady świadomego wyboru sytuacji ryzykownych, np. na jednej z piękniejszych tajskich wysp (Ko Chang), na granicy z Kambodżą, znajduje się plaża z intrygującym terenem rekreacyjnym (m.in. możliwością kąpieli ze słoniami), ale jest to także miejsce działalności handlarzy narkotykami; istnieje również bardzo poważne ryzyko zarażenia się ciężką postacią malarii. Wyspa ta znana jest także z terrorystycznych ataków ze strony zabobonnych mieszkańców (w ostatnich latach zostało zabitych czterech turystów). I pomimo tak oczywistego zagrożenia nie maleje wśród backpackerów zainteresowanie tym miejscem, godzą się na najwyższy stopień ryzyka [Elsrud 2001];

4) brakiem nadzoru prawnego, np. wynajmowanie tanich pojazdów (mocykli czy samochodów), korzystanie ze środków lokalnego transportu niespełniających norm bezpieczeństwa [Leggat i Shaw 2003].

5) kwaterowaniem w tanich noclegowniach, które nie zapewniają warunków zachowania zdrowia i życia (np. pomieszczenia bez zabezpieczeń anty-pożarowych, higienicznych, antywłamaniowych) [Leggat i Shaw 2003];

6) spożywaniem lokalnych produktów w miejscach nieobjętych obowiązującymi w Europie Zachodniej, USA i innych krajach wysoko cywilizowanych przepisami żywieniowym, co jest bezpośrednim narażeniem się na choroby zakaźne [Leggat i Shaw 2003], np. ryzykowne stołowanie się w przygodnych punktach gastronomicznych [Elsrud 2001]. Spożywanie potraw bez przestrzegania zasad higieny i bezpieczeństwa często skutkuje chorobami (od biegunki począwszy, na poważnych powikłaniach chorobowych wywołanych obcymi szczepami bakterii czy wirusów charakterystycznymi dla stref innego klimatu kończąc) [Peach i Bath 2000];

7) nieznajomości kultury odwiedzanej społeczności, jej języka, obyczajów i zwyczajów [Tutenges 2009];

8) nieznajomości warunków klimatycznych, geograficznych, przyrodniczych czy środowiskowych [Watcharapong i wsp. 2010; Issahaku 2015];

9) ignorowania kwestii związanych z bezpieczeństwem zdrowotnym, m.in. w zakresie wiedzy, postaw i praktyk wobec ryzyka zagrożenia malarią, m.in. w Azji Południowo-Wschodniej i w Indiach okazało się, że prawie wszyscy z grupy badanych backpackerów (94%) byli świadomi ryzyka zarażenia się tą chorobą podczas odbywania podróży, a tylko 22% zastosowało przeciwmalaryczną profilaktykę [Chatterjee 1999; Piyaphanee i wsp. 2009].

Czynniki ryzyka w backpackingu kryją się zarówno w samym charakterze tego typu podróżowania, jak i w motywacji do jego podejmowania. Richard i Wilson [2004] utrzymują, że zasadniczym celem podróży backpackerów jest samorozwój, poznawanie siebie i swoich ograniczeń. Każde zatem doświadczenie, szczególnie to, w które wpisuje się ryzyko, staje się dla nich źródłem pozyskiwania społecznego habitusu oraz wzmacnianiem cech przydatnych do efektywnego funkcjonowania w społeczeństwie postmodernistycznym. Łatwiej niż inni, którzy wybierają bezpieczeństwo, konfrontują się z ryzykiem i zagrożeniem w trakcie podróży, a po powrocie w życiu zawodowym i społecznym osiągają sukces [Desforges 2000].

Ryzyko i ryzykowne zachowania pozwalają backpackerom wybrany fragment ich własnej egzystencji jakościowo wyróżnić od reszty swojego życia i nadać mu oczekiwane wartości (w aspekcie samorealizacji i nowości/inności). Decydowanie się na zachowania ryzykowne jest także odpowiedzią na tęsknotę za wolnością (rozumianą jako nowy wymiar przeżywanej różnorodności, z dala od domu, w obcym środowisku przyrody i kultury).

1.3. DEFINIOWANIE BACKPACKINGU W PRZEMYŚLE TURYSTYCZNYM

Definicję backpackingu skonstruował także przemysł turystyczny. W latach 80. XX w. powstał termin „wolni niezależni podróżnicy” (ang. *free independent travellers*, FITs) na oznaczenie turystów samodzielnych, którzy odbywali podróże zagraniczne bez opieki biur turystycznych, z dużą swobodą organizacji wyjazdu [Collier 2006]. W Nowej Zelandii nazwano ich interaktywnymi podróżnikami. Podkreślano, iż są nastawieni na zdobywanie podczas podróżowania nowych doświadczeń, chcą się uczyć, nawiązywać relacje z innymi podróżnikami i mieszkańcami odwiedzanych państw, korzystać tylko w koniecznym zakresie z ofert lokalnych usługodawców. Podzielono ich na pięć podgrup⁷ [Parr 1989]. Wśród nich znalazła się kategoria *budgeters*, czyli ci, którzy podróżowali tanio.

Pierwszy raz oficjalnie nazwą backpacker posłużyło się stowarzyszenie The Cairns Backpackers. W 1988 r. opublikowało raport „The Importance of Backpackers to the Cairns Economy” [Cairns Backpackers Accommodation Association 1988], w którym zamieszczono definicję turystów nazwanych backpackerami. Na tle innych turystów indywidualnych wyróżniali się oni przede wszystkim: samodzielnością i samoorganizacją, rozłożonym na 3–4-miesiące czasem wypraw (niektórzy ponad rocznym), krótkim okresem kwatrowania najczęściej w tanich hostelach, korzystaniem z lokalnych środków transportu i punktów gastronomicznych, odbywaniem podróży poza sezonem turystycznym oraz podejmowaniem dorywczych prac zarobkowych w przerwach między kolejnymi etapami wyprawy [Jabłonkowska 2017b].

Australijskie Centrum Badania Turystyki (Tourism Research Australia, TRA) podało najkrótszą definicję backpackerów: są to „osoby, które spędzają jedną lub więcej nocy w ośrodkach dla backpackerów lub hostelach” [za: Ooi i Laing 2010, s. 193]. Na tak lapidarne ujęcie miała zapewne wpływ potrzeba zawarcia w jednej definicji ogromnej różnorodności odmian indywidualnej i niezależnej turystyki, dla której coraz popularniejsze stawały się podróże backpackerskie już nie tylko po Australii [Clarke 2004] i Nowej Zelandii [Garnham 1993], lecz także po południowej Azji [Ateljevic i Doorne 2005] oraz południowej Afryce [Gregory 2002; Rogerson 2011]. Definicja ta świadczy jednak, o tym że termin „backpacking” może być nadużywany [Harris 2001; Jarvis i Peel 2005]. Zamknięcie tego pojęcia w zbyt lakonicznej formule powoduje zaburzenie zrozumienia jego istoty oraz prowadzi do wypaczenia jego sensu. Jeśli bowiem – przyjmując definicję TRA – np. starsza kobieta przyjedzie z miejs-

⁷ *sports people, budgeters, gregarious, family oriented, comfort seekers*

cowości, w której mieszka, np. Darwin, do Perth (w Australii), aby zrobić zakupy i nie zdąży jeszcze tego samego dnia wrócić do domu, co sprawi, że będzie zmuszona przenocować w najbliższym dostępnym hostelu, który okaże się backpackerskim – to czy przez sam fakt noclegu można ją będzie zaliczyć w poczet backpackerów [sic!]? Taka definicja wymaga koniecznej rewizji.

1.4. KORZENIE HISTORYCZNE BACKPACKINGU

Korzeni backpackingu badacze doszukują się w podróżach po Europie w XVII i XVIII w. [O'Reilly 2006, s. 1004]. Uformował się wówczas ruch podróżniczy zwany Grand Tour [Brodsky-Porges 1981]. W okresie kształtowania się w Europie Zachodniej nowożytnej myśli społecznej został on uznany za etap edukacji niezbędny dla pozyskania stosownego wykształcenia przez młodych dżentelmenów. Wyprawy tego typu młodzi europejscy arystokraci i intelektualiści odbywali w celu zdobywania szerokiej edukacji, a więc nabywania, poprzez kontakt z kulturą klasyczną, pożądanych w epoce oświecenia cech. Zwolennicy Grand Tour uważali, że doświadczenia związane z poznawaniem nowych miejsc, kultur, społeczeństw mają ogromną wartość kształcącą i wpływają na wzbogacenie osobowości i charakteru jednostki.

Za twórcę pojęcia „Grand Tour” uważa się dziś Richarda Lasselsa, który w roku 1670 wydał w Paryżu dzieło zatytułowane *The Voyage of Italy or a Compleate Journey through Italy*. Stało się ono tak popularne, że w kolejnych latach wielokrotnie je wznawiano. Autor zawarł w nim zalecenie dla każdego szanującego się i poważnego studenta, by nieodzownie choć raz odbył Grand Tour przede wszystkim po Włoszech. Taka wyprawa obligatoryjnie powinna być uzupełnieniem wykształcenia tzw. *young lords*, ponieważ tylko podróż – co podkreślał – uczy zrozumienia politycznych, społecznych i gospodarczych realiów świata [Lassels 1670].

W początkowym okresie głównymi punktami docelowymi podróży były Włochy (przede wszystkim Rzym, Wenecja, Padwa, Florencja i Neapol), w późniejszym czasie geografii tych wypraw poszerzono o Francję (Paryż, Wersal, Lion) i Szwajcarię (szczególnie Genewę). W XVIII w. do motywacji edukacyjno-poznawczych dołączyły rekreacyjno-zdrowotne, co sprzyjało wzbogaceniu listy odwiedzanych miejsc o nowe ośrodki, zwłaszcza uzdrowiskowe i kąpieliskowe (np. w Niemczech czy w Belgii) [Chaney 1985, s. 14–17].

Zwyczaj Grand Tour, który narodził się w Anglii, tam też najszybciej zaczął zanikać w tzw. wieku pary [Hibbert 1969]. Rewolucja przemysłowa przyniosła nie tylko nową jakość życia, lecz także podróży. Szybki rozwój kolejnictwa wpłynął na łatwość pokonywania przestrzeni, umasowił ruch podróżniczy, szczególnie wśród młodego pokolenia. Podróżowanie zaczęło się powoli instytucjonalizować.

W Anglii dla młodych rzemieślników, wolnych od rodzinnych obowiązków, podróżowanie stało się formą wymiany pracowniczej, równoważącej w wielu miastach niedobór pracowników. Rozwinął się craft tourism [Visser 2003, s. 265] uważany za Grand Tour klas niższych [Ateljevic i Doorne 2004, s. 64]. Trampowie (bracia w trampingu, jak ich określano) zatrzymywali się w zajazdach lub gościach, w których przysługiwał im, po okazaniu karty przynależności do grupy zawodowej, nocleg i zatrudnienie. Jeśli nie było możliwości spełnienia ich oczekiwań, szli dalej, do innego miasta.

Na kontynencie europejskim (przeciwnie niż w Anglii) ruch trampingowy był zarezerwowany dla czeladników zdobywających dopiero zawodowe kwalifikacje. Na przykład w Niemczech podróżowali oni średnio 4–5 lat. Zatrzymywali się w specjalnych noclegowniach. Tam pozostawali pod opieką patrona, który zobowiązany był pomóc im w znalezieniu miejsca zatrudnienia bądź w wyprawieniu ich w dalszą drogę. We Francji czeladnicy wędrowali około 5 lat. Nocowali w zajazdach przynależnych do cechów rzemieślniczych. Były to miejsca zawierania znajomości z mistrzami rzemiosła, u których potem podejmowali pracę. I choć to przede wszystkim praca motywowała ich do działań podróżniczych, niejednokrotnie wyprawom tym towarzyszyły także inne cele. Tak według niektórych narodził się ruch trampingowy, następca Grand Tour, z pewną charakterystyczną dla siebie subkulturą (regułami, zwyczajami i normami) [Adler 1985; Towner 1985].

Coraz dynamiczniej rozwijająca się subkultura niewykształconych rzemieślników wyruszających w drogę za pracą stawała się prototypem turystycznego stylu życia przyszłych podróżników z wyboru, trampingowy styl podróżowania został bowiem przez część społeczeństwa uznany za doskonały sposób wypraw w oddalone geograficznie rejony. Młodzi, którzy wyruszali w świat, po drodze, aby pozyskać środki na realizację kolejnych etapów swej podróży, podejmowali pracę.

W 1844 r. w Londynie George Williams założył pierwszy hostel dla indywidualnych podróżników: The Young Men's Christian Association (YMCA). Jedenaście lat później otwarto podobny punkt noclegowy oferujący niedrogi zakwaterowanie dla młodych kobiet przybyłych z innych części kraju lub z zagranicy. Idea hosteli szybko rozprzestrzeniła się w całej Europie, szczególnie w Niemczech. Nazywano je Homeland and Rambling Clubs [McCulloch 1991, s. 7].

Turystyka stawała się coraz bardziej popularna w różnych formach. W 1857 r. powstał w Londynie pierwszy Alpine Club, którego zadaniem było promowanie turystyki górskiej i zapewnianie podróżnikom potrzebnej infrastruktury. Podobne kluby zakładano w Niemczech, we Włoszech i w Szwajcarii. W 1895 r. w Wiedniu powołano organizację Friends of Nature [McCulloch 1991, s. 8].

W 1887 r. została wydana książka pt. *A Tramp Trip. How to See Europe on Fifty Cents a Day*, która stała się pierwszym przewodnikiem dla trampów, na-

pisany przez studenta Harvardu Lee Meriwethera. Autor zachęcał w niej do podróżowania, ale pouczał też, że nie można ograniczać się jedynie do podziwiania piękna krajobrazów i zabytków odwiedzanego kraju. To tylko turystyka powierzchowna, która nie rozwija i nie uczy. Prawdziwy podróżnik musi wnikać pod powierzchnię tego, co widzi. Żeby poznać kraj, trzeba dzielić codzienność z krajowcami, z nimi sympatyzować, zdobyć ich zaufanie. Sam autor w przebraniu robotnika przemierzył (ang. *tramp*) w ciągu roku kraje od Gibraltaru po Bosfor, żyjąc każdego dnia za jedyne 50 centów. Tylko wtedy – wyznał – mógł doświadczyć „prawdziwej powszedniości” ludzi z innych przestrzeni kulturowych. W dwudziestu pięciu rozdziałach opisał swoje przygody z podróży po wielu krajach i przedstawił zasady turystyki, dziś określanej jako tramping [Meriwether 1887, s. 1].

Pięć lat później, w 1893 r. ukazała się kolejna książka podejmująca zagadnienie trampingu: *Tramping with Tramps. Studies and Sketches of Vagabond Life* Flynta [1901]. Autor przedstawił w niej podróżowanie jako jeden ze sposobów na życie.

Na początku XX w. zakończyła się era migracji w zorganizowanym systemie cechów rzemieślniczych. Przyczyną był przede wszystkim intensywny rozwój technologii przemysłowych i komunikacyjnych, ponieważ zindustrializowanie aglomeracji miejskich sprzyjało stałemu osadnictwu w ich obrębie, a przemieszczanie się za pracą związane z wieloletnim funkcjonowaniem poza domem rodzinnym straciło na znaczeniu. Podróż zyskała nowy wymiar motywacyjny – przyjemność. Ponadto rozwój kolei i infrastruktury transportowej ułatwił szybkie pokonywanie dużych odległości. Osoby podróżujące niosły swój bagaż i niezbędny sprzęt na plecach, w nocy zatrzymywały się w stodołach lub spały pod gołym niebem, a wieczorami przy ognisku śpiewały pieśni ludowe przy akompaniamencie gitar i lutni [Burkart i Medlik 1974]. Ten nowy styl życia szybko został przyjęty przez młodych ludzi, szczególnie na terenie Niemiec. Nazwali się Wandervogel (ang. *birds of passage*) i utworzyli podwaliny ruchu podróżniczego z własną filozofią życia [Grassl i Heath 1982, s. 11]. W Anglii zwano ich trampami.

Organizacje pracownicze ostro krytykowały podróże trampingowe. Uznano, że są niebezpieczne, ponieważ zachęcają młodzież do włóczęgostwa i tym samym przyczyniają się do demoralizacji. Podróże zatem, które wcześniej były rozumiane jako wędrówki godne szacunku i uznania, zaczęto jeszcze przed I wojną światową piętnować, a aktywność trampów postrzegać raczej w kategoriach problemu społecznego.

Mimo niepocholebnej opinii społecznej tego typu podróże nie zanikły, pojawiały się bowiem nieustannie nowe grupy wędrowców. Byli to najczęściej ludzie młodzi z biedniejszych klas społecznych [Bell i Hollows 2006].

W Anglii w 1908 r. założono stowarzyszenie skautów The Boy Scouts Association, a dwa lata później – stowarzyszenie harcerek The Girl Guides Association. Obie organizacje pomogły stworzyć wśród młodych osób odpowiedni klimat do rozwijania indywidualnych zainteresowań podróżami.

W roku 1909 Richard Schirrmann otworzył pierwsze noclegownię dla młodych, niezależnych podróżników. Wykorzystał fakt, że podczas wakacji szkoły pozostają zamknięte i przystosowywał je do potrzeb noclegowych młodzieży, by tanim kosztem mogła schronić się przed nocą oraz nawiązywać relacje z innymi wędrowcami.

Po II wojnie światowej trend ten stał się jeszcze bardziej wyraźny, a tramping zyskał nowe oblicze. W aspekcie turystycznym traktowano go jako „estetyczną formę rozrywki”, natomiast w aspekcie poznawczym – jako sposób na „ugruntowanie poczucia własnej wartości”. Był też postrzegany jako symboliczny rytuał wejścia w dorosłość poprzez sprawdzenie własnych predyspozycji i zdobywanie umiejętności w trakcie długiej wyprawy [Olson i Wilson 2008, s. 2].

Nowy okres przemian społecznych z lat 60. XX w., zwłaszcza w krajach wysoko uprzemysłowionych, miał wyraźny wpływ na formowanie się nowych trendów kulturowych, co znacząco wpłynęło na tworzenie alternatywnej grupy turystów – drifterów. Szczególnie wyraźnie ruch drifterski nasilił się w społeczeństwie Stanów Zjednoczonych (w okresie trwania wojny wietnamskiej 1957–1975) i Europy Zachodniej (m.in. po rewolcie studenckiej z 1968 r.).

Cohen E. [2003, s. 96–98] dowodził, że najbardziej charakterystyczną cechą drifterów, związaną ściśle z poszukiwaniem sensu życia, było tułactwo. Drifter to tułacz (wywodzący się z klasy średniej) bez ustalonego planu podróży, rozkładu jazdy czy określonego celu, trzymający się z daleka od tego wszystkiego, co masowe, powszechne i popularne. Od trampa-poszukiwacza różniło go silne zindywidualizowanie (duża samodzielność i niezależność w podróżach) oraz ukierunkowanie na integrację kulturową z lokalnymi społecznościami w celu poznania alternatywnych sposobów życia. Wyprawy drifterów obejmowały głównie obszar krajów azjatyckich i Ameryki Południowej.

Na początku lat 80. XX w. dotychczasowe wzorce driftingu wygasły. Zapewne nie miały wpływu na ten stan miało nasilenie się regionalnych konfliktów związanych z zimną wojną. Lądowe podróże po Azji stały się zbyt niebezpieczne. Także recesja gospodarki Zachodu i rosnące bezrobocie nie sprzyjały podejmowaniu dalekich podróży [Stankiewicz 2010]. Po chwilowym zastoju w drugiej połowie lat 80. XX w. zaczął się powoli nasilać fenomen nowego typu długoterminowych podróży, choć już w zmienionej postaci. Wciąż prym wiodł kierunek południowoazjatycki, lecz rosło zainteresowanie innymi krajami o innym nieco charakterze (m.in. Australią i Tajlandią) [O'Reilly 2006, s. 1005]. Dawni drifterzy zostali ponownie zdefiniowani i powstało nowe pojęcie: backpackerzy [Cohen E. 2011].

Cohen E. [2003, s. 96–99] w backpackerach dostrzegał kontynuatorów wzorca drifterckiego. Uważał, że jeżeli przyjmuje się, iż historycznym odniesieniem dla drifterów są trampowie, to też można z dużą dozą pewności uznać, iż oni stanowią pierwowzór dla backpackerów. Jednakże takie rozróżnienie nie jest chronologicznie w pełni uzasadnione, ponadto i dziś drifterów spotkać można w odległych miejscach kuli ziemskiej. Chyba że jako łącznik dla obu przyjmie się motyw odejścia od codziennego życia społeczeństwa, w którym się wzrastało, przy czym dla drifterów wiązało się ono z poszukiwaniem sensu istnienia w czasie nieograniczonym chęcią powrotu, natomiast dla backpackerów – z pragnieniem doświadczania zmiennej różnorodności kulturowej świata w podróży limitowanej czasowo (naznaczonej silnym przekonaniem o konieczności powrotu do tzw. normalnego życia [Sørensen 2003, s. 852–853]. Elsrud [2001, s. 601] uważała, że dzisiejsi backpackerzy jedynie próbują naśladować drifterów, lecz ostatecznie poszukują innego typu doświadczeń. Uriely i wsp. [2002, s. 531] uzupełnili i rozwinęli to spostrzeżenie, wskazując, iż „[...] tylko garstka backpackerów podróżuje w celach egzystencjalnych czy eksperymentalnych. Wielu z nich przypomina zwykłych turystów, którzy szukają odmienności lub zwykłej rekreacji”.

Być może należy zgodzić się, że podróże z plecakiem, zwane backpackingiem, są w historycznym aspekcie uwarunkowane trampingiem i driftingiem, lecz dzisiejszy model backpackingu jest na pewno praktyką podróżniczą o wielu zmiennych. Jego kształt i tempo zmian wyznacza coraz wyraźniej kulturowy dyktat cywilizacji Zachodu [Jabłonkowska 2017b].

1.5. UWARUNKOWANIA SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNE BACKPACKINGU

Potrzeba rewizji dotychczasowej definicji backpackerów oraz opisanie ich podróżniczych praktyk w realistycznym nurcie skierowała uwagę wielu badaczy z ośrodków zagranicznych na głębszą analizę takich czynników charakteryzujących backpacking, jak m.in. różnica płci, wieku, pochodzenia, wykształcenia, motywacji, sposobu finansowania wyjazdów, docelowego kierunku wypraw, czasowego warunkowania podróży, wyboru środków transportu, miejsc noclegowych. Zdawano sobie bowiem sprawę, że backpacking odzwierciedla procesy, które kształtują społeczną strukturę społeczeństw zachodnich i modelują jego hierarchię wartości [m.in. Uriely i wsp. 2002], ponieważ backpackerzy są socjalizowani w strukturach wartości i potrzeb własnej wspólnoty kulturowej. Za ważne uznano zatem cechy psychograficzne (a więc wspomniane m.in. miejsce urodzenia, stan rodzinny, przynależność narodową, czas poświęcony na wyprawę, chęć samodzielnego planowania podróży, tendencję do niskich wydatków).

Punktem wyjściowym uczyniono te same założenia, które charakteryzowały poszukiwania definicji backpackera w latach 80. XX w., poszerzając je jednak o dodatkowe wskaźniki. Analizowano m.in. uwarunkowania ekonomiczne backpackerskich wyjazdów, kwestie demograficzne, warunki społeczne [Loker-Murphy 1996; Hsu i Sung 1996; Goodwin 1999]. Zastanawiano się nad strukturą płci i rolą kobiet w backpackingu [Gibson i Jordan 1998; Hillman 1999], badano proces terytorialnej ekspansji backpackerów, czyli dokąd wyjeżdżają i jaki to ma wpływ na gospodarkę odwiedzanych krajów [m.in. Murphy 2001; Scheyvens 2002; Mohsin i Ryan 2003].

Raporty, sprawozdania i analizy, które ukazały się od początku obecnego stulecia, są świadectwem ogromnej liczby badań przeprowadzonych za granicą. Przegląd wielu z nich jest źródłem bogatej wiedzy o backpackerach w zakresie różnych zmiennych. Na potrzeby koncepcyjnego zdefiniowania w niniejszej pracy pojęcia współczesnego backpackera odwołano się w poszczególnych podrozdziałach do kluczowych analiz zagranicznych badaczy, m.in. *Today's Youth Travellers: Tomorrow's Global Nomads* Richardsa i Wilson [2003]⁸, *Evolution of the Backpacker Market and the Potential for Australian Tourism* Pearce'a i wsp. [2009]⁹, etnograficznego studium Sørensen *Backpacker ethnography* [2003]¹⁰ oraz wielu innych pozycji literaturowych i studiów problemowych, w których zaprezentowano wyniki badań empirycznych [m.in. Cooper 2001; Murphy 2001; Cohen E. 2003; Ateljevic i Doorne 2004; Newlands 2004; Pearce i Son 2004; Richards i Wilson 2004; Shaffer 2004; Moscardo 2006; O'Reilly 2006; Hannam i Ateljevic 2007; Allon i wsp. 2008; Grygiel 2010; Jarvis i Peel 2010; Paris 2010; Paris i Teye 2010; Ooi i Laing 2010; Cohen S.A. 2011; Piyaphanee i wsp. 2011; Akatay i wsp. 2013; Dayour 2013; Tomazos 2015]. Wymienione źródła stały się podstawą zdefiniowania zachodnioeuropejskiego pojęcia backpackingu.

1.5.1. Pochodzenie

Badania przeprowadzone w Australii, gdzie narodził się backpacking, wskazują, że kontynent ten od początku obecnego stulecia odwiedzali przede wszyst-

⁸ Opracowanie zostało zrealizowane przy współpracy z Międzynarodową Studencką Konfederacją Podróży (ISTC). Badania przeprowadzono w 2002 r. na terenie ośmiu państw: Kanady, Czech, Hongkongu, Meksyku, Słowenii, Republiki Południowej Afryki, Szwecji i Wielkiej Brytanii, w grupie 2300 osób. Wśród nich prawie tysiąc deklaroowało swą przynależność do społeczności backpackerskiej.

⁹ Praca obejmuje wyniki badań z ośmiu miast Australii. Całość badawczą uzupełniono wywiadami z 40 backpackerami z Australii, Izraela, Tajlandii i Holandii.

¹⁰ Autor wzbogacił opracowanie swoją naukową obserwacją, którą objął Afrykę Północną i Wschodnią, Indie, Bliski Wschód, Azję Południowo-Wschodnią.

kim backpackerzy z Europy [Cooper 2001; Allon i wsp. 2008; Pearce'a i wsp. 2009; Grygiel 2010].

Nacją najliczniejszą z europejskiego obszaru ich proveniencji – co wskazywano w wielu raportach – byli Anglicy¹¹. Drugą pod względem liczebności grupę w kategorii narodowości stanowili Niemcy¹². Udział obu tych narodowości bardzo wyraźnie zaznaczył się również w podróżach do innych obszarów świata. Prawie wszędzie, gdzie prowadzone były prace badawcze, potwierdzono obecność angielskich i niemieckich backpackerów (np. na Cape Coast, Ghana [Dayour 2013], w Bangkoku, Tajlandia [Piyaphanee i wsp. 2011], w Stambule, Turcja [Akatay i wsp. 2013]).

Jako grupy mniej liczne, lecz także aktywnie podróżujące, podaje się turystów ze Skandynawii oraz z Francji, Holandii, Szwajcarii i Belgii [Pearce'a i wsp. 2009]. Można zaobserwować pewną prawidłowość: osoby wywodzące się ze społeczeństw wysoko rozwiniętych, szczególnie zaś z europejskich regionów północnych, okazują większe zainteresowanie backpackingiem niż przedstawiciele krajów śródziemnomorskich, co zdaje się – w opinii Sørensen [2003] – odzwierciedlać ekonomiczne zróżnicowanie państw europejskich. Akcentuje dysonans między tzw. bogatą Północą a biednym Południem. Wynika z tego, że stabilizacja społeczno-polityczna oraz gospodarczy dobrobyt sprzyjają podejmowaniu backpackerskich wypraw. Nie jest przypadkiem, że najliczniejsze grupy tego rodzaju turystów pochodzą z Wielkiej Brytanii. Od kilku lat zaznacza się także rosnący udział Izraelczyków, Japończyków oraz Chińczyków w ruchu backpackerskim. Jeśli przyjąć, co zdaje się wynikać z przedstawionych analiz, że backpacking jest pochodną dobrobytu, może należałoby zredefiniować to twierdzenie i wskazać, iż wynika on raczej z potrzeby indywidualizmu, która musi bazować na określonym podłożu materialnym, ale nie jest wyłącznie jej wynikiem. Badacze zagraniczni nie uwzględniają tego aspektu.

1.5.2. Płeć

W latach 80. XX w. odnotowywano większy udział mężczyzn w podróżowaniu backpackerskim [Riley 1988; Teas 1988]. Jeszcze w niektórych współczesnych opracowaniach można spotkać się z podobnym wskazaniem [np. Allon i wsp. 2008; Piyaphanee i wsp. 2011], niemniej jednak powoli zauważa się, że stosunek procentowy w zakresie kryterium płci w backpackingu się zmienia (tab. 2). W badaniach Richardsa i Wilson [2003, s. 9] prowadzonych w grupie młodzieży

¹¹ W badaniach Murphy [2001] stanowili aż 44,1% respondentów, u Allon i wsp. [2008] – 33%, u Pearce'a i wsp. [2009] – 22,5%.

¹² 6,8% – w badaniach Murphy [2001]; 12,9% – u Allon i wsp. [2008]; 15,2% – u Pearce'a i wsp. [2009].

Tabela 2. Charakterystyka środowiska backpackerów w kategorii płci wyeksplikowana z wybranych źródeł zagranicznych

Autor badań	Procentowe wskazanie udziału w badaniu	
	kobiety	mężczyźni
Murphy, n = 59	52,5	47,5
Cooper, n = 112	58,9	41,1
Richards i Wilson, n = 2300	67	33
Allon i wsp., n = 287	39,4	60,6
Pearce i wsp., n = 1555	54	46
Paris i Teye, n = 347	57,1	42,9
Piyaphanee i wsp., n = 403	40,1	59,7
Akatay i wsp., n = 857	56,8	43,2
Dayour, n = 184	72,3	27,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie Murphy 2001; Cooper 2001; Richards i Wilson 2003; Allon i wsp. 2008; Pearce i wsp. 2009; Paris i Teye 2010; Piyaphanee i wsp. 2011; Akatay i wsp. 2013; Dayour 2013

i studentów podróżujących jako backpackerzy zdecydowaną przewagę stanowiły kobiety (67%) nad mężczyznami (33%). Zbliżony wynik otrzymali także w 2009 r. Pearce'a i wsp. [2009, s. 25]. Wśród ich respondentów kobiet było o 8% więcej niż mężczyzn. Wzrostową tendencję udziału w backpackingu kobiet odnotowali także Murphy [2001], Cooper [2001], Paris [2010], Paris i Teye [2010], Akatay i wsp. [2013] oraz Dayour [2013].

Na tej podstawie trudno jednoznacznie wyciągnąć wniosek, która płęć w turystyce backpackerskiej jest aktywniejsza [Loker-Murphy i Pearce 1995; Uriely i wsp. 2002; Slaughter 2004; Niggel i Benson 2008]. Uzyskane w licznych badaniach wyniki pozwalają jedynie w szerokim kontekście identyfikacji płciowej wskazać, że w podróżach bierze udział porównywalna grupa kobiet i mężczyzn. Odnotowuje się zarówno przypadki nadreprezentacji kobiet czy mężczyzn, jak i bardziej zrównoważone rozkłady prób [Richards 2007; Wilson i Little 2008].

Zaktywizowanie w XXI w. kobiet w turystyce backpackerskiej przeważnie tłumaczy się zmianą ich społecznej pozycji, bowiem w społeczeństwach cywilizacji Zachodu po wielu wiekach dyskryminacji przyznano kobietom prawa demokratyczne i równościowe (przyczyniły się do tego m.in. rewolucja obyczajowa, ruchy feministyczne, polityka równych szans, parytety). Obecnie w literaturze zagranicznej, charakteryzując środowisko backpackerów w kategorii płci, wskazuje się, iż niemożliwe jest jednoznaczne wnioskowanie o dominacji w ruchu backpackerskim którejkolwiek z nich.

1.5.3. Wiek

W wielu badaniach zaznacza się, że backpackerzy to przeważnie osoby młode, które po ukończeniu któregoś z etapów swej edukacji wyruszają w podróż. W raporcie *Today's Youth Travellers* Richards i Wilson [2003, s. 9] odnotowali, iż 60% badanych jest w wieku między 20. a 25. rokiem życia, a tylko 5% ma powyżej 30 lat. Natomiast Pearce i wsp. [2009, s. 25] ustalili średni wiek backpackerów na 27 lat (mediana 25 lat), w tym najmłodsi wydają się Niemcy (średnia wieku 25 lat), a najstarsi – Australijczycy i Nowozelandczycy (średnia 32 lata).

Wiek większości backpackerów opisanych w literaturze zagranicznej (tab. 3) zamyka się w przedziale 20–30 lat. Ich zainteresowanie tym rodzajem turystyki tłumaczy się psychospołecznymi potrzebami związanymi z wchodzeniem w dorosłość, poszukują oni bowiem sposobów inicjowania swej dojrzałości m.in. przez podejmowanie wypraw w trudne warunki i egzotyczne miejsca. Backpacking zdaje się pełnić w tym kontekście ważną funkcję obrzędową w formowaniu ich dorosłej przynależności społecznej. Staje się niejako rytuałem przejścia z nieświadomości w świadomość, z dzieciństwa w dorosłość, z jednego okresu w drugi (ang. *a rite-of-passage*) [Cohen E. 2004; Maoz 2004; Noy 2004; Shaffer 2004; Simpson 2005; O'Reilly 2006; Olson i Wilson 2008].

Niemniej jednak granice wieku backpackerów powoli, aczkolwiek coraz wyraźniej, przesuwają się. Na wyprawy alternatywne wyruszają osoby coraz

Tabela 3. Charakterystyka profilu wiekowego backpackerów
w przeglądzie badań zagranicznych

Autor badań													
Dayour Ghana n = 184				Piyaphanee i wsp. Tajlandia n = 404		Cooper wschodnie wybrzeże Australii – Fraser Island n = 112		Paris i Teye badania online (portale społecznościowe) n = 347		Akatay i wsp. Turcja n = 881		Cohen S.A. Indie i Tajlandia n = 23	
Grupy wiekowe i udział procentowy backpackerów w poszczególnych badaniach	< 20	15,2%	15–17	–	< 20	6,3%	18–20	15,6%	16–24	36,4%	–	–	
	20–29	75,0%	18–30	73,8%	20–25	67,9%	21–24	38,3%	25–29	35,3%	23–25	6	
					26–30	15,2%	25–30	25,6%			26–30	8	
	30–39	8,2%	31–45	21,3%			31–35	6,6%	30–34	16,5%	31–35	6	
					> 30	8,9%	> 36	13,8%	> 35	11,8%	40–50	3	
	–	–	60–68	1,2%									–

Źródło: opracowanie własne na podstawie Dayour 2013; Piyaphanee i wsp. 2011; Cooper 2001; Paris i Teye 2010; Akatay i wsp. 2013; Cohen S.A. 2011

młodsze (poniżej 20. roku życia). Wiek wchodzenia w tę turystyczną rolę wielu badaczy dla współczesnego pokolenia określa na 18. rok życia [Paris 2010; Piyaaphanee i wsp. 2011; Akatay i wsp. 2013]. Zauważyć zatem można, że o 4 lata obniżył się próg demograficzny wobec tego, który został opisany przez Sørensen [2003]. Jego zdaniem na swą pierwszą wyprawę backpackerską wyruszyli młodzi 22-latkowie, którzy ukończyli pierwszy etap studiów lub odbyli pierwsze staże zawodowe.

Od początku XXI w. zaczęto zauważać również wzrost turystycznej aktywności osób w wieku powyżej 50 lat, które zdecydowały się na backpackerski styl podróżowania. W raporcie z 2006 r. odnotowano, że np. backpackerów w tym wieku, którzy odwiedzili południową Afrykę w 2005 r., było aż 4% [ECI Africa 2006]. Do Australii przyjechało ich w 2009 r. prawie 10% więcej niż jeszcze kilka lat wcześniej [Backpacker. Sector New Zealand 2010, s. 3].

W literaturze obcej podkreśla się, że backpacking to przede wszystkim turystyka ludzi młodych. Zasadniczym impulsem do podejmowania przez nich wypraw są potrzeby społeczne, charakterystyczne dla wieku rozwojowego (poznawanie nowych przyjaciół, zdobywanie doświadczeń, nawiązywanie relacji) [Cohen E. 2004; O'Reilly 2006]. Natomiast udział osób z wieku senioralnym tłumaczy się szczególnymi potrzebami tych, którzy poszukują kompetencji kulturowych w spotkaniach z odmiennymi grupami społecznymi [Adkins i Grant 2007].

1.5.4. Wykształcenie

W wielu pracach badawczych wykazano, że stopień formalnej edukacji backpackerów jest równy lub wyższy w stosunku do powszechnego poziomu wykształcenia w ich rodzinnych krajach [m.in. Dayour 2013¹³]. Uzyskują oni stopnie akademickie nie tylko na poziomie licencjackim [Cohen S.A. 2011¹⁴], część kończy studia doktoranckie [Akatay i wsp. 2013¹⁵], a są i tacy, którzy studiują, niejednokrotnie na dwóch i więcej kierunkach [Richards i Wilson 2003¹⁶]. W wypadku natomiast backpackerów młodszych (abiturientów szkół licealnych) podróż, w którą udają się po maturze, nie niweczy dalszej ich edukacji, lecz ją tylko poprzedza [Sørensen 2003, s. 852].

¹³ Spośród badanych przez niego backpackerów 63,6% ukończyło uczelnie akademickie.

¹⁴ W grupie 25 podróżników, z którymi przeprowadził wywiady, 6 posiadało wykształcenie licencjackie, a 7 – magisterskie.

¹⁵ Z grona 77,6% respondentów, którzy zakończyli edukację na poziomie uniwersyteckim, 3,1% deklaroowało posiadanie tytułu doktora.

¹⁶ Wśród ich respondentów 70% studiowało na dwóch kierunkach w tym samym czasie.

Można zauważyć, że w definicji autorów zagranicznych backpacker jest przedstawiany jako osoba wykształcona, niejednokrotnie ponadprzeciętnie. Wskazuje się istotną zależność między wykształceniem a wyborem tego rodzaju turystyki. Zdaniem Cohena E. [2003, s. 96] szeroka wiedza o życiu oraz znajomość języków obcych obok zaradności, wytrzymałości, siły fizycznej i psychicznej warunkuje wyprawę backpackerskie.

1.5.5. Czas trwania podróży

W badaniach zagranicznych odwoływano się do konkretnych parametrów, które pozwalały zdefiniować czas trwania wypraw backpackerów. Sądzone, że jeśli zostaną one precyzyjnie ustalone, będzie można wyraźnie odróżnić podróże backpackerskie od tych jedynie je imitujących (backpackeropodobnych). Poszukiwano zatem struktur czasowych backpackerskiego oryginału podróży. Loker-Murphy i Pearce [1995] ustalili, że średnia długość przebywania na wyjeździe to ponad 24 tygodnie (największa grupa wskazań wśród ich respondentów – 33%). Sørensen [2003, s. 852–853], czerpiąc dane z własnych badań empirycznych, określił, że „podróże trwają zazwyczaj od 2,5 miesiąca do 18, a nieco dłużej tylko nieliczne. W rzeczywistości większość zamyka się w okresie do 12 miesięcy, z przewagą tych, które trwają 4–8 miesięcy. Najniższa granica 2,5 miesięcy wyznacza również socjologiczne rozgraniczenie pomiędzy «prawdziwymi» backpackerami a tymi, którzy podróżują jak oni, lecz swoją wyprawę są w stanie odbyć w okresie urlopowym w trakcie normalnej pracy”.

Richards i Wilson [2003, s. 17]¹⁷ potwierdzili okres 74 dni, a więc 2,5 miesiąca, lecz powyższe dane przyjęli tylko jako pozycję uśrednioną. Ten czas nie może – ich zdaniem – być wartością stałą, ponieważ dłuższy czy krótszy okres wyprawy zależy od różnych czynników, np. od miejsca docelowego. Najdłuższe trwające podróże obejmują kierunek australijski oraz azjatycki i trwają średnio 128 dni; ale już w nieco krótszych terminach backpackerzy podróżują do Ameryki Północnej (90 dni) oraz na Subkontynent Indyjski (84 dni). Najmniej czasochłonne są wyprawy po Europie, m.in. Wschodniej – około 29 dni, Południowej – 39 dni oraz po Afryce Północnej – 36 dni i Środkowo-Południowej – 47 dni. Inną zmienną mającą wpływ na długość tego typu wypraw jest przynależność narodowa. Backpackerzy z Meksyku podróżują np. średnio przez 86 dni, z Afryki Południowej – 82 dni, a z Kanady – 73 dni. Dla porównania długość wypraw Słowian – w ustaleniach Richardsa i Wilson [2003] – wynosi tylko 38 dni.

¹⁷ Wśród backpackerów poddanych badaniu 27% podróżowało w okresie do 14 dni, na nieco dłużej (15–30 dni) wyjeżdżało około 25%, na 1–2 miesiące – 15%, na 61–90 dni – 8%, po 5% badanych organizowało swoje wyprawy zarówno w okresie 91–120 dni, jak i 121–180 dni. Na wyprawy powyżej 180 dni decydowało się ponad 7% badanych.

Na podstawie zarysowanych różnic próbowano uformować dwie podgrupy backpackerów: długoterminowych (ang. *long-term backpacker*), dla których backpacking to sposób życia, oraz krótkoterminowych (ang. *short-term backpackers*), którzy podróżują w drobnych przedziałach czasowych, np. podczas urlopu [Sørensen 2003, s. 858]. Powoli jednak coraz wyraźniej zaznaczająca się heterogeniczność backpackingu, wyrażająca się w różnych koncepcjach podróżowania, zaczęła wpływać na rezygnację z doprecyzowywania czasowych ram podróży [Ateljevic i Doorne 2004]. Hannam i Ateljevic [2007, s. 130] zaproponowali, by uznać, iż backpackerski wyjazd odbywa się „w dłuższym okresie niż tylko krótkie wakacje”, a pryncypialne warunkowanie okresu bycia w drodze zależne jest od dystansów przestrzennych, które backpacker zamierza pokonać. Za granicą zatem desygnowana definicyjna backpackingu dotycząca czasu odbywania tego typu podróży nie jest ujmowana jednakowo. Za najbardziej uśredniony przyjmuje się okres 10 tygodni, choć coraz częściej uwzględnia się także inne wartości, zależne od wielu zmiennych.

1.5.6. Preferowane kierunki podróży

W latach 80. XX w. najbardziej modnymi kierunkami backpackerskich destynacji były wyprawy do dalekich państw południowo-wschodniej Azji i Australii [O'Reilly 2006]. Szczególnie rekomendowane były Indie. Dziś popularne stały się Australia, Indonezja i Tajlandia, w których istnieją specjalne enklawy będące miejscami kontaktowymi dla turystów niezależnych. W nich, oprócz zapewnienia potrzebnej infrastruktury, oferowana jest możliwość wymiany z bracią backpackerską podróżniczych przeżyć i doświadczeń [Cohen E. 2006; Cohen S.A. 2011].

Backpackerzy podczas jednego wyjazdu odwiedzają z reguły większą liczbę krajów niż inni turyści (średnio 2–3 państwa wobec 1,8 kraju zwiedzanego przez innych podróżników). Wynika to zarówno z czasu trwania wyprawy, jak i z samej specyfiki podróżowania, w trakcie której backpackerzy chcą możliwie jak najwięcej zobaczyć i przeżyć. Należy tu zaznaczyć, że początkujący backpacker rozpoczyna swoją przygodę z backpackingiem od podróży kontynentalnych, dopiero z czasem, po nabraniu niezbędnego doświadczenia, wyrusza w podróż międzykontynentalną [Kazimierczak 2007, s. 225].

Richards i Wilson [2003, s. 3–15] listę odwiedzanych przez backpackerów kontynentów poszerzyli o Amerykę Południową. W swym raporcie pominęli Amerykę Północną, która – ich zdaniem – chętniej wybierana jest przez osoby utożsamiające się z pojęciem podróżnik. Zwrócili także uwagę, iż zauważalne są różnice w wyborze krajów docelowych ze względu na płeć. Kobiety częściej podróżują po Europie Zachodniej, Bliskim Wschodzie oraz odwiedzają centralną i południową Afrykę, natomiast mężczyźni wybierają Europę Wschod-

nią, Amerykę Północną i Południową, Japonię, Chiny oraz południową Azję. Ustalili również zależność między liczbą podróży do danego kraju a jego turystycznym położeniem. Na przykład Subregion Indyjski stał się kierunkiem jednorazowej podróży (wskazany przez 60% badanych), podobnie Ameryka Południowa, Azja Południowa i Australia (51%). Porównując, w Europie 70% wizyt było powtarzanych.

W ostatnim ćwierćwieczu można zaobserwować kształtowanie się również odmiennej geografii backpackerskich podróży, przynależnej nowemu typowi backpackera formującego się w obecnych czasach – backpackerowi wakacyjnemu. Jego wybory krajów i miejsc ustalane są przez pryzmat bliskości infrastruktury turystycznej, np. lotniska, tzn. podróżuje on najczęściej tam, gdzie funkcjonują porty lotnicze, m.in. na wyspę Bali (Kuta) w Indonezji czy do Bangkoku w Tajlandii. Jarvis [2004, s. 162–164] nazywa to zjawisko backpackingiem wokół centrum (ang. *hub backpacking*).

Z zaprezentowanych rozważań wynika, że przedstawienie backpackera jako osoby odkrywającej nowe terytoria wymaga obecnie szczególnej modyfikacji, zachodni badacze nie są bowiem pod tym względem zgodni. Opisane różne czynniki wyboru kierunku podróży zmuszają do uwzględnienia w definicji dodatkowych, nowych wartości: bezpieczeństwa oraz komfortu. Tę drugą wartość należy rozumieć nie w znaczeniu hedonizmu, lecz pragmatyzmu, jako np. możliwość podejmowania zwrotnych decyzji, wycofania się z zaplanowanej w danym kierunku wędrówki za pośrednictwem komercyjnych środków lokomocji, jedzenia w sieciach komercyjnych o standardzie zachodnioeuropejskim lub amerykańskim itd. Takie ujęcie wymaga głębszych analiz i szerszego skontekstualizowania.

1.5.7. Preferowane środki transportu

Backpackerzy najczęściej korzystają z publicznych środków transportu. Najbardziej popularne są wśród nich tanie linie lotnicze [Richards i Wilson 2003¹⁸; Pearce i wsp. 2009¹⁹]. Gdy jednak dotarcie do wybranego kraju tanim samolotem staje się niemożliwe, backpackerzy korzystają z sieci połączeń kolejowych²⁰, autobusów relacji międzymiastowych czy międzynarodowych²¹ oraz

¹⁸ Wśród respondentów 82% za podstawowy środek transportu uznało samolot.

¹⁹ 73% osób wskazało jako sposób dotarcia do miejsca docelowego tanie linie lotnicze, akcentując, iż korzystają tylko z klasy ekonomicznej.

²⁰ 14,5% ankietowanych (30% w badaniach Richardsa i Wilson [2003], 37% w badaniach Pearce'a i wsp. [2009]).

²¹ Wskazywany był przez 13,8% respondentów (około 30% w badaniach Richardsa i Wilson [2003], około 55% w badaniach Pearce'a i wsp. [2009]).

długodystansowych busów. Niezbyt liczna grupa backpackerów podróżuje autostopem (13,1% ogółu) [Pearce i wsp. 2009, s. 31–32]. Turystów, w odróżnieniu od backpackerów – zdaniem Richardsa i Wilson [2003] – charakteryzuje nastawienie przede wszystkim na komfort podróżowania i łatwość dotarcia do celu, ich decyzje transportowe zatem skupiają się wokół podróżowania autobusami wycieczkowymi lub – jeśli już podróżują bez wsparcia biur podróży – wypożyczonymi samochodami.

W opracowaniach zagranicznych różnicuje się tendencje wyboru środków transportu w społeczności backpackerów ze względu na ich przynależność narodową. Na przykład Pearce i wsp. [2009, s. 31] dowodzili w swych badaniach, że skandynawscy respondenci raczej wybierali podróż samolotem (59%), zdecydowanie rzadziej niż Niemcy (80,5%). Po kontynencie australijskim Skandynawowie (67%) i mieszkańcy Ameryki Północnej (63,5%) częściej podróżowali autobusem lub autokarem niż Australijczycy i Nowozelandczycy (po 40%). Niemcy niechętnie, w porównaniu z resztą ankietowanych, decydowali się na zorganizowaną wycieczkę autokarem (39%) albo samochodem kempingowym (22%); Australijczycy i Nowozelandczycy odpowiednio 17% i 10%. Skandynawowie czasem podróżowali samochodem kempingowym (6%) lub pociągiem (28%), podczas gdy mieszkańcy Ameryki Północnej najczęściej właśnie pociągiem (51%). Niemcy (37%) i inni Europejczycy (37%) raczej wynajmowali samochód, czynili to dwa razy częściej niż backpackerzy z Azji (19%).

W miejscach docelowych backpackerzy poruszali się pieszo (60%) lub korzystając z tramwaju, metra i miejskich autobusów (54%) [Richards i Wilson 2003, s. 16]. Nie sposób jednak przyporządkować im określone środki transportu, które umożliwiłyby odróżnienie ich preferencji od wyborów dokonywanych przez innych turystów czy podróżników. Wybierają te sposoby dotarcia do celu, które są charakterystyczne dla floty transportowej danego kraju (np. w krajach byłego ZSRR poruszają się marszrutkami, w Uzbekistanie czy Afganistanie zdarza się, iż podróżują na osłach, jeśli nie ma innych możliwości, w Australii wypożyczają samochody, korzystają z linii autobusowych, kolejowych, a także lotniczych, w Indonezji i Tajlandii poruszają się taksówkami).

W świetle przedstawionych przez zagranicznych badaczy opisów zauważyć można, że sposób dotarcia backpackerów do miejsca docelowego i poruszania się po danym kraju w pewnym sensie zawiera się w uproszczonym kwalifikatorze definicyjnym: backpacker podróżuje lokalnymi środkami transportu. Bezpośrednim jednak kryterium wyboru sposobu przemieszczania się jest funkcjonalność oraz dostępność na obszarze, po którym backpacker się porusza. Podstawową zatem cechą backpackerskich wyborów staje się elastyczność.

1.5.8. Preferowane miejsca noclegów

Backpackerzy podczas swoich wypraw nocują w hostelach backpackerskich (ok. 37%)²². Decydują się też na zakwaterowanie u krewnych i znajomych (41%), w innych hotelach (ok. 31%) i schroniskach młodzieżowych (ok. 22%). Zdaniem Richardsa i Wilson [2003] można zauważyć cezurę wiekową, która zarysowuje zmienne obszary preferencji noclegowych. Backpackerzy, którzy nie przekroczyli 26. roku życia, wybierają hostele, ponieważ pragną relacji wspólnotowych z innymi backpackerami w miejscu swego czasowego zakwaterowania. Natomiast osoby w wieku powyżej 26 lat wolą hotele, spodziewając się, że zapewnią im one oczekiwany komfort i relaks.

Zdaniem Allon i wsp. [2008] dla backpackerów ważne jest usytuowanie hostelu, w wielu wypadkach nawet istotniejsze niż koszt noclegu. Niską cenę jako warunek wyboru łóżka w wieloosobowym pokoju w hostelu backpackerskim wskazało jedynie 18,4% respondentów. Decydowali się oni raczej na hostele położone w pobliżu miejsc atrakcyjnych, związanych m.in. z rekreacją (44%), blisko do centrum miasta (15,2%), pozwalających na swobodne odbywanie spotkań z przyjaciółmi (12,4%). Także Westerhaus [2002] wskazywał, że nie taniłość determinuje wybór hostelu, lecz warunki bytowe, które powinny być dostosowane do potrzeb backpackerów, czyli przede wszystkim ułatwiające nawiązywanie bezpośrednich, nieskrępowanych infrastrukturą hoteli wielogwiazdkowych, relacji środowiskowych.

W literaturze zagranicznej podkreśla się, że współcześni backpackerzy sporo czasu spędzają w swych enklawach, w których dzielą się z sobie podobnymi wędrowcami doświadczeniem oraz planami związanymi z podróżowaniem [O'Reilly 2006]. Zaznacza się przy tym, że hostele nie pełnią już tylko funkcji noclegowych, lecz stają się miejscem spotkań i wspólnego planowania kolejnego etapu podróży w gronie innych poznanych backpackerów [Cohen E. 2003; Howard 2007], pozwalają utrzymać w miarę niskie koszty podróżowania, zabezpieczają warunki i potrzeby egzystencjalne [Loker-Murphy i Pearce 1995; Mohsin i Ryan, 2003; Hecht i Martin 2006], otwierają perspektywy poszerzania wiedzy o stylu życia nowo poznanych ludzi [Bowen i Daniels 2011], kształtują doświadczenia i uczenie się rozumienia ich inności kulturowej, podejmowania inicjatyw i działań lokalnych [Loker-Murphy 1996; Ooi i Laing, 2010]. Stają się ważnym obszarem tworzenia tożsamości backpackerów. Ponadto nawet w najbardziej odległej przestrzeni geograficznej czy kulturowej, oddzielającej „backpackerów od domu

²² Według Pearce'a i wsp. [2009] 81%, Pearce'a i Sona [2004] – 90,3%, Allon i wsp. [2008] – 78,7%.

rodzinnego, stają się miejscem schronienia przed wszystkim, co może szokować, alienować czy po prostu być w codziennym doświadczeniu podróżniczym trudnym lub uciążliwym. To dla backpackerów alternatywny dom w podróży, taki dom z dala od domu rodzinnego” [Jabłonkowska 2016a, s. 76].

W hostelach backpackerskich, np. w Australii – dokładnie opisanych przez Jabłonkowską [2016a] – funkcjonuje rozbudowana sieć pomieszczeń, które wspomagają międzykulturowe spotkania, rekreację, naukę i wypoczynek, oraz pomieszczenia usługowe konieczne, gdy pozostaje się poza domem rodzinnym przez wiele miesięcy. Są specjalnie wydzielone np. kuchnie z wieloma stanowiskami oraz z rozbudowaną częścią jadalną sprzyjającą wspólnym posiłkom w większej grupie, małe pokoje biblioteczne, w których w otwartych szafach dostępne są mapy, przewodniki turystyczne oraz opracowania multimedialne na temat kultury, przyrody, geografii wybranych regionów świata czy filmy DVD. Są pomieszczenia służące rekreacji (np. sale telewizyjne, kinowe, rekreacyjne ze stołami bilardowymi i do gry w tenisa, bary, baseny w ogrodach, sale komputerowe), oraz pomieszczenia stanowiące tzw. zaplecze gospodarcze (pralnie do swobodnej i bezpłatnej dyspozycji klientów, suszarnie, prasownie).

Pearce i wsp. [2009] do listy miejsc noclegowych backpackerów dopisywali kwaterek na przyjaciół lub rodziny (24%) oraz na polu namiotowym (21%).

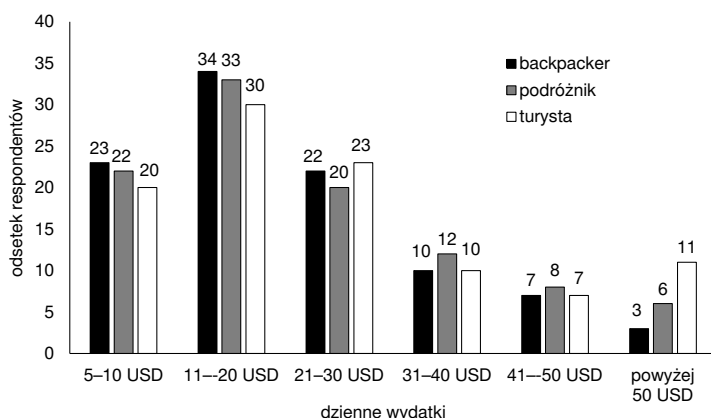
Niewielu backpackerów korzysta z samoobsługowych hoteli lub pensjonatów oferujących noclegi ze śniadaniem (mniej niż 10% respondentów według badań Newlands [2004]).

Z przedstawionych rozważań można wnioskować, że współczesna definicja omawianego pojęcia wskazuje na niewielki związek kosztów pobytu z wyborami dokonywanymi przez badaną grupę turystów. Raczej aspekt społeczny (kontakt z innymi reprezentantami społeczności backpackerów) staje się nadrzędny wobec determinant finansowych. Kwestia ta dotychczas nie została należycie uwzględniona w definicyjnym opisie backpackingu w badaniach zagranicznych.

1.5.9. Budżet

Taniość w badaniach zagranicznych uważa się za podstawową determinantę backpackingu, ponieważ niskonakładowość, gospodarność, kalkulowanie kosztów wyznacza praktyczny wymiar tego typu podróży. Sposób na jak najtańsze wyjazdy, korzystniejsze niż w ofercie operatorów turystycznych, stanowi w ich przekonaniu podstawową taktykę finansową backpackerów. Dlatego w literaturze zagranicznej pojawiały się propozycje, aby określać ich terminem „turyści budżetowi” (ang. *budget travellers*) [O'Reilly 2006].

Jednakże wielu innych badaczy wskazuje, że wydatki ponoszone przez backpackerów podczas podróży w grupie porównawczej z innymi grupami turystów

Rycina 1. Dzielne wydatki podczas odbywania podróży w grupie porównawczej backpackera, podróżnika i turysty (struktura procentowa badanej próby)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Richards i Wilson 2003, s. 17

czy podróżników są znormalizowane (ryc. 1). Na przykład wśród backpackerów badanych przez Richardsa i Wilson [2003] dzienny koszt utrzymania w większości nie przekraczał 20 USD na dobę, a średni wydatek na całą podróż – 1900 USD.

Finasowanie wyjazdów backpackerskich jest zależne od usytuowania geograficznego i komunikacyjnego kraju docelowego oraz kraju pochodzenia backpackera. Im odleglejsza lokalizacja, tym koszt podróży staje się wyższy. Najdroższe są – według Richardsa i Wilson [2003, s. 4] – podróże po Australii, Azji, Ameryce Południowej i Azji Południowej. Koszt takiej wyprawy wynosi około 2200 USD.

Największe wydatki backpackerzy – zdaniem Pearce’a i wsp. [2009, s. 30–31] – ponoszą na noclegi: średnio przeznaczają na nie około 30 USD dziennie, oraz na nocne wizyty w klubach czy korzystanie z używek, które generują wydatek średnio 24 USD; mniej więcej tyle co zakup żywności – 29 USD. Najmniej wydają na pamiątki i upominki (16 USD).

W ostatnich latach w społeczności backpackerów zmienia się jednak dyscyplina budżetowania. Wielu z nich liberalizuje swe podejście do kwestii ekonomicznych i nie ogranicza wydatków związanych z podróżą, szczególnie jeśli są one powiązane bezpośrednio z ich potrzebą doświadczania i poznawania. Uważają, że przyjeżdżając do danego miejsca, powinni w pełni korzystać z możliwości, jakie są im oferowane. Są zatem gotowi zapłacić niemal każdą cenę za usługi, które pozwolą im zrealizować ich pragnienia [Grygiel 2010].

Przedstawione wyniki badań wykazują sprzeczność między założonym z definicji niskim kosztem podróży backpackerskich a udokumentowanymi realiami, które mogą wskazywać, że współczesny backpacker jest już odmia-

ną turysty skomercjalizowanego, różniącego się od odbiorców propozycji biur podróży jedynie nazwą. Konieczne są badania, które w toku pogłębionej analizy pozwolą wykazać istotne różnice między tymi dwoma kategoriami uczestników ruchu turystycznego.

1.5.10. Sposoby spędzania czasu wolnego podczas podróży

Kwestia praktyk wolnoczasowych, a więc czynności, które pozostają niezależne od elementów koniecznych, związanych ze sprawami organizacji podróży i zabezpieczeniem potrzeb z nią związanych, pojawia się często jako wątek w badaniach ruchu backpackerskiego. Sørensen [2003] podaje, że w czasie wolnym backpackerzy oddają się wielu czynnościom o charakterze społecznym i rekreacyjnym. Według Loker-Murphy i Pearce'a [1995] skupiają się oni na kontaktach z naturą, kulturą lub na przygodach. Zdaniem Richardsa i Wilson [2003] odwiedzają historyczne miejsca i zabytki, uprawiają piesze wędrówki i trekking, ale jednocześnie nie stronią od – popularnych także w świecie masowej turystyki – form odpoczynku rekreacyjnego (m.in. chodzą do restauracji, robią zakupy) i uprawiają sport. Paris [2010] opisywał backpackerskie poszukiwania nietypowych miejsc i nietuzinkowych sposobów doświadczania. Shaffer [2004] zwrócił uwagę na praktykowanie dość często bezkosztowej formy zajęć, które w jego ocenie są charakterystyczne dla turystyki niskobudżetowej (np. czytanie, piesze wędrówki, podglądanie przyrody).

W literaturze obcej podkreśla się zależność organizacji czasu wolnego od płci. Kobiety zdają się mieć większą tendencję do wędrówek, trekkingu, uczestniczenia w imprezach kulturalnych, chodzenia do restauracji i robienia zakupów niż mężczyźni. Mężczyźni z kolei wolą oglądać rozgrywki i eliminacje sportowe lub uprawiać dyscypliny sportu, które są nośnikiem zwiększonej dawki adrenaliny. Kobiety częściej niż mężczyźni podejmują też w czasie wolnym pracę zarobkową [Richards i Wilson 2003, s. 19].

Opisuje się także narastającą w XXI w. tendencję backpackerów do wypełniania czasu wolnego wszelkiego rodzaju używkami [Peach i Bath 2000; Leggat i Shaw 2003; Uriely i Belhassen 2005]. Podkreśla się szczególnie niekontrolowaną konsumpcję alkoholu, narkotyków oraz zbyt swobodne korzystanie z niezobowiązujących kontaktów seksualnych [Elias 1994; Potasman i wsp. 2000; Beny i wsp. 2001; Hellum 2005; Uriely i Belhassen 2006; Bellis i wsp. 2007; Fischer i wsp. 2010]. W badaniu, które przeprowadził Bellis i wsp. [2007], 40,3% backpackerów angielskich przyznało, że przynajmniej pięć razy w tygodniu w czasie swych podróży nadużywało alkoholu, z czego dla połowy była to sytuacja wyjątkowa, nie zdarzająca się w ich środowisku domowym. Tylko 20,7% uznało, że równie często sięga po napoje wysokoprocentowe w domu i podczas wyjazdów.

Wielu badaczy uważa, że nadużywanie używek na obcym gruncie kulturowym, gdzie backpackerzy pozostają bezimienni poza kontrolą macierzystej społeczności, wynika z braku odpowiedzialności za własne decyzje i wybory. Inni przypisują to zbytnej podatności środowiska backpackerskiego na marketingowe działania przemysłu turystycznego, który propaguje postawy relaksu i niepohamowanego korzystania z używek²³ [Jabłonkowska 2017a]. Na przykład według badań opublikowanych w „Tourism Queensland” [2008] 76% backpackerów przebywających na terenie Brisbane w Australii, którzy brali udział w imprezach organizowanych przez kluby nocne, korzystało bez ograniczeń z różnorodnych używek i, najczęściej pozostając pod ich wpływem, oddawało się ryzykownym praktykom seksualnym²⁴ oraz dopuszczało się drastycznych zachowań nacechowanych przemocą [Bellis i wsp. 2007].

Zdaniem Prestage’a [2009] nieumiarkowanie w spożywaniu środków odurzających wiąże się z psychicznymi stanami backpackerów²⁵. Inni dostrzegają w tym sposób na wakacyjny styl życia [Parker i wsp. 1998; Critcher 2000]. Elsrud [2001] skłonność do zachowań związanych z wszelkiego typu nadużyciami przypisuje poszukiwaniu przez backpackerów emocjonalnych nośników ekscytacji, będącej formą, w ich mniemaniu, wolności czy wyzwolenia. Alkohol, narkotyki, swoboda seksualna stają się dla wielu z nich potrzebą doświadczania nowych wrażeń, szczególnych doznań. Uwalniają się oni zatem od samokontroli, konieczności filtrowania własnych zachowań, potrzeby dbania o społeczną odpowiedzialność czy oceny najbliższego otoczenia, by doświadczać kulturowej w ich pojęciu emancypacji. Ich podróż staje się tymczasową dezercją z norm kulturowych i porządku społecznego, w których na co dzień egzystowali przed wyruszeniem w drogę. A podstawą ich wyborów nakierowanych na używki jest pragnienie przeżycia prozaicznych chwil, opartych na wyborach emocjonalnych i irracjonalnych [Jabłonkowska 2017a].

Potrzeba określenia swojej indywidualności jest w badaniach zagranicznych przedstawiana jako jeden z podstawowych elementów definicji backpackingu. Pozostaje jednak kwestią otwartą, jak omawiana skłonność do używek wpi-

²³ Przykładem są m.in. reklamy hosteli backpackerskich, w których oferuje się szereg atrakcji związanych z życiem towarzyskim (m.in. konsumpcją alkoholu) [Jabłonkowska 2016a].

²⁴ Co miało bezpośredni negatywny wpływ na stan zdrowia [Bavastrelli i wsp. 1998]. Na przykład w znacznym procencie u backpackerów, którzy oddawali się w okresie odbywania podróży niekontrolowanej aktywności seksualnej, zdiagnozowano infekcje przenoszone drogą płciową oraz zakażenie wirusem HIV [Rogstad 2004; Bellis i wsp. 2008].

²⁵ Bellis i wsp. [2003] dowodzili na przykład, że zależność sięgania po ecstazy czy kokainę wynika z potrzeby doświadczania różnych stanów: od przeżywania najwyższych uniesień – euforii i miłości (w przypadku pierwszego specyfiku), po poprawę samooceny i przeżycie wpływu nadludzkiej siły (po zażyciu kokainy) [Jabłonkowska 2017b].

suje się w tak sformułowaną definicję osób określających się jako backpackerzy. Wydaje się, że nie ma pod tym względem zgodności między autorami.

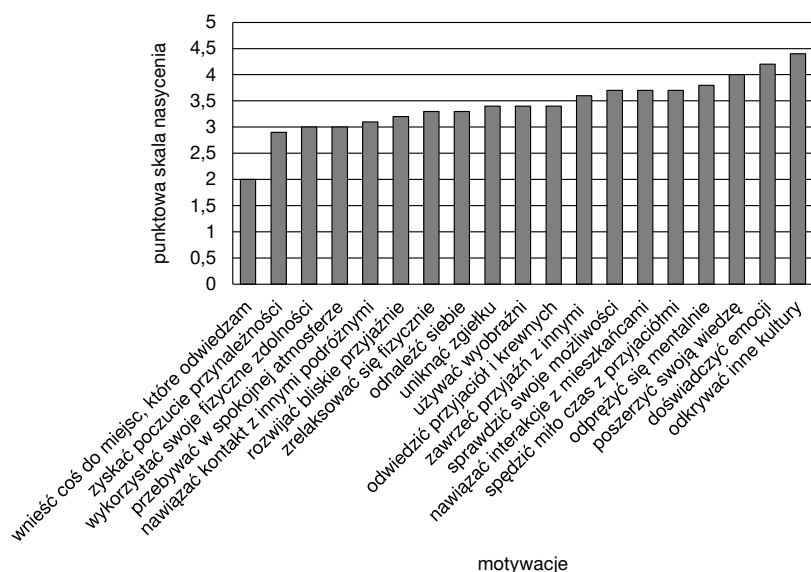
1.5.11. Motywacja

W latach 90. XX w. dominowało przekonanie, że motywacją pobudzającą backpackerów do wyruszenia w przestrzenie obce kulturowo czy geograficznie jest potrzeba czasowego odejścia od rzeczywistości [Pearce 1990] i monotonii codziennych obowiązków [Jarvis 1994]. Także teraz, w drugiej dekadzie XXI w., w niektórych opracowaniach wymienia się ucieczkę przed rutyną jako jeden z czynników decydujących o podjęciu podróży [Pearce i wsp. 2009; Jarvis i Peel 2010], lecz zdaniem Cohena E. [2003, s. 96 i nn.] jest to czynnik raczej marginalny, nie ma bowiem mocnych i sprawdzonych podstaw do wysnuwania wniosku, że backpackerzy potrzebują uciec przed zwykłością. Poczucie wyobcowania z własnego kręgu kulturowego towarzyszyło drifterom. Backpackerzy kierują się wieloma motywacjami [Scheyvens 2002; Moscardo 2006]. W prowadzonych za granicą badaniach, odnosząc się właśnie do tej przesłanki, próbowano te motywacje skatalogować.

Miedzy innymi Richards i Wilson [2003] spisali listę czynników, które motywowały ich respondentów do podjęcia podróży backpackerskiej (ryc. 2). Na pierwszych miejscach znalazły się: odkrywanie innych kultur (83%), ekscytujące doświadczenia (74%) i zdobywanie wiedzy (69%), marginalne zaś były: poszukiwanie społecznej przynależności czy wniesienie czegoś nowego do miejsca odwiedzanego. To, co odróżniało ich od turystów zawierało się – zdaniem autorów raportu – w podejściu do celowości podróży. Turyści szukali w swoich wyprawach przede wszystkim odpoczynku, backpackerzy – nowych doświadczeń oraz interakcji z innymi podróżnikami i miejscową ludnością.

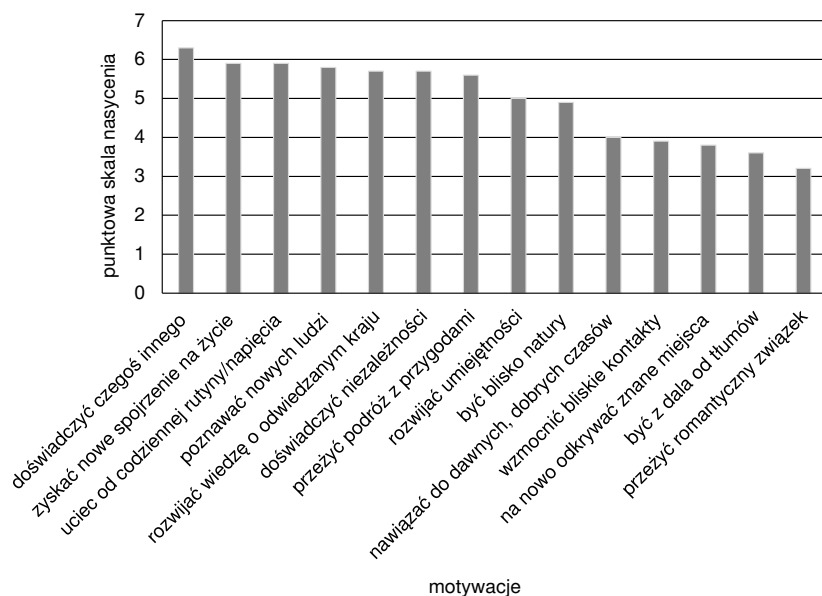
O podobnych motywacjach pisali także inni badacze środowiska backpackerskiego, m.in. Cohen E. [2004], Newlands [2004], Simpson [2005], O'Reilly [2006], Ooi i Laing [2010]. U Pearce'a i wsp. [2009, s. 33] trzy pierwsze miejsca zajęły: chęć doświadczenia czegoś nowego, zdobycia innego spojrzenia na rzeczywistość oraz ucieczka przed rutyną dnia codziennego (ryc. 3).

Szerszy ogląd opisywanych w literaturze zagranicznej motywów kieruje uwagę ku dwóm źródłom inspiracji: wewnętrznemu (ang. *push factors*) oraz zewnętrznemu (ang. *pull factors*). Do pierwszego zbioru bodźców zaliczyć można wszelkie czynniki umożliwiające realizację potrzeby samopoznania w spotkaniu z obcym, odmiennym światem, który wymaga niejednokrotnie ogromnego nakładu sił fizycznych i psychicznych, pokonywania lęku i słabości. Są także te, które wynikają z poszukiwania dobrego (lepszego) samopoczucia oraz samozadowolenia [Wheeller 1993]. Podróż postrzega się wówczas jako okres wolny od obowiązków, czas nabywania umiejętności kierowania własnym (zindywidualizowa-

Rycina 2. Główne motywy podjęcia przez backpackerów ostatniej większej podróży (1 – nieistotne, 5 – bardzo ważne)

Źródło: Richards i Wilson 2003, s. 10

Rycina 3. Motywy podejmowania przez backpackerów podróży (1 – nieistotne, 7 – bardzo ważne)

Źródło: Pearce i wsp. 2009, s. 33

nym) harmonogramem życia, a backpacking jako swoistą formę samogratyfikacji (ang. *self-gratification*) [Elsrud 1998] oraz źródło nobilitacji, pozwalające wspiąć się na wyższy poziom wartościowania społecznego [Ooi i Laing 2010, s. 193]. Wówczas backpacker powracający z dalekiego świata zdobywa prestiż w kręgu rodziny i macierzystej społeczności [Loker-Murphy 1996; Cohen E. 2004; O'Reilly 2006].

Bodźce popychające do podróży zawierają się także w pragnieniu przeżycia być może już ostatniego okresu beztroski (ang. *final fling*), w potrzebie dodania nowego rozdziału do dotychczasowego życia, odrzucenia dawnej tożsamości, wykorzystania tzw. okresu przejściowego (ang. *transitional period*) między poszczególnymi etapami życia [m.in. Westerhausen 2002; Cohen E. 2003]. W trakcie pogłębianych wywiadów z backpackerami – wyjaśniał Sørensen [2003, s. 852] – potwierdziło się, że w życiu codziennym u wielu respondentów rzeczywiście przed wyruszeniem w podróż zaszły zdarzenia nagłe i gwałtowne, które z reguły uznaje się za bodźce inspirujące do podjęcia radykalnych zmian w dotychczasowym życiu. Nic jednak nie wskazuje, by to one motywowały do podróży. Każda wyprawa backpackerska jest zbyt poważnym przedsięwzięciem, wymagającym czasu na przygotowanie i wdrożenie poszczególnych etapów jego zaplanowania, aby decyzję o jej podjęciu wiązać z nagłym przypływem raptownych emocji. Tylko nieliczni, którzy mają dość funduszy, mogą sobie na takie przypadkowe podróże pozwolić. Raczej jest na odwrót. To chęć wyrwania się z codzienności, zanim będzie za późno, odnalezienia siebie, zredefiniowania własnego „ja” staje się zasadniczą motywacją do porzucenia pracy, podjęcia decyzji o rozstaniu się z partnerem/partnerką itp. Być może jest w tym także ukryte pragnienie odroczenia obowiązków związanych z dorosłym życiem [White i White 2004].

Do motywacji wewnętrznych zaliczano również kwestie środowiskowe (nadające turystyce backpackerskiej charakteru *eco-tourism*) oraz społeczne (sytuujące ją w *volunteer tourism*) [Maoz 2004; Noy 2004; Richards i Wilson 2004; Shaffer 2004].

Do drugiej grupy bodźców zaliczyć można czynniki przyciągania – *pull factors*. Zdaniem Richardsa i Wilson [2004, s. 28] należy skłonić się ku stwierdzeniu, iż wśród tych motywacji najistotniejsze zawierają się w pragnieniu doświadczenia różnic kulturowych, inności przyrodniczej i geograficznej z odległych regionów świata [także: O'Reilly 2006].

Zagadnienie motywacji pozostaje wciąż kwestią otwartą. Dziś badacze skłaniają się ku twierdzeniu, że każdego backpackera może motywować inny czynnik [Scheyvens 2002; Moscardo 2006].

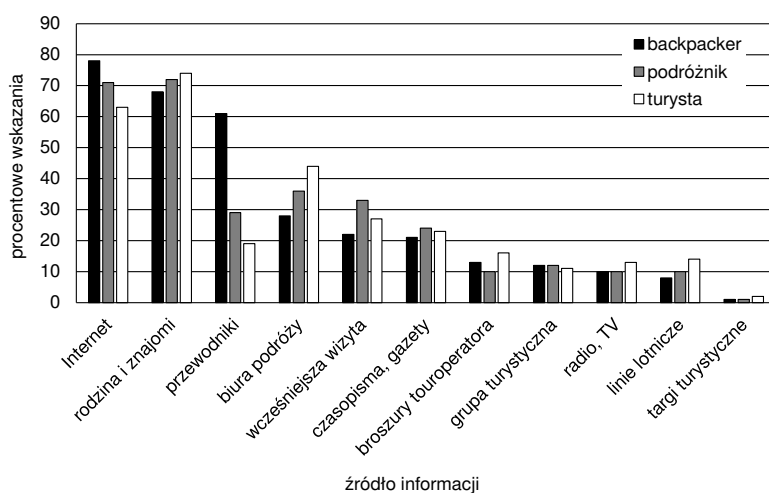
Cohen S.A. [2011, s. 1542] zwraca uwagę, że w dyskusji nad motywacjami powinna znaleźć się także analiza aktywności turystycznej backpackerów wy-

niesiona z domu rodzinnego. Doświadczenie bycia w drodze z czasów ich dzieciństwa mogło mieć przecież niepośledni wpływ na wybór takiego właśnie sposobu podróżowania.

1.5.12. Organizacja wyjazdu

Backpackerzy, przygotowując się do podróży, niezwykle rzadko korzystają z ofert przemysłu turystycznego. Jeśli już z jakichś względów po nie sięgają, to wybierają usługi proponowane przez wyspecjalizowane w świadczeniu usług turystycznych biura (42%), w przeciwieństwie do turystów, którzy korzystają z ogólnej pomocy touroperatorów (51%). Backpackerzy przed wyjazdem najczęściej rezerwują tylko bilet na samolot, resztę świadczeń (związanych z po- bytem) organizują zaś w miejscu docelowym. Wcześniejsze rezerwacje noclegów są raczej domeną osób zdobywających dopiero doświadczenie w tym typie po- dróżowania [Richards i Wilson 2003, s. 3].

Planując wyjazd, backpackerzy sięgają średnio po trzy różne informatory (ryc. 4). Z przewodników drukowanych przeważnie korzystają backpackerzy starsi stażem, którzy zorganizowali już co najmniej 10 wypraw (ok. 61% ogółu badanych przez Richardsa i Wilson [2004, s. 12]), a tylko 1/3 tych, którzy dopiero inicjowali swą podróżniczą przygodę. Szczególną popularnością cieszą się wydawnicze serie „Lonely Planet”, „Rough Guide”, „Let’s go”. One zdają się tworzyć fundament wiedzy o świecie i backpackerskim stylu podróżowania [Pearce i wsp. 2009, s. 38].

Rycina 4. Źródła informacji wykorzystywane przez różnego typu turystów podczas planowania podróży (struktura procentowa badanej próby)

Źródło: Richards i Wilson 2003, s. 12

Wiedzę o miejscu docelowym i o trasach pozyskują głównie z serwisów i stron internetowych. Internet służy im także do zarządzania kontem w banku, komunikacji z rodziną i przyjaciółmi, zamawiania biletów lotniczych [Sørensen 2003; Mascheroni 2007], rozmów z innymi podróżnikami, przeglądania rządowych stron turystycznych [Richards i Wilson 2004; Pearce i wsp. 2009]. Ma również ogromny wpływ na formowanie backpackerów jako społeczności z ich własną subkulturą [Paris i Teye 2008; Paris 2010].

„Przyjmuje się – zauważają Patyra i Dłużewska [2015, s. 45] – że przed wyjazdem do danego miejsca podróżnicy mają o nim tylko ogólne pojęcie, albo opierają się na opiniach innych turystów. Można to postrzegać jako brak albo niski poziom przygotowania do wyjazdu, jednak komfort czasu, jaki posiadają backpackersi, pozwala na dogłębne przeanalizowanie informacji już na miejscu. Obecna dynamika turystyki sprawia, że większość źródeł pisanych w momencie ich wydania staje się nieaktualna, co więcej, wspomniane w nich miejsca stają się na tyle popularne wśród turystów, że doprowadza to do zmiany ich charakteru. Stąd backpackersi korzystają z doświadczeń osób, które wracają z danych destynacji i na bazie zebranych informacji oraz doświadczeń innych turystów podejmują decyzje na bieżąco. Kolejne kierunki na szlaku backpackera są wybierane już w pełni świadomie i są dopasowane do jego indywidualnych potrzeb”.

1.5.13. Korzyści z podróży

Nieocenioną korzyścią są wartości czerpane z podróży i kształtowane w trakcie jej trwania. Backpacker, z którym rozmawiał Cohen S.A. [2011, s. 1545], przyznał, iż dopiero ten typ wędrowania pozwolił mu poznać wiele dobrych rzeczy, które byłyby niemożliwe do zrozumienia, gdyby siedział tylko w jednym miejscu. Podróżując po świecie, zrozumiał, jak głęboką wartość mają w sobie proste słowa, takie jak: „wolność”, „spontaniczność”, „samotność”, „cuda”, „nowość”.

Korzyści wynoszone z podróży backpackerskich w skali zarówno mikro-, jak i makrospołecznej wiążą się z sukcesem. Ci bowiem, którzy podczas swoich wypraw, muszą zmierzyć się z wieloma przeciwnościami, potrafią sprostać w życiu codziennym wszelkim trudnościom. Backpacking staje się dla nich życiowym edukatorem i sojusznikiem w drodze do dojrzałego radzenia sobie z niepewnością i zmianą, planowaniem codziennych wydatków, ze strategicznym myśleniem i wnioskowaniem. Pomaga kształtować umiejętność efektywnego funkcjonowania jednostki w każdej społeczności [Richards i Wilson 2004, s. 6].

PODSUMOWANIE

W obcojęzycznej literaturze przedmiotowej backpacking jest niezwykle starannie zbadany. Szeroka paleta prezentowanych poglądów opartych na dociekaniach empirycznych dowodzi, że zagadnienie to ma swoją usystematyzowaną teorię oraz określone narzędzia badawcze.

Już w latach 70. XX w. zaczęto dyskutować nad koncepcyjnym ujęciem turysty innego niż masowy. Podejmowano liczne próby terminologicznego i definicyjnego scharakteryzowania nietradycyjnych form podróżowania. Od lat 80. XX w., gdy pojawiło się nowe określenie, niezmiennie do dziś poszukuje się wyraźnych desygnat tej formy turystyki, motywacji i praktyk podróżniczych backpackerów.

Przyjmuje się, że backpacking to styl życia wyrażany niezależnym wędrowaniem po świecie. U podstawy kształtowania się tej formy podróży leżały społeczno-kulturowe przemiany społeczeństw zachodnich z drugiej połowy XX w. Pragnienie samorealizacji dla wielu młodych ludzi stało się atrakcyjniejsze i bardziej nęcące niż dotychczasowe wartości, obyczaje, tradycje i więzi społeczne. Młodzi uznali je za zbyt staromodne i zamienili na opcję życia autonomicznego – opatrzonego klauzulą wolnego wyboru. Backpacking zatem stał się zbiorem możliwości i narzędzi przydatnych w procesie kształtowania własnej tożsamości: od progu inicjalnego – odejścia od codziennej rutyny, wyłamania się z obowiązujących reguł, wejścia do innego świata, doświadczania nowej rzeczywistości, odmiennej kultury, do finalnego – poszukiwania siebie – wartości rozumianej niezwykle szeroko.

W definicyjnych opisach cech społeczno-demograficznych prezentowanych w literaturze światowej backpackera przedstawia się z reguły jako młodego Europejczyka (do 30. roku życia), pochodzącego przeważnie z klasy średniej z krajów o dojrzałej demokracji i ustabilizowanej sytuacji ekonomicznej (szczególnie z Anglii i Niemiec), wykształconego na poziomie przynajmniej studiów licencjackich. O jego praktykach podróżniczych wiadomo, że chce być niezależny od przemysłu turystycznego. Elastycznie podchodzi do kierunku swej podróży (najczęściej decyduje się na 2–3 kraje z kręgu kultury europejskiej, azjatyckiej lub australijskiej, zdecydowanie rzadziej afrykańskiej czy amerykańskiej). Czas, który przeznaczają na wyprawę, zależy od wielu zmiennych (m.in. kierunku, odległości, liczby państw, uwarunkowań rodzinnych czy zawodowych, ale zwykle nie jest krótszy niż co najmniej miesiąc). Cechą charakterystyczną dla niego jest dążenie do niskiego kosztu podróży, zarówno noclegów (najczęściej w hostelach usytuowanych blisko atrakcji turystycznych czy rekreacyjnych), jak i środków transportu oraz żywienia. Jeśli zabraknie mu funduszy na kontynuowanie podróży, podejmuje prace dorywcze. Jego aktyw-

ność jest motywowana różnego rodzaju potrzebami i aspiracjami, które najczęściej sprowadzają się do nadrzędnego pragnienia: autokreacji.

W badaniach zagranicznych odchodzi się od homogenicznego opisywania społeczności backpackerskiej. Ten typ turystyki definiuje się raczej przez pryzmat potrzeb i motywacji społecznych, analizuje podejścia do podróżowania, choć nie rezygnuje się także z określania cech ekonomicznych, demograficznych czy zawodowych uczestników tego typu aktywności turystycznej.

Zauważyć należy jednak, że wyniki badań autorów zagranicznych częstokroć prezentują ujęcie backpackingu jedynie w formie cząstkowej lub są niespójne. Poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, kim jest współczesny backpacker, wymaga nowego opisanie i nowego scharakteryzowania jego cech. Przykładem są m.in. dotychczas ujmowane jako stałe wyznaczniki definicji backpackera dwie desygnaty – młody wiek backpackerów oraz taniość wyprawy backpackerskiej.

W publikacjach zagranicznych backpacking wciąż utożsamia się ze społecznością ludzi młodych, mimo iż statystyki wskazują na rosnącą aktywność backpackerską osób w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym. W literaturze obcej nie poświęcono dotychczas temu zagadnieniu szczególnej uwagi, a wydaje się ono ważną informacją ukazującą, iż backpacking jest barometrem kulturowych zmian zachodzących w Europie Zachodniej. Można go wiązać ze szczególnym w obecnych czasach kulturowym dyktatem – potrzebą definiowania jednostki w kategoriach osoby zachowującej wewnętrzną (duchową) młodość. Zdaje się on tą formą aktywności, która realnie wpisuje się w coraz popularniejszy w Europie nurt pomyślnego starzenia się (ang. *successful ageing*), umiejscawia bowiem backpackera w jego macierzystej kulturze bez względu na jego wiek w kategoriach osoby zdrowej, silnej i wciąż zdolnej do uczestniczenia w życiu społecznym, a więc bez względu na wiek rzeczywisty – osoby młodej [Jabłonkowska 2017b].

Redefinicji wymaga także kwestia niskobudżetowości w backpackingu. Konieczne wydaje się pozyskanie wiedzy o innych uwarunkowaniach wyboru tego rodzaju turystyki niż (często wskazywane) ubóstwo. Taniość nie jest wartością samą w sobie. Backpacker w wielu badaniach został opisany jako osoba, która wydaje pieniądze zgodnie z osobistymi potrzebami, najczęściej odwrotnie niż turysta masowy, czyli jak najmniej na potrzeby wynikające z funkcji życiowych, a zdecydowanie więcej na potrzeby wyższego rzędu, np. samorealizacji, co sugeruje, iż podstawą wyboru backpackingu nie jest jak najniższe budżetowanie wyprawy, lecz np. chęć narzucenia sobie rygoru budżetowego.

Badania zagraniczne nad backpackingiem wymagają krytycznego spojrzenia na współczesne jego uwarunkowania. Konieczne wydaje się opisanie tego sposobu podróżowania, wzbogacając je o nowe treści oraz nowe potrzeby i wartości społeczeństwa europejskiego XXI w.

2. BACKPACKING W BADANIACH POLSKICH

2.1. POLSKIE DEFINIOWANIE BACKPACKINGU

Jedna z pierwszych definicji backpackerów przedstawiona w polskiej literaturze zawiera informację, iż są to młodzi podróżnicy, którzy „przez dłuższy czas podróżują po świecie z plecakiem na plecach”, a „podróż jest dla nich przygodą i celem samym w sobie” [Mikołajewska 2004, s. 5]. Michniewicz [2011] uważa, podobnie jak badacze zagraniczni – m.in. Sørensen [2003], że jest to „pewien styl podróżowania – samodzielnie i z plecakiem” [www.tomekmichniewicz.pl]. Jego zdaniem: „W Polsce coraz więcej osób wybiera taką formę poznawania świata i dobrze – bo daje ona możliwość zobaczenia i przeżycia czegoś prawdziwego, w przeciwieństwie do hotelowych fasad tworzonych na potrzeby turystów”. „Backpackerzy potrafią przenocować w większości krajów świata za mniej niż 10 zł lub nawet za darmo. Najczęściej śpią w najtańszych hostelach lub u poznanych po drodze ludzi. Najodważniejsi nocują na dworcach, lotniskach, a nawet na cmentarzach. Jedzą to, co tubylcy, często u – poznanych podczas podróży – miejscowych. Poruszają się zwykle lokalną komunikacją, autostopem lub na własnych nogach. Większość backpackerów wyznaje zasadę, że zje i wyśpi się w domu” [Sachno 2008, s. 56]. Jest jednak pewne zastrzeżenie – na co zwróciła uwagę Dłużewska [2004, s. 27] – iż nie wolno mylić podróżowania z plecakiem z tatrzańską wędrowką „od schroniska do schroniska (czytaj fizycznym wysiłkiem) ani tym bardziej z brakiem pieniędzy”. Taniść bowiem wpisana w definicję backpackingu przez część polskich praktyków podróżowania opisywana jest jako jego atrakcyjny walor. „Tanie podróżowanie, przydrożny hotel, podrzędna knajpka – to styl, moda, a nie konieczność. Backpackersi to ludzie z reguły zamożni, stać ich na samolot i odpowiednie ciuchy – ciepłe kurtki z Goreteksu, specjalną bawełnianą bieliznę, która nie nasiąka potem. A także gadżety w rodzaju samoskładających się materaców czy bidonów, dostosowujących się kształtem do wolnego miejsca w plecaku” [Więcka 2002, s. 78].

Podróż rozumiana jest zatem nie tyle jako konieczność taniego zwiedzania obcych krajów, ile jako praktyczna umiejętność radzenia sobie w odmiennych niż codzienne warunkach kulturowych, ekonomicznych, geograficznych. Istotną wartość stanowi bezpośredni kontakt z lokalną społecznością, jej kulturą oraz dzielenie z mieszkańcami ich warunków życia choć przez kilka tygodni [por. Więcka 2002, s. 76 i nn.]. „Backpacker – podano na jednej ze stron internetowych – zainteresowany jest z reguły kulturami krajów, które odwiedza, lecz wyraża je najczęściej nie poprzez konwencjonalne oglądanie zabytków i zwiedzanie najważniejszych rzeczy w danym kraju, lecz bardziej w kontakcie z miejscowymi” [www.hostelservice.pl/back.php]. To właśnie „poznawanie miejscowych ludzi – zdaniem Chodkowskiego, autora backpackerskiego bloga – oraz

ich zwyczajów jest równie ważne, jak odwiedzanie miejsc i zwiedzanie zabytków” [www.backpacking.org.pl].

W Polsce w ostatnich latach pojawiły się pierwsze próby tożsamościowej samoidentyfikacji polskich backpackerów. Powstają popularyzatorskie polskojęzyczne domeny, blogi i fora internetowe, w których podróże dotychczas ogólnie określane: „z plecakiem po bezdrożach świata”, a wcześniej rozumiane jako tramping [Górka 1998] wpisują się w pojęcie backpackingu. Przytoczyć można (jako przykład) kilka polskich terminologicznie już ukonstytuowanych stron internetowych odwołujących się do backpackerskich wzorców podróżowania ogólnoswiatowego, m.in.: www.backpacking.com.pl, www.backpacking.org.pl, www.kochambackpacking.blogspot.com, www.backpackers.ovh.org/index.php, www.loswiaheros.pl/australia/457-polski-vs-australijski-backpacker, www.backpacker.com.pl, www.backpacker.com. Są to przede wszystkim archiwalia zawierające prywatne opisy podróży, zdjęcia, poradniki, plany. Nie sposób jednak nie zauważyć, że wśród ogromu różnorodnych pragmatycznych informacji, umieszczanych przez autorów (praktyków), znajduje się próba samookreślenia typu podróżniczej aktywności i zbudowania tożsamości, która pozwoliłaby wpisać ich podróże w światowy trend backpackerskiej turystyki.

Na wizytowych kartach swoich domen polscy autorzy wspomnianych portali starają się wyjaśnić znaczenie terminu „backpacking” i jednocześnie czynią starania dookreślenia własnej polskiej podróżniczej tożsamości. Przytaczają definicję zaczerpniętą z internetowego źródła, a ponieważ napotykają jej użytkową nieprecyzyjność, dopisują swoje uwagi. I tak autor, przedstawiający się jako absolwent studiów magisterskich z zakresu turystyki, cytuje przejętą z Wikipedii definicję: „Backpacking to forma indywidualnej turystyki wyjazdowej, polegająca na odbywaniu podróży, zazwyczaj zagranicznych²⁶, często do krajów egzotycznych z punktu widzenia podróżującego. Uprawiają ją zazwyczaj osoby młode, niekiedy niejako z przymusu – z powodu ograniczonego budżetu” [www.pl.wikipedia.org/wiki/Backpacking, www.backpacking.com.pl]. Nie mieszcząc swoich doświadczeń w zbyt wąskiej formule, podejmuje próby dodatkowego wyjaśnienia: „Ja osobiście zmodyfikowałbym tą definicję, dodając: jest to równie uzależniające jak hazard, alkohol czy heroina. [...] O co w tym wszyst-

²⁶ Warto zwrócić uwagę, że przy wskazaniu kierunków backpackerskich wyjazdów w polskiej definicji użyto określenia, iż są one zazwyczaj zagraniczne, co presuponuje, iż także krajowe wyjazdy są realizowane w polskiej turystyce backpackerskiej. Badania Jabłonkowskiej [2017b] w środowisku polskich backpackerów potwierdziły to wskazanie: „Wśród zachodnich Europejczyków dominował model wypraw dalekich (a więc, jak wiadomo, istotnych dla backpackerów) [s. 149]. [...] Polacy [...] stosunkowo często (21%) wskazywali swój kraj jako kierunek podróży backpackerskich, co stoi niejako w sprzeczności z powszechnie przyjętą opinią, iż backpacking to typ podróży dalekodystansowych do krajów egzotycznych” [s. 147].

kim chodzi? Chyba o doświadczenia, wspomnienia, wielką triumfalną radość życia, o rozwijanie swojej osobowości, o podróż w głąb swojej duszy” [www.backpacking.com.pl].

Również Chodkowski punktem wyjścia czyni (propagowaną na internetowych stronach) ogólną definicję, wskazując podobne wyznaczniki: „budżetowy sposób samodzielnego podróżowania po świecie [w strony – przyp. aut.] [...] z punktu widzenia podróżnika egzotyczne. Podróż trwa zazwyczaj dłużej niż dwutygodniowy urlop, a cały bagaż, zamiast w walizki, spakowany ma w plecak” [www.backpacking.org.pl]. Ale i ten autor odchodzi od sztywnych słownikowych kwalifikatorów i dopisuje osobiste spostrzeżenia: „Backpacking daje poczucie autentyczności miejsc i pozwala je doświadczać bardziej z poziomu spotykanych tam ludzi niż z poziomu turysty na czasach all inclusive. Piszę «bardziej», bo nie ma co się łudzić, że przebywając gdzieś przez kilka godzin lub co najwyżej kilka dni, zostaniemy potraktowani na równi z nimi. [...] I chociaż – jak podsumowuje – podróże na własną rękę nie są tak wygodne i nie gwarantują zobaczenia największych atrakcji turystycznych, to wynagradzają cały trud, ofiarowując swobodę poruszania się oraz pełną kontrolę nad każdą minutą podróży (oczywiście w sytuacjach, które dają się kontrolować). Wtedy właśnie pojawia się okazja, żeby zabłąkać się w niepopularną dzielnicę miasta, odbić od utartych szlaków i poobserwować życie mieszkańców nieprzywykłych do turystów” [www.backpacking.org.pl].

Przedstawione definicje koncentrują się wokół subiektywnych korelatów, elementów samowiedzy Polaków, którzy nazywają siebie backpackerami. Podstawowym desygnatem wypraw backpackerskich, który rysuje się w wielu ich wypowiedziach, jest m.in. poszukiwanie autentyczności. Stawia się to doświadczenie najczęściej w opozycji do czynników motywujących do podróży turystów masowych. Ważna jest również swoboda wyboru i decyzji oraz samodzielność – indywidualna kontrola nad każdą minutą podróży, co pozwala zapuścić się w przestrzenie nieturystyczne, niepopularne, nieprzetarte. „[...] Backpacker nie siedzi w miejscu, tylko ciągle gna przed siebie (albo za siebie), nawet wówczas gdy dotarł w miejsce urocze, wspaniałe, ciekawe. Wówczas myśli «ech, mógłbym tu spędzić całe życie», a rano pakuje rzeczy i pcha się dalej. Po co? Bo czuje, że musi...” [www.backpacking.org.pl].

W polskiej literaturze naukowej wciąż jeszcze trwa poszukiwanie właściwego określenia ram backpackingu [Wiza 2007b]. Patyra i Dłużewska [2015, s. 40] w swym artykule o historii, ramach i rozwoju tego typu podróżowania przytaczają za Pearcem [1990] oraz Loker-Murphy i Pearcem [1995] pięć elementów, które uznane zostały w latach 90. XX w. za jego fundament. Wymieniają je jako definiujące także współczesny opis backpackingu, choć – co przyznają – powoli się one zmieniają. Ewoluuja pod wpływem kultury drogi, „jaka w tym środowisku wyrosła” [Patyra i Dłużewska 2015, s. 52]. Ich zdaniem pierwszym

Tabela 4. Korelaty kształtujące współczesną definicję backpackingu wyeksplikowane z narracji tożsamościowych badanych backpackerów

BACKPACKING			
fundament: NIEZALEŻNOŚĆ od:			
wzorców narzuconych przez współczesny świat		umasowionych form zglobalizowanej turystyki	
bez ograniczeń i bez granic w:			
poszukiwaniu tożsamości	pozyskiwaniu kompetencji	gotowości do realizacji ekstremalnych wyzwań	alternatywnych wyborów i pokonywania trudności
m.in. poprzez (we własnym zakresie) określanie motywacji i wybór praktyk podróżniczych: celu, długości i kierunku swojej podróży, pokonywanie przestrzeni geograficznych, przekraczanie barier kulturowych, korzystanie z lokalnych form transportu, noclegu czy żywienia			
Atrybuty (symboliczne)			
cel:	samodzielność	plecak tanieść młodość/siła	autentyzm
	realizacja pasji/ zainteresowań		ciekawość
	satysfakcja		otwartość
utożsamianie osobistego życia z podróżą			
wyjście poza ramy własnej kultury		niezależna od przemysłu turystycznego sztuka podróżowania	

Źródło: Jabłonkowska 2017b, s. 95–108

wyznacznikiem jest długość podróży, która „odróżnia *backpacking* od turystyki zorganizowanej”, ponieważ „domeną *backpackingu* jest jak najdłuższe podróżowanie” [s. 43]; drugim – podróżowanie niskobudżetowe, co „w większości przypadków nie wynika z ubóstwa, tylko z przyjętej filozofii podróży, a sam *backpacking* uprawiają turyści obierający jako cel tańsze państwa niż miejsca ich stałego pobytu” [s. 44]; trzecim – niezależny i elastyczny plan podróży. Czwartym wyznacznikiem są relacje wewnątrzgrupowe backpackerów oraz ich otwartość na otoczenie zewnętrzne. „Backpackersi – uzasadniają Patyra i Dłużewska [2015, s. 46] – będąc w podróży samotnie albo w parach, przeżywając długi okres oddalenia od domu, chętnie nawiązują znajomości z podobnymi

sobie. Dodatkowo dominuje u nich często egocentryzm i hedonistyczne podejście, stąd finalnie ciężiej jest im nawiązać kontakt z ludnością lokalną [...], łącznikiem z prawdziwą rdzenną społecznością są hostelowi przewodnicy znający angielski i mający swobodny stosunek do hedonistycznego zachowania podróżników” [s. 46]. Sposobem zwiększonej ekspozycji na kulturę odwiedzanej społeczności jest, zdaniem autorów, „jedzenie w lokalnych restauracjach, transport lokalnym środkiem transportu, czy dokonywanie zakupów na targach i noclegi u autochtonów” [s. 46]. Piąty wyznacznik to nieformalne atrakcje i aktywności turystyczne. „*Backpackersi* na wyjeździe stanowią grupę o wiele bardziej aktywnych osób niż przeciętni turyści, często podejmują oni aktywności postrzegane jako ekstremalne” [s. 41]. Wszystkie te elementy odzwierciedlają typowo zachodni sposób definiowania backpackingu z okresu pierwszych dwóch dekad jego formowania się na świecie.

Obecnie odchodzi się od sztywnych definicji, także w polskich badaniach. Backpacking jest „zjawiskiem – zaznacza Wiza [2013, s. 275] – które przenika do wszystkich przestrzeni życiowej aktywności, a jego skutki wpływają na jakość funkcjonowania zarówno w rolach osobistych, jak i społeczno-zawodowych jego zwolenników”, dlatego – zauważa Horolets [2013, s. 38–42], powinno się ten typ turystyki definiować przede wszystkim przez pryzmat potrzeby budowania „projektu siebie”, jego podstawy bardziej bowiem wynikają z procesów wzajemnej relacji i poszukiwania własnej tożsamości niż ze sztywno określonych ram podróżniczych.

Wiza [2013, s. 273] proponuje, by opisując backpacking, wyjść poza „powszechną i uproszczoną koncepcję niskobudżetowej turystyki młodych plecakowiczów”. Jest to sposób podróżowania – wyjaśnia – niezależny od kategorii społecznych, zawodowych, finansowych itp. „Dla jednych backpacking jest sposobem sprawdzania swoich ograniczeń, przekraczania barier psychicznych czy fizycznych, dla innych jest poszukiwaniem siebie i nadawaniem sensu własnej egzystencji. Dla osób mających stabilną sytuację rodzinną i zawodową jest formą spędzania czasu z najbliższymi i pogłębianiem wzajemnych więzi. Natomiast dla tych, którzy rezygnują z budowania intymnych relacji, nieustanne bycie w drodze jest często unikaniem odpowiedzialności” [s. 273]. Są i tacy, którzy „przyjmują na siebie odpowiedzialność za sprawy świata i traktują backpacking jako sposób ulepszania własnego stosunku do świata poprzez angażowanie się w rozmaite akcje humanitarne”. Inni z kolei, „którzy posiadli rozległą wiedzę o wielu krajach”, stali się znaczącymi ekspertami. Dla nich podróżowanie i porównywanie zmian zachodzących w ciągu lat jest szczególnego rodzaju studiowaniem świata. Kolekcjonowanie informacji może być instrumentem zdobywania aprobaty społecznej lub być środkiem służącym ugruntowaniu dobrego mniemania o sobie [...]. Jeszcze inne znaczenie ma podróżowanie dla

osób, które nie szukają nowości i odmienności, lecz starają się zamieszkiwać odwiedzone kraje. Wracają oni do miejsc wybranych, aby wnikać w nie jak najgłębiej i zyskiwać kompetencje niedostępne dla innych” [Wiza 2013, s. 272–273].

Spostrzeżenia Wizy [2013] znalazły potwierdzenie w badaniach Jabłonkowskiej [2017b], która poszukując odpowiedzi na pytanie o współczesne definiowanie backpackingu, przeprowadziła wśród 290 backpackerów (polskich i zagranicznych) badanie empiryczne pozwalające opisać m.in. elementy samowiedzy na temat ich stylu podróżowania oraz zebrać formułowane przez nich korelaty postrzegania swej roli w nim. W zebranych definicjach zapisało się wiele punktów stycznych, na bazie których autorka wyodrębniła cechy kształtujące względnie spójny obraz backpackerskiej zbiorowości.

Fundamentem turystyki backpackerskiej – charakteryzuje Jabłonkowska [2017b] (tab. 4) – jest podróżowanie w sposób niezależny zarówno od narzuconych przez współczesny świat wzorców, jak i umasowionych form zglobalizowanej turystyki. Szeroko ujmując – to przemierzanie świata bez ograniczeń i bez granic, z gotowością do realizacji ekstremalnych, także ryzykownych wyzwań oraz do mierzenia się z trudnościami (związanych wedle subiektywnej skali pomiaru m.in. z określaniem celu podróży, pokonywaniem geograficznych odległości i kulturowych barier, organizacją trasy i długości wyprawy, korzystaniem z lokalnych form transportu, noclegu czy wyżywienia).

Podstawą niezależnych wyborów backpackerów są z jednej strony działania, które umożliwiają przebudowę własnego „ja” – pod wpływem odkrywania bogactwa kultur i docierania do sedna różnorodności oraz kształtowanie kompetencji pozwalających lepiej radzić sobie w życiu codziennym (być samodzielnym, realizować pasję i doświadczać życiowej satysfakcji), z drugiej zaś – przekonanie, że skomercjalizowane formy jakichkolwiek wypraw odbierają osobom zaciekawionym światem i otwartym na odmienność możliwość obcowania z autentyczną kulturą danego miejsca. Nie wymagając żadnej aktywności, nie stawiając wyzwań, zwodząc pozorami, fałszują jego prawdziwość.

Plecak, niskobudżetowy sposób organizowania wyjazdów oraz młodość można traktować jako atrybuty backpackingu (często symboliczne). Plecak jako zewnętrzny wyznacznik stanowi podstawowy znak rozpoznawczy backpackera, umożliwia mobilność i samodzielność, w sensie zaś wewnętrznym daje poczucie domowej swojskości oraz namiastkę bezpieczeństwa niezależnie od miejsca pobytu. Inny atrybut, taniłość, jest wyrazem nieprzywiązywania nadmiernej wagi do dóbr materialnych oraz gotowości do podejmowania podróżniczych wyzwań i przekraczania własnych słabości. Kolejny: młodość, nie może być rozumiany tylko w kategoriach demograficznych, lecz należy go postrzegać jako wyznacznik europejskiego stylu życia. Uprawianie aktywności fizycznej i umysłowej w tak wymagającym typie podróżowania ułatwia definiowanie własnej osoby jako silnej, zdolnej do samodzielnej organizacji podróży i spon-

tanicznego jej odbywania, zachowującej dobrostan psychofizyczny pomimo biologicznego procesu starzenia się.

Niektóre desygnaty w badaniu Jabłonkowskiej [2017b], dotychczas uznawane za filary backpackingu, w wypowiedziach badanych backpackerów nie uzyskały istotnej wartości. Na przykład korzystanie z tanich miejsc noclegowych, spontaniczne realizowanie przebiegu podróży, niezależność od przemysłu turystycznego zostało uznane za kategorię względną, bez szczególnego znaczenia. Utożsamianie backpackingu z postawami całkowitej samowystarczalności i wyborami radykalnymi (rozumianymi jako podróżowanie w najbardziej ekstremalnych warunkach) było definiowane tylko przez nieliczną grupę backpackerów prezentujących zachowania skrajne.

Definiowanie backpackera w literaturze naukowej polskiej i zagranicznej w zasadzie nie jest szczególnie odmienne. Przedstawiane są analogiczne cechy determinujące ten typ podróżowania, acz niektóre z nich, do tej pory wskazywane jako istotne, tracą swą wyrazistość, a inne ją zyskują. Przede wszystkim w pojęcie polskiego backpackera wpisywane są wartości autoteliczne – bardziej niż pragmatyczne (tak jak przy definiowaniu backpackerów zagranicznych). Odchodzi się od uproszczonych i zbyt powszechnych koncepcji, określając backpacking jako potrzebę projektowania siebie. Zauważyć jednak należy, że w żadnej propozycji charakteryzowania backpackera przez polskiego badacza nie formułowano definicji, przyporządkowując ją do jakiejkolwiek nacji, a jedynie – co uczyniła Jabłonkowska [2017b] – zarysowując różnice między Polakami a obcokrajowcami w podejściu do tego typu podróżowania.

2.2. MIEJSCE BACKPACKINGU W TYPOLOGII POLSKIEJ TURYSTYKI

Backpacking, zdaniem Kruczka [2011, s. 34], jest jedną z form egzotycznej turystyki kulturowej, ponieważ celem podróży jest poznanie innych, osobliwych kultur oraz ich przedstawicieli.

Kurek i wsp. [2007, s. 275] przyporządkowują ten typ podróżowania do turystyki przygodowej. Według nich backpackerzy wyjeżdżają, aby przeżyć przygodę powiązaną z „podróżą w nieznaną”. Do tego dochodzi aspekt emocjonalny, związany z „nowością” (odkrywaniem innych terenów) oraz „ryzykiem” (przeżyciem nieoczekiwanych przygód). A ponieważ turystyka przygodowa wiąże się z kwalifikowaną, która wymaga od podróżnika, by dysponował sprawnością fizyczną, umiejętnością posługiwania się sprzętem turystycznym, był samodzielny i wszechstronnie zorientowany, w zamian oferując walor poznawczy i aktywny wypoczynek, to backpacking można wpisać w nurt realizowania turystyki kwalifikowanej. Gdyby takie przyporządkowanie uznać – podają w wątpliwość Merski i Warecka [2009, s. 22 i nn.] – należałoby wnioskować, że każdy turysta przygodowy jest turystą kwalifikowanym, a przecież takiej zależ-

ności nie ma. Turystyka przygodowa (aktywna) jest dostępna dla większości, jest powszechna bez względu na doświadczenie i możliwości osób ją uprawiających, natomiast jej formy kwalifikowane wymagają specjalistycznych kompetencji oraz odpowiedniej kondycji psychofizycznej, są zatem zarezerwowane tylko dla osób zaawansowanych w sztuce podróżowania, co wyłączałoby z backpackingu wielu adeptów tego typu wypraw. Dlatego proponuje się, by backpacking uczynić częścią turystyki poznawczej.

Wiza [2013, s. 273] zauważa, że backpacking wymyka się z ram jednoznacznej klasyfikacji. Nie można go w sposób bezpośredni przyporządkować do turystyki indywidualnej czy niezależnej.

Niemniej jednak przez wielu badaczy backpacking jest porównywany z polską odmianą trampingu indywidualnego. Twierdzą, że gdy ten zachodni styl turystycznych wypraw dotarł do Polski, niczym nie różnił się od istniejącego już w naszej rzeczywistości trampingu²⁷. Oba typy definiuje tożsama metodyka podróżowania, „właściwy ruch trampingowy w Polsce tworzą ludzie, a nie organizacje” [Łopaciński 1990, s. 11]. W definicję jednego i drugiego wpisują się takie same desygnaty: wybór kierunku podróży (w przestrzenie odmienne geograficznie, przyrodniczo bądź kulturowo) [Kurek i wsp. 2007; Opowicz 2011], organizowanie wypraw bez wsparcia biur podróży²⁸, taniość, korzystanie z lokalnych środków transportu i z dostępnych typów noclegów [Sochacki 1997]. W trampingu, podobnie jak w backpackingu, „nie liczy się czas, ani wygoda, najważniejszy jest niski koszt, duża swoboda kształtowania na miejscu pro-

²⁷ „Wyprawa trampingowa – to impreza, której uczestnicy wyruszają w świat w celach krajoznawczych. Poruszają się rozmaitymi tanimi, lokalnymi środkami lokomocji bez preferowania żadnego z nich, co nie oznacza, że wędrują wyłącznie pieszo czy autostopem. Tramping charakteryzuje mozaika transportowa! Jest to impreza organizowana bez pomocy kontrahenta zagranicznego. Wyprawy z przewagą programu górskiego, żeglarskiego czy kolarstwa to nic innego, tylko turystyka kwalifikowana, którą zajmują się kluby specjalistyczne działające na ogół w PTTK, nie leżą w sferze zainteresowania organizatorów trampingu. Formułę trampingu realizuje się tak samo zarówno za granicą, jak i w Polsce. Zasada trampingu jest ogólnodostępność, tj. nie są wymagane uprawnienia specjalistyczne czy odznaki turystyki kwalifikowanej. Nie oznacza to, że tramping należy do łatwych. Brak własnego środka lokomocji (np. autokaru), brak rezerwacji lokalnych środków transportu i noclegów, brak miejscowego kontrahenta i pilota wymaga od kadry i uczestników wyprawy trampingowej niemałej odporności psychicznej i fizycznej, pomysłowości i zaradności życiowej” [Opowicz 2011].

²⁸ Wsparcie przez biura turystyczne wypraw trampingowych w Polsce w latach rządów Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej było wymuszone sytuacją polityczną kraju. Dziś zorganizowane, grupowe wyjazdy, które oferują niektóre biura podróży, nazywając je wyprawami trampingowymi, nie mogą za takie uchodzić, ponieważ nie spełniają najistotniejszego wymogu: swobodnego podróżowania bez logistycznej pomocy biura. Ponadto większość biur, które świadczą usługi organizowania tzw. wyjazdów trampingowych, korzysta z pomocy kontrahentów zagranicznych, co całkowicie przeczy idei trampingu i backpackingu.

gramu, brak (albo minimum) rezerwowanych wcześniej usług i świadczeń” [Kruczek 2011, s. 36]. Nadto zarówno trampy, jak i backpackerzy podróżują pojedynczo lub w parach, lecz zdarza się też, że na potrzeby konkretnej wyprawy zawiązują nieformalną kilkusobową wspólnotę. Ich podróże nie ograniczają się do pobieżnego zwiedzania miejsc popularnych czy oglądania fabrykowanych atrakcji turystycznych, lecz są nakierowane na realizację potrzeby socjalizacji z mieszkańcami innych kultur. Dlatego uznaje się, że w polskiej rzeczywistości turystycznej backpacking jest synonimem pojęcia trampingu [Łopaciński 1990; Opowicz 2011; Wiza 2014a].

Dla Patryry i Dłużewskiej [2015, s. 48] zamienne posługiwanie się tymi pojęciami jest niestosowne „z uwagi na brak dystansu fizycznego w turystyce trampingowej, oraz – co ważniejsze – brak podstawowego dla backpackingu założenia bliskiego kontaktu ze zbiorowością przyjmującą (turyści trampingowi powszechnie nocują w schroniskach lub we własnych namiotach rozbijanych «na dziko»)”. Wprawdzie – co przyznają autorzy – pomiędzy obydwoma rodzajami turystyki zachodzi jedna zbieżność: i tramp, i backpacker poszukują przygody, lecz w pozostałych aspektach więcej wśród nich różnic niż podobieństw, np. jedną z ważniejszych jest „charakter miejsc, do których odbywają się podróże. O ile turyści trampingowi poszukują miejsc «dzikich», o tyle backpackersi gustują również w dużych aglomeracjach miejskich” [s. 48]. Łopaciński [1990, s. 2] wyjaśnia, że tramping nie jest odejściem od cywilizacji w odosobnienie, „nie odcina indywidualnego trampa od społeczności lokalnej”. Motywacją trampa do podróży nie jest „poznanie jeszcze jednego kraju (co najwyżej pobyt w kraju, w którym jeszcze się nie było), czy kolejnych zabytków. Celem staje się zmiana rytmu życia związana z przygotowaniem i realizacją wyjazdu, powrót do przeżyć z poprzednich podróży, wejście w kontakt z nowymi zjawiskami, nowymi ludźmi i ich kulturą, z nowym środowiskiem” [s. 18].

Sprawa pozostaje dyskusyjna, lecz w świetle wiedzy o obu typach turystyki słuszną wydaje się propozycja Horolets [2013], by backpacking obecnie uznać za podtyp turystyki alternatywnej²⁹, wyrósł on bowiem – uzasadnia z kolei Jabłonkowska [2017b] – z poszukiwania alternatywy wobec spauperyzowanej estetyki turystów masowych. Od wyjazdów oczekiwano doświadczeń, których przemysł turystyczny nie mógł zaoferować, związanych przede wszystkim z doświadczaniem autentyczności. Nie ze względu na chęć dokumentowania poznawanej rzeczywistości, lecz z powodu indywidualnie motywowanej potrzeby zarządzania spersonalizowaną tożsamością oraz autokreacji w spotkaniu

²⁹ Łobożewicz i Bieńczyk [2001, s. 132] podają w wątpliwość, czy dziś można jeszcze posługiwać się terminem „turystyka alternatywna”. Została ona – ich zdaniem – zastąpiona pojęciem turystyki aktywnej.

z inną jakością życia. Nie chodziło o aktywność samą w sobie, lecz o turystyczną awangardę, w której podróż staje się koneserstwem. W Polsce tę awangardę stanowili ludzie, którzy wbrew trudnej PRL-owskiej rzeczywistości tworzyli tramping³⁰ o „unikatowym rodowodzie” [Opowicz 2010]³¹.

Za granicą backpacking jest uznawany za odrębny rodzaj turystyki, w Polsce nie ma jednomyślności w tej sprawie. Trwa dyskusja.

2.3. UWARUNKOWANIA HISTORYCZNE POLSKIEJ TURYSTYKI

W średniowieczu niezwykłą popularnością cieszyły się wyprawy do miejsc świętych, związanych z historią (zapisaną w Starym i Nowym Testamencie) oraz z kultem świętych. Całą chrześcijańską Europę ogarnęło wtedy zamiłowanie do pielgrzymek i różnych wypraw, motywowanych przede wszystkim aspiracjami religijnymi, ale także geograficzną ciekawością świata.

Niemożliwe jest wskazanie rzeczywistej pierwszej polskiej wyprawy. Wiadomo natomiast, że udokumentowanym pierwszym polskim podróżnikiem, o którym informację zapisano w *Annales s. Pantaleonis Coloniensis*, był Benedykt Polak³², franciszkanin. Uznaje się go za pioniera polskiego podróżnictwa. W XIII w. uczestniczył w wyprawie papieskiego legata Jana di Piano Carpiniego do wielkiego chana mongolskiego. Podróż miała wartość historyczną i przełomowe znaczenie. Po raz pierwszy europejska ekspedycja (z udziałem Polaka) dotarła do Imperium Mongołów prawie 30 lat przed wyprawą do Azji podróżnika Marco Polo.

Przez kolejne lata Polacy nadal wyruszali w świat, jednak ich aktywność podróżnicza nie była intensywna. Przyczyną mogło być – zdaniem Urbanika [2004] –

³⁰ „Jedną z form turystyki alternatywnej jest tramping” [Łopaciński 1990, s. 1].

³¹ Ruch trampingowy w Polsce znacznie różnił się od innych, które rozwinęły się w krajach wysoko rozwiniętych. Łopaciński [1990, s. 14–15] tak opisywał jego swoistość: „[...] Polski tramp jest znacznie mniej zasobny niż jego kolega z Europy Zachodniej. Ten fakt decyduje zarówno o kierunkach wyjazdów, jak i o wyborze form podróży. Polski tramp (poza wąską elitą) może sobie pozwolić na wyjazd stosunkowo rzadko, dlatego też dąży do zaliczenia możliwie dużej liczby atrakcji (najlepiej całego regionu) w możliwie krótkim czasie” (przeważnie do półtora miesiąca).

³² Benedictus Polonus, urodził się około 1200 r. w Wielkopolsce. Był franciszkaninem. Prawdopodobnie należał do konwentu we Wrocławiu. Przypuszcza się, że ze względu na jego doświadczenie w sprawach ruskich wziął udział w wyprawie do Azji, która wyruszyła z Lyonu 18 kwietnia 1245 r., a zakończyła się 13 listopada 1247 r. W 1248 r. Benedykt wrócił z Francji do Polski. W 1252 r. został gwardianem w krakowskim klasztorze franciszkanów. Nieznana jest data jego śmierci. Zdaniem Joachima Lelewela Benedykt dożył późnej starości. W XVIII-wiecznym rękopisie *Vitae Sanctorum Regni Poloniae olim Sarmatiae* zapisano, że Benedykt Polak wraz z Janem di Piano Carpinim poniósł 16 marca 1248 r. męczeńską śmierć w miejscowości Armelech (dziś niemożliwa do zlokalizowania) [Strzelczyk 1993, s. 79 i nn.].

geograficzne położenie Polski, które nie sprzyjało dalekim wyprawom, m.in. znaczna odległość od oceanu, oddalenie od głównej osi handlowej ówczesnego świata, a może przede wszystkim – brak mentalnego przygotowania. Możliwe, że bogactwo słabo zaludnionych, a niezwykle żyznych ziem Rusi Czerwonej bardziej przyciągało Polaków niż wyprawy w dalekie, zamorskie kraje.

Zmiany przyszły pod koniec XV w. Był to w Polsce pomyślny czas rozkwitu zainteresowań podróżami, zaistniały bowiem odpowiednie okoliczności, określane jako tzw. zespół życia społecznego, które uformowały warunki do rozwoju subiektywnej oceny otaczającej rzeczywistości i tym samym wyzwoliły w Polakach potrzebę i chęć poznawania innych przestrzeni geograficznych świata. Pierwsza potrzeba była związana ze staropolskim ideałem wychowawczym, w którym kładziono nacisk na konieczność odbywania zagranicznych podróży w celu zdobywania odpowiedniego wykształcenia [Kurdybacha 1938, s. 43]. Druga wynikała z pragmatycznych realiów ówczesnego życia i wiązała się z motywacjami religijnymi, handlowymi, politycznymi i naukowymi [Barycz 1938, s. 66–84]. Wiek XVI określa się dziś jako „złoty wiek podróży”, ponieważ wówczas zaczęła się polska podróżnicza ekspansja [Bystroń 1930, s. 10–20]. Modne stały się pielgrzymki, wyjazdy na zagraniczne studia, misje poselskie oraz różnorodne wyprawy o typowo turystycznym charakterze, m.in. do Ziemi Świętej, Włoch, Francji, Hiszpanii, Turcji, Syrii.

Okres nowożytny sprzyjał rozwojowi turystyki w Polsce do czasu utraty przez nią niepodległości. Przez ponad sto lat, szczególnie w zaborze pruskim i rosyjskim, turystyczna aktywność Polaków była prawie niemożliwa i podlegała działaniom represyjnym.

W okresie po II wojnie światowej, kiedy w państwach Zachodu globtroterstwo było dość powszechne, w Polsce, będącej częścią obozu tzw. demokracji ludowej, indywidualny ruch turystyczny został mocno ograniczony. Był to czas trudności administracyjnych, politycznych i finansowych. Dlatego najczęściej Polacy zwiedzali świat przy okazji wyjazdów służbowych, stypendialnych, w ramach wypraw wysokogórskich lub żeglarskich [Urbanik 2004].

Pomimo licznych problemów rozwój turystyki indywidualnej nie został zniweczony. Urbanik [2004] i Łopaciński [1990] twierdzą, że w latach 50. XX w. można doszukiwać się początków, czy też pierwszych oznak, nowego typu podróży – wypraw trampingowych. Sprzyjał temu przede wszystkim rozwój motoryzacji. Motocykle, samochody, mikrobusy, ciężarówki, autobusy, wreszcie samoloty nie tylko przyspieszały tempo przemieszczania się i docierania do celu, lecz także zwiększały samodzielność w podejmowaniu decyzji turystycznych.

Bardzo duży wpływ na kształtowanie świadomości podróżniczej w PRL-owskiej Polsce miała literatura i programy telewizyjne z lat 50. i 60. ubiegłego stulecia. Alfred Szklarski stworzył serię książek dla młodzieży, opisujących przygody Tomka Wilmowskiego na wszystkich kontynentach. Zostały one oce-

nione jako narzędzie otwierające oczy młodych czytelników na świat, krzewiące optymizm, wiarę w siebie i innych ludzi oraz uczące, jak pokonywać liczne trudności [Pakuła 2012]. Również inni pisarze, tacy jak Arkady Fiedler (m.in. *Mały Bizon*, 1954, *Wyspa kochających lemurów*, 1986, *Wyspa Robinsona*, 1961) czy Alina i Czesław Centkiewiczowie (np. *Zdobycy bieguna północnego*, 1956, *Odarpi, syn Egigwy*, 2006, *Anaruk, chłopiec z Grenlandii*, 2012), akcję swych powieści przygodowych umieszczali w miejscach egzotycznych, rozbudzając podróżniczą ciekawość młodych czytelników. Ryszard Kapuściński pisał dla dorosłych reportaże [m.in. 1975, 1988a, b], w których obrazował życie społeczne i obyczajowe ludów z różnych obszarów geografii kulturowej świata. W telewizji emitowano programy popularyzujące dalekie wyprawy m.in. Ryszarda Badowskiego, dziennikarza i podróżnika, który jako pierwszy z Polaków dotarł na wszystkie kontynenty, oraz program „Pieprz i wanilia” Elżbiety Dzikowskiej i Tony’ego Halika, którzy zrealizowali około 300 filmów dokumentalnych na wszystkich kontynentach.

W roku 1957 pojawiła się książka amerykańskiego pisarza Jacka Kerouaca *W drodze* [1993] inspirująca do spełniania marzeń o wielkiej włóczędze. Był to także rok, w którym władza socjalistyczna formalnie i instytucjonalnie za-twierdziła autostop, polską jego odmianę – tzn. podporządkowaną państwowemu nadzorowi. Pozwalał on na darmowe przemieszczanie się po kraju, a osobom bardziej zdeterminowanym na zrealizowanie wyjazdów za granicę. Trzeba było mieć bowiem dużo samozaparcia i dyscypliny, aby pokonać w czasach PRL-u nie tylko przeszkody administracyjne (uzyskanie pozwolenia na paszport i opuszczenie państwa), lecz także wiele innych (m.in. finansowych) i wyruszyć w drogę [Opowicz 1972; Górka 1998; Urbanik 2004]. Poza krajami europejskimi popularne stały się Indie, Nepal, Australia, Nowa Zelandia.

Pierwszymi autostopowiczami w oficjalnym rozumieniu (posiadającymi milicyjne pozwolenia) byli Bogusław Laitl oraz Tadeusz Sowa³³. Nieformalnymi –

³³ W 1957 r. wyruszyli dookoła Polski, na rok przed tym, jak władza ludowa oficjalnie zezwoliła na autostopowe podróże. Tak opisują swoje starania o legalizację autostopu w Polsce: „Bogdan i Tadek [...] zadumani [byli – przyp. aut.], że gdzieś na Zachodzie, w tym obrzydzonym przez komunistów kapitalizmie młodzi swobodnie podróżują autostopem. Że coś takiego istnieje, usłyszeli od kolegi Tadka, który wrócił ze Stanów. – U nas autostop? Nie było mowy, żeby się ktoś tak swobodnie poruszał po kraju – wspomina Bogusław Laitl z Opola. I macha ręką: – Chcieliśmy tak podróżować, ale baliśmy się, że przecież wcześniej czy później milicja nas zatrzyma. W szoferce ciężarówki, bez delegacji, przecież na łebka nie pojedziemy [...]. I wtedy wpadli na pomysł, żeby spróbować wystarać się o zgodę milicji. Byli zaskoczeni, kiedy ją dostali. [...] Rok później oficjalnie powołano «Autostop», co było wyjątkowe dla całego bloku wschodniego. Swobodne poruszanie się po kraju miało być namiastką wolności, którą otrzymali młodzi. A tak naprawdę każdy był rejestrowany – bez książeczki «Autostopu» dla milicji był podejrzany. Książeczka miała kupony, które zostawiało się kierowcy” [Jasińska-Mrukot 2010].

studenci Uniwersytetu Warszawskiego i Politechniki Warszawskiej, którzy zaczęli podróżować autostopem już wcześniej, bez żadnych prawnych regulacji. W 1958 r. został założony Społeczny Komitet Autostopu (SKA). Polska Ludowa stała się jedynym krajem na świecie, w którym zinstytucjonalizowano tę formę podróży. W 1992 r. rozwiązano SKA [Piwoński 2005, s. 19].

Autostop był przez wielu traktowany jako próba charakteru, pewien styl, a także probierz egzystencjalnej wolności. Autostopowicze ruszali najczęściej w drogę samotnie, choć czasem towarzyszyła im druga osoba lub na trasie przyłączali się do innych podróżników, tworząc na jakiś czas nieformalną grupę. Gdy brakowało im pieniędzy, podejmowali tymczasową pracę w miejscu podróży. Jedli w tanich barach, nocowali w miejscach bezpłatnych i łatwo dostępnych (nie tylko w stodołach, pustych magazynach, na dworcach, lecz także na poboczach dróg, przy kościołach, w parkach). Zdarzało się też, że bywali zapraszani przez kierowców do prywatnych domów lub wspólnego dzielenia kabiny w ciężarówce.

W latach 60. XX w. dość prężnie rozwijała się w Polsce także turystyka alpinistyczna. Zdobyła ona szerokie grono popularyzatorów i odbiorców. Przyczyn jej dynamicznego rozwoju można doszukiwać się m.in. w jej potencjale organizacyjnym. Dzięki klubom i związkom alpinistycznym można było dotrzeć do wielu miejsc, do których dostęp dla indywidualnego turysty był niemożliwy. Może dlatego w połowie lat 60. uformowała się turystyka alpinistyczna o dwóch obliczach: pierwsza wymagała specjalistycznego sprzętu oraz wcześniejszego przygotowania i była zarezerwowana dla alpinistów, druga natomiast (ważniejsza dla późniejszego kształtowania się turystyki alternatywnej) miała charakter rekreacyjny i korzystali z niej przede wszystkim amatorzy szeroko rozumianej turystyki. Przywozili ciekawostki z odwiedzanych miejsc, konfrontowali wiadomości o innych krajach z informacjami, które przeczytali w publikowanych relacjach innych wędrowców lub o których dowiedzieli się z programów podróżniczych. Możliwość odebrania własnymi zmysłami rzeczywistego obrazu inności świata stała się motorem napędowym ich wypraw.

Na świecie popularny był w tym okresie również trekking, który jest formą wysokogórskiej turystyki pieszej. Polaków nie było wówczas stać na pozyskanie profesjonalnego sprzętu do wyczynowej wędrówki górskiej, dlatego organizowane były wyjazdy w góry połączone ze zwiedzaniem [Łopaciński 1990, s. 7–8].

Inną formą wyjazdów turystycznych charakteryzujących lata 60. i 70. XX w. były obozy wędrowne. Początkowo obozy, organizowane przez różne stowarzyszenia, także przez biura podróży, wędrowały tylko po terytorium Polski, lecz już pod koniec lat 60. studenckie kluby i koła przewodnickie rozszerzyły obszar działania na inne kraje, do których socjalistyczny rząd pozwalał podróżować, wchodzące w skład Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG), m.in. ZSRR, Bułgarię, Czechosłowację, Rumunię, Węgry, Albanie i NRD [Łopaciński 1990, s. 8–9].

Koniec lat 60 XX w. przyniósł liberalizację przepisów paszportowych i dewizowych. Zmiany administracyjne i polityczne miały swój wpływ na znaczny wzrost liczby osób wyjeżdżających za granicę. Zaczęła formować się nowa linia turystyki indywidualnej, określana jako podróż z plecakiem. „Można mówić – wskazuje Łopaciński [1990, s. 9] – o początku nowej filozofii podróży. Mniej ważne staje się, by zobaczyć czy zwiedzić, ważniejsze, by tam być, przeżyć przygodę”.

W tym okresie wydłużył się również czas realizowanego wyjazdu (z dwóch do czterech tygodni, a nawet powyżej miesiąca). Coraz większą popularność zdobywały podróże w grupie z tzw. biletami okrężnymi. Z tego powodu niektórzy początek lat 70. XX w. uznają za czas narodzin grupowej odmiany trampingu. Była to polska specyfika ówczesnego podróżowania, spowodowana sytuacją polityczną. Trudności z uzyskiwaniem dokumentów pozwalających na opuszczenie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (paszportów i wiz)³⁴ sprzyjały poszukiwaniu nowych taktyk podróżniczych. Jedną z nich stało się związanie ruchu trampingowego z działalnością biur podróży. Najważniejszym było Biuro Podróży i Turystyki Almatu (BPiT Almatu), za którego pośrednictwem można było załatwiać paszporty i przydziały dewiz. Almatu (a później Logos Tour) uwiarygodniał wyruszające w świat grupy podróżników, jako że ówczesna władza pozwalała na swobodną formę turystyki tylko grupom zorganizowanym. Tym się grupy trampingowe różniły od turystów masowych, że uczestnicy sami układali program, planowali działania logistyczne (transport, noclegi, zwiedzanie), przygotowywali wyjazd i go realizowali. Celem ich podróżniczych eskapad była najczęściej i modna, i tania Azja (szczególnie Indie), choć organizowano również wyprawy do krajów europejskich i Bliskiego Wschodu. Zdecydowanie rzadziej wyprawiano się do państw północnej Afryki czy obu Ameryk.

Oprócz wypraw tzw. trampów grupowych odbywały się równolegle wyjazdy pewnej liczby trampów-indywidualistów, poznających zakątki globu na własną rękę, którym pomimo wielu obostrzeń rządowych udawało się wyruszyć w zagraniczną podróż. Przeważały osoby ze środowiska studenckiego. Głównym celem ich wypraw była Europa Zachodnia. Poruszali się najtańszym środkiem transportu – autostopem. W trakcie podróży podejmowali dorywcze prace.

Lata 70. XX w. przyniosły wiele zmian na świecie i w Polsce. Obniżone zostały ceny biletów lotniczych, co spowodowało przełom w indywidualnej turystyce międzykontynentalnej. Prywatny i całkowicie niezależny przewoźnik Laker Airways z siedzibą w Londynie (zał. 1966 r.) uruchomił tanie loty. Początkowo była to linia czarterowa, lecz już w niecałe 10 lat po zainicjowaniu swej działalności zaoferowano pierwszy długodystansowy i tani przelot między Londy-

³⁴ Na każdy jednostkowy wyjazd należało składać oddzielne podania z prośbą o wydanie paszportu i zgodę na opuszczenie kraju. Po powrocie dokument trzeba było w terminie 7 dni oddać do urzędu paszportowego.

nem a Nowym Jorkiem, później transatlantyckich przewozów było już coraz więcej. Cenę dyskontową ustalono, wprowadzając całą gamę budżetujących się działań szybko amortyzujących wydatki, m.in. modernizując flotę samolotową i wprowadzając nowatorską strategię marketingową. I choć w 1982 r. Laker Airways ogłosił upadłość, zainicjowanych zmian społecznych nie można było już cofnąć. Narodziła się era masowej turystyki. Społeczeństwa ogarnęła euforia taniego podróżowania.

W 1975 r. jedenastu młodych³⁵ ludzi przy Ośrodku Kultury Ochoty w Warszawie utworzyło Towarzystwo Eksploracyjne³⁶, którego zadaniem była działalność propagująca w polskim społeczeństwie podróżnictwo, popularyzująca wiedzę i doświadczenia podróżników. Dodatkowo świadczone praktyczną pomoc i udzielano porad w zakresie organizacji wypraw do egzotycznych krajów. Wokół Towarzystwa zebrało się grono obywateli, którzy wymieniali się praktycznymi informacjami. Przed rokiem 1980 znacznie wzrosła liczba wypraw zagranicznych. W krakowskim oddziale Almaturowo powołano specjalną sekcję trampingową. W 1976 r. jej szef – Andrzej Urbanik – stworzył Bank Informacji Trampingowej (BIT). Początkowo był to zwykły skoroszyt, do którego wpinał relacje z własnych wypraw oraz z podróży znajomych, z pragmatycznymi ra-

³⁵ Pomysł Towarzystwa zrodził się w 1973 r. z doświadczeń Andrzeja Palczewskiego (kilka wypraw wysokogórskich w Himalajach i górach Pamiru), Marka Bogatka (wyprawy do Afryki), Wojciecha Dąbrowskiego (Akademicka Wyprawa do Afryki – AWA UW). „Chcieliśmy stworzyć organizację, która będzie programowo zajmować się organizowaniem wypraw. O ile UW czy Klub Wysokogórski zajmowały się różnymi inicjatywami, [...] o tyle w naszych zamiarach Towarzystwo miało zajmować się organizacją, informowaniem i wspieraniem członków, sympatyków i szerszą publiczność w podróżach do krajów Azji, Afryki, Płd. Ameryki i Oceanii. Mieliśmy też «propagować wkład Polaków w dzieło eksploracji i poznania świata». [...] Spotkania powyprawowe zapełniały sale po brzegi i służyły za okazje, by ci, co TAM byli i TO i TAMTO widzieli, otworzyli nam oczy na urodę tych lądów, które odwiedzili. [...] Przyznanie nam sztytu towarzystwa naukowego było ważnym zadaniem. Stąd ta, teraz nam tak droga, ale trochę napuszczona nazwa «Towarzystwa Eksploracyjnego», raczej niż coś bardziej swojskiego, jak choćby Klub Włóczęgów. Napisaliśmy odpowiednie oświadczenia i podania, złożyliśmy je w Pałacu Staszica, siedzibie różnych towarzystw naukowych. [...] Musieliśmy mieć wśród swoich członków kogoś z habilitacją i kol. Skotnicki z Wydziału Geografii zgodził się pełnić funkcję. [...] Określiliśmy się jako Towarzystwo Naukowo-Kulturowe z siedzibą w Domu Kultury na Ochocie. [...] Czekaaliśmy na rejestrację miesiącami. Aż tu się okazało, że zgodnie ze statutem towarzystw kulturalnych z 1934 roku i nadal obowiązującym w kraju, jeśli rejestracja nie zostanie potwierdzona lub odrzucona w ciągu 3 miesięcy, to należy domniemywać pozytywne załatwienie podania. [...] Palczewski został pierwszym prezesem” [Dąbrowski 2000].

³⁶ „Do największych osiągnięć globtroterskich Eksploratorów należy zaliczyć trzyletnią podróż dookoła świata dwóch członków założycieli: Marka Bogatka i Tadeusza Sokołowskiego, samotną podróż rowerem przez Saharę i Afrykę Równikową Jacka Hermana-Iżyckiego, dotarcie grup wyprawowych do pierwotnych plemion Archipelagu Malajskiego, eksplorację Tybetu” [www.eksplor.linia.pl/towarzystwo.html].

dami dotyczącymi odwiedzanych miejsc. Idea takiej praktycznej bazy danych okazała się potrzebna i z czasem projekt ten przekształcił się (w 1994 r.) w Centrum Podróżnicze Travelbit, które specjalizowało się w informacji globtroter-skiej [Urbanik 1997, s. 5].

Popularne stały się również podróże łączone z pracą zarobkową. Pozyskanie dodatkowych funduszy na wyprawę pozwalało kierować się w coraz dalsze strony: na Daleki Wschód, do Afryki, obu Ameryk. Pojawiła się również możliwość pływania po Morzu Śródziemnym statkami wycieczkowymi, które oferowały zejście na ląd w dowolnym porcie i zwiedzanie wybranych miejsc.

W 1979 r. Urbanik [1979] wydał broszurkę *Vademecum Trampingowca*, w której zapisał swoje doświadczenia z podróży do wielu krajów. Ten osobisty pamiętnik podróżnika, wzbogacony praktycznymi informacjami i poradami, zyskał ogromną na ówczesne czasy popularność, był to bowiem okres szczególnie dla wypraw trampingowych. Wzrosła liczba samotnych podróżników. Następował wyraźny rozdział turystów masowych, wybierających oferty biur turystycznych, i trampów, którzy – jeśli korzystali z pomocy instytucji turystycznych, to tylko w wypadku trudności administracyjnych (przy załatwianiu wiz i paszportów oraz otrzymaniu dewiz). Z pozostałymi obowiązkami mierzyli się samodzielnie. Zainteresowanie polskich turystów podróżami trampingowymi i ich coraz aktywniejszy udział w wyjazdach w najbardziej odległe przestrzenie świata (oczywiście na miarę polskich możliwości, kontrolowanych wciąż jeszcze przez rząd socjalistyczny) przyczyniło się do tworzenia formalnych grup globtroterów, zakładania stowarzyszeń i klubów, organizowania spotkań. W 1980 r. trzech aktywistów (Bogdan Opowicz, Mirosław Wilczyński i Robert Mazur) zorganizowało pierwsze w Polsce sympozjum trampów. Spotkało się wówczas prawie 50 osób z klubów zrzeszających podróżników z terenu całej Polski. Były to kluby współpracujące z BPiT Almatu. Drugie spotkanie odbyło się już rok później. Planowane zjazdy pomagały w wymianie doświadczeń, dzieleniu się wiedzą, a także we wzajemnym poznawaniu się osób związanych z trampingiem. Okazało się, że w Polsce ruch ten ma ogromną rzeszę zwolenników, szczególnie wśród studentów. Podejmowano różne przedsięwzięcia, m.in. przyjęto, opracowaną przez Bogdana Opowicza, Bogusława Kafarskiego i Przemysława Miazgę „Kartę Trampingową” [Opowicz 2010]. Planowane działania były ważne i potrzebne, lecz miały wciąż jeszcze ograniczony zasięg i obejmowały wąskie grono profesjonalnych podróżników. Konieczne było umasowienie wiedzy o ruchu trampingowym i otwarcie się na szerokiego odbiorcę.

Gdy nastał rok 1981, polityczne działania ówczesnej władzy związane z wprowadzeniem stanu wojennego mocno nadszarpnęły obiecujące perspektywy rozwoju tego ruchu. Zostały zamknięte granice Polski, zakazano turystyki zagranicznej. Także działalność biur podróży została zawieszona. Udawało się, pomimo ogromnych problemów, zrealizować tylko nieliczne wyjazdy, np. w 1982 r., w czasie wakacji, podróż trampingową do Mongolii. Pomysłodawcą i organiza-

torem wyprawy był Urbanik [2004]. Nie budziła ona politycznych kontrowersji, ponieważ kraj mongolski w tamtym okresie należał do bloku państw socjalistycznych, stąd być może ówczesne władze pozytywnie rozpatrzyły wniosek wyjazdowy (co nie umniejsza trudu i determinacji włożonych w organizację tego przedsięwzięcia w czasach politycznie niesprzyjających).

W lipcu 1983 r., gdy stan wojenny w Polsce został zniesiony, wznowiono działalność biur podróży. Ożył i ruch trampingowy, ale pod nieco zmienioną postacią, uwarunkowaną wymaganiami ówczesnych elit rządzących. Aby zdobyć pozwolenie na paszport, tworzone umowne grupy trampingowe. Uczestnicy wybierali oferty z propozycji wyjazdowych BTiP Almaturow i w ten sposób otrzymywali dokumenty wyjazdowe oraz pozwolenie i wyruszali w stronę polskiej granicy. Zaraz po jej przekroczeniu grupa ulegała dezorganizacji i każdy udawał się samodzielnie w zaplanowanym przez siebie kierunku. Jednocześnie wzrastał podróżniczy apetyt na poznawanie coraz to odleglejszych i egzotyczniejszych stron świata. Wyodrębniała się powoli elita trampów, którzy na początku byli indywidualnymi turystami, potem, już jako doświadczeni podróżnicy, świadczyli usługi pilotażowe i organizacyjne amatorom tego typu wędrówek.

Po roku 1984 tramping stał się jeszcze bardziej popularny. Z wąskich kręgów środowiska studenckiego wyszedł, w odpowiedzi na oczekiwania odbiorców, na tworzący się niezmiernie szybko nowy rynek turystyczny. Oprócz BPiT Almaturow wyprawy trampingowe zaczęły organizować także LogoTour Związek Nauczycielstwa Polskiego Biuro Turystyczne, Biuro Turystyki Młodzieżowej Juventur, Biuro Podróży Harctur i Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze [Urbanik 2004].

Prężny rozwój tej formy turystyki w omawianym okresie wspierały również organizowane dla zainteresowanych osób spotkania, na których podróżnicy opowiadali o swoich eskapadach, eksponowali pamiątki, pokazywali fotografie, a co najważniejsze, dzielili się informacjami o miejscach swoich wypraw. W spotkaniach uczestniczyli zarówno młodzi, rozpoczynający dopiero swoją przygodę, jak i doświadczeni podróżnicy. Wciąż jednak miały one formę zamkniętą.

Ważną datą dla ukonstytuowania się spopularyzowanej formy ruchu trampingowego w Polsce był rok 1985. Wówczas Andrzej Urbanik zorganizował pierwsze spotkanie podróżników o otwartej formule (uczestniczyć w niej mogli wszyscy zainteresowani trampingiem). Nazwał ją OSOTT (Ogólnopolskie Spotkanie Organizatorów Turystyki Trampingowej). Pierwsze zebranie odbyło się w listopadzie 1985 r. Przybyli na nie nie tylko liderzy ruchu trampingowego w Polsce, lecz także sympatycy i osoby zainteresowane. Popularność zjazdów rosła z roku na rok³⁷.

³⁷ Zainteresowanie sympozjami OSOTT-owiczów było tak znaczne, że postanowiono organizować je co roku. Odbywają się one w listopadzie [www.osott.pl/index.php/19-sample-data-articles/joomla/8-historiaosott].

W roku 1986 o globtroterach zaczął pisać „IMT. Ilustrowany Magazyn Turystyczny – Światowid”. Utworzono w tym celu dwie rubryki: „Vademecum Globtrotera” i „Klub Globtroterów”, w których swoje artykuły zamieszczali Andrzej Urbanik i Liliana Olchowik. Autorzy dzielili się wspomnieniami z wypraw, uczyli sztuki taniego podróżowania. Gdy „Światowid” nawiązał współpracę z Bankiem Informacji Trampingowej, podróżnicy mogli wysyłać do redakcji swoje relacje z podróży. Ich liczba przerosła jakiegokolwiek wyobrażenia. Niestety, czasopismo nie wytrzymało konkurencji powstającej po transformacji politycznej w roku 1989 i w 1991 r. zniknęło z rynku wydawniczego.

Dużą rolę w rozwoju trampingu odegrały również przewodniki. W 1987 r. Urbanik napisał pierwszy w Polsce specjalistyczny poradnik pt. *Przewodnik trampingowy – Birma, Tajlandia, Malezja, Singapur, Indonezja* [Urbanik 1987], a rok później – *Chiny. Informator trampingowy* [1988] i *Pekin. Przewodnik* [1989].

Jak odnotowuje Urbanik [2004], „rok 1988 był ostatnim, w którym wyprawy trampingowe były pod kontrolą służb paszportowych PRL. Według danych Instytutu Turystyki w Warszawie, w 1988 r., zorganizowano ich 482, z tego większość poza Europę”.

W roku 1989 zniesiono jakiegokolwiek represje polityczne i administracyjne. Rynek turystyczny został otwarty. Każdy mógł nie tylko bez większych problemów otrzymać paszport, lecz także korzystać z niego w dowolnej chwili. Niektóre kraje zrezygnowały z wizowego obowiązku dla Polaków. Na skutek także ekonomicznych zmian (ustabilizowania kursu dolara, wzrostu płac, dostępu do waluty zagranicznej) wzrosły potencjalne możliwości wyjazdów zagranicznych ówczesnych Polaków. Nowy kurs polityczny otworzył nowe przestrzenie innowacyjnych zmian także w świecie polskiej turystyki. Szybko napłynęły do kraju nowinki turystyczne z Zachodu. Polacy wyruszali już nie tylko na trampingowy podbój świata, ale coraz częściej – zgodnie z zachodnimi trendami – na backpackerskie wyprawy. Backpacking stał się w latach 90. XX w. pełnoprawną formą podróżowania, niezależnie od linii jego turystycznej proveniencji: czy jako zachodnia wersja polskiego trampingu, czy jako odmienny typ turystyki indywidualnej i niskobudżetowej, importowany zza polskiej granicy.

Rozbudzeniu świadomości szerokich perspektyw podróżniczych, umożliwiających podejmowanie indywidualnych i śmiałych wypraw na krańce świata sprzyjało otwarcie rynku wydawniczego. W księgarniach pojawiły się nowe przewodniki, mapy, książki ilustrowane, atlasy. W 1991 r. powstało wydawnictwo Pascal, które szybko stało się liderem na polskim rynku turystycznym, tworząc początkowo polskie edycje zagranicznych przewodników, m.in. *Let's Go*, *Rough Guides* czy *Lonely Planet*. W 1992 r. sukces odniósł Pyrek [1992] publikacją pt. *Niech cały świat myśli, że jesteś szalony, czyli do Indii za 30 dolarów*. W 1996 r. zaczęła ukazywać się (raz do roku) seria książkowa *Przez świat – informacje turystyczne z całego świata* [Urbanik 1996] zawierająca wiele praktycznych in-

formacji dla podróżników-amatorów ze wszystkich krajów. W 1999 r. na rynek weszło wydawnictwo Bezdroża. Jego założycielami była para globtroterów (Tomasz Ostrowski i Dominika Zaręba), którzy opisywali miejsca najchętniej wybierane przez trampingów.

Zaczęły również pojawiać się czasopisma podróżnicze, m.in. „Archipelag”, „Podróże”, „Voyage”, „Globtroter”, „Obieżyświat”, polska edycja „National Geographic”. Organizowano różne konkursy motywujące do odbywania podróży. Pierwszym, a zarazem najbardziej znanym, był konkurs o nagrodę Kolosa (wręczaną od 1999 r.)³⁸, którą wymyślił Janusz Janowski z Krakowa. Wszelkie akcje i imprezy turystyczne cieszyły się bardzo dużym zainteresowaniem (m.in. Explorers Festival w Łodzi – www.explorersfestival.pl/). Z roku na rok ich liczba szybko rosła.

Na przełomie XX i XXI w., gdy w Polsce zdomowały się aktualności ze świata technologii informatycznych, powstały pierwsze polskie internetowe portale podróżnicze. Jednym z nich był założony przez Urbanika (w 1996 r.) www.travelbit.pl. W miarę jak rozwijały się kompetencje turystyczne Polaków, wolnych w realizacji swoich marzeń i planów, mnożyły się internetowe domeny i blogi, w których przekazywano wieści z subiektywnie poznawanego świata kulturowej inności. Podróże indywidualne i niskobudżetowe z plecakiem zaczęły po raz kolejny przeżywać swój renesans, umożliwiając koegzystencję trampingu i backpackingu.

Gdy w 2004 r. Polska wstąpiła do Unii Europejskiej, można już było podróżować swobodnie i, jak pisze Urbanik [2004]: „niewielu już wtedy pamiętało trudną drogę Polaków do odkrywania i poznawania świata”.

Obecnie backpacking staje się w Polsce coraz bardziej popularny, a jego rozwój wiąże się ze wzrostem zainteresowania turystyką w ogóle [Stankiewicz 2012]. Badania CBOS [Urlopy... 2001] pokazują, że Polacy wyjeżdżają za granicę blisko dwa razy częściej niż 10 lat temu, a prawie połowa z nich nie korzysta z ofert biur turystycznych, mimo że odbywa swe podróże w najodleglejsze zakątki Ziemi.

2.4. CHARAKTERYSTYKA POLSKICH BACKPACKERÓW

Wypowiedzi o backpackingu konstruowane na polskim gruncie nie pozwalały do niedawna jeszcze, aby w sposób wyczerpujący zdefiniować ten typ turystyki w polskim doświadczeniu. Najczęściej były prezentowane fragmentaryczne jego opisy. Brakowało głębszych i całościowych analiz, co sprawiało, że

³⁸ Pierwsze polskie nagrody podróżniczo-eksploracyjne, które są corocznie przyznawane (począwszy od marca 2000 r.) za dokonania w pięciu kategoriach: podróże, alpinizm, żeglarstwo, eksploracja jaskiń, wyczyn roku [www.kolosy.pl/ oraz <http://www.kolosy.org/>].

zagraniczną definicję próbowano dopasować do polskich realiów podróżowania, z czym nie zgadzali się praktycy polskiego backpackingu. Na stronach internetowych sygnalizowali różnicę zachodzącą między społecznościami polskich i zagranicznych backpackerów: „Backpacker w polskim rozumieniu jest lansowany [...] na kogoś pomiędzy turystą i podróżnikiem. [...] Przed polskim backpackerem zadanie jest zdecydowanie bardziej ambitne niż przed tym z Zachodu. [...] dla nich wyjazd do krajów Azji to żadna tam wielka podróż. Jest to głównie okazja do imprezy, poznania nowych ludzi (innych backpackerów), no i zobaczenia czegoś w okolicy – tutaj bardzo pomocne są agencje turystyczne i przygotowane przez nich oferty szyte na potrzeby backpackerów. [...] polscy backpackerzy szukają kontaktu z lokalną ludnością oraz autentycznych (!!!) zakątków odwiedzanego kraju” [www.loswiaheros.pl/australia/457-polski-vs-australijski-backpacker].

Dopiero badania empiryczne przeprowadzone przez Wizę [2013] z perspektywy pedagogicznej na temat edukacyjnej roli podróży oraz Jabłonkowską [2017b] z perspektywy socjologicznej, portretujące współczesnego backpackera w jego wielowymiarowej podmiotowości, uzupełniły brakującą wiedzę o backpackingu w Polsce.

Zebranie na podstawie polskiej literatury przedmiotowej opisów praktyk podróżniczych i uformowanie ich w segmentach tematycznych (na wzór 13 podstawowych kryteriów psychograficznych charakteryzujących backpackera zagranicznego) stanowi zbiorczy materiał porządkujący wiedzę o polskich backpackerach.

2.4.1. Płeć

Na polskim gruncie przeprowadzono dotychczas zbyt mało badań, aby można było sformułować jednoznaczny wniosek o stopniu zaangażowania w backpacking Polek i Polaków. W badaniu Jabłonkowskiej [2017b] w polskiej grupie odsetek respondentek wyniósł 59%, lecz dane te nie dają podstaw do decydujących ocen. Analiza blogów bądź drukowanych wspomnień backpackerów pokazuje, iż podróżują zarówno kobiety, jak i mężczyźni. Ich aktywność i zaangażowanie jest równie intensywne bez względu na przynależność płciową [www.kochambackpacking.blogspot.com].

Czynnik płci – podobnie jak w badaniach zagranicznych – nie można traktować jako cechy dystynktywnej w definiowaniu polskiego backpackingu.

2.4.2. Wiek

W niektórych polskich publikacjach wskazuje się, że backpackerzy to raczej osoby młode, które podejmują tę właśnie formę turystyki ze względu na ogra-

niczone środki finansowe [Kurek i wsp. 2007, s. 276]. W opinii Mikołajewskiej [2004, s. 1] backpackerami są ludzie do 30. roku życia, ponieważ „dla pokolenia 30-kilkulatków i starszych, zjawisko «backpackers» jest w naszym kraju nieznane”. Ich (w latach ich młodości) – zdaniem autorki – ograniczały gospodarcze uwarunkowania minionej epoki, w której dorastali, i represyjne kontrolowanie przez władzę socjalistyczną turystyki indywidualnej. Obecnie zaś – zdaniem Patry i Dłużewskiej [2015, s. 50] – wdrażanie zwłaszcza senioralnego pokolenia w ruch backpackerski byłoby niezwykle trudne, ponieważ „czy 71-letni backpacker, nocujący w hostelach, wpisuje się w życie grup i enklaw backpackerskich wraz z ich swobodą bycia (imprezy, alkohol, narkotyki itp.)?”. Argument nie wydaje się zbyt przekonujący, albowiem wielu z dzisiejszych polskich seniorów nie trzeba wdrażać w ruch backpackerski, gdyż mają za sobą doświadczenie turystyki trampowej. W czasie ich studenckich lat (lata 70. i 80. XX w.) tramping był metodą taniego i samodzielnego poznawania świata. Nabierali podczas wypraw umiejętności podróżowania indywidualnego i alternatywnego, z których korzystają dziś. Opowicz [2012] uważa, że współczesny polski backpacking wiele zawdzięcza pionierom ruchu trampowego z lat 70. XX w. Metodyka trampingowa wówczas wdrażana dziś wspomaga społeczny rozwój backpackingu. Bo czyż – trawestując pytanie autora – samo oglądanie zdjęć, przeglądanie Internetu i czytanie Lonely Planet uczyni z każdego backpackera?

Badania przeprowadzone przez Jabłonkowską [2013] w latach 2011–2013 wśród polskich seniorów określających siebie jako backpackerzy pozwoliło opisać ich społeczno-demograficzny profil oraz poznać ich spojrzenie na ten nowy rodzaj turystyki. Siedem procent badanych poznało styl backpackerskiego podróżowania jeszcze podczas studiów pod koniec lat 70. XX w. przez kontakt z zachodnioeuropejskimi rówieśnikami, 56% w młodości realizowało wyjazdy określane jako trampingowe, tzw. wolne podróżowanie (choć ze względów ustrojowych PRL nie było ono w pełni swobodne), 18% poznało tę nazwę po roku 1990 przez bezpośrednie kontakty z backpackerami zagranicznymi podczas odbywania wypraw w różne regiony świata, 19% było współtowarzyszami w realizacji backpackerskiej pasji podróżniczej swego partnera czy partnerki. Seniorzy backpacking rozumieли jako styl życia wpisujący się w szerszą filozofię istnienia, której podróż i podróżowanie jest tylko pewnym przejawem (62%), dający się zdefiniować i dookreślić zbiór cech czy właściwości podróżowania (30%), nastawienie motywacyjne do podróżowania (8%). Ich zdaniem backpackera od turysty indywidualnego różni stan jego świadomości i oczekiwań. Backpacker podróżuje, korzystając z publicznych środków transportu (79%), śpi w różnych (tanich) miejscach (96%), ma częściowo zaplanowaną trasę, którą wedle bieżących potrzeb i motywacji modyfikuje (76%), podróżuje niskobudżetowo (61%), bez sztywnego narzucania sobie ram czasowych (55%). Ponadto ankietowani

wskazali trzy dodatkowe cechy: to osoba, która nastawiona jest bardziej na doświadczanie i przeżywanie niż zwiedzanie czy przygodę (87%), omija utarte szlaki masowej turystyki (77%) oraz poszukuje kontaktu z lokalnymi mieszkańcami i ich kulturą (91%). O backpackingu nie stanowi natomiast – zdaniem badanych – rodzaj bagażu (podróż z plecakiem – 94%), czas trwania podróży (długoterminowość – 69%) ani wiek (98%)³⁹.

Dłużewska [2004, s. 27] zaproponowała, aby backpackerów dzielić na trzy grupy wiekowe: osoby, które skończyły studia, pracujące (najczęściej właściciele firm) oraz będące w wieku poprodukcyjnym (emeryci).

W polskich definicjach kategorii wieku nie traktuje się kategorycznie. Wskazuje się, iż uczniowie, studenci oraz młodzi absolwenci uczelni wyższych stanowią w oczywisty sposób w społeczności backpackerskiej najliczniejszą grupę, ale nie jedyną. Ten rodzaj turystyki wybierają różne osoby bez względu na wiek. Jest to forma turystyki dla wszystkich, którym właśnie taki styl podróży odpowiada. Kategoria wiekowa nie jest cechą dystynktywną polskiego backpackera.

2.4.3. Wykształcenie

Backpackerzy w Polsce w ocenie Dłużewskiej [2004, s. 27] to osoby wykształcone lub studiujące. Przyjęcie takiej tezy (nieodbiegającej od interpretacji zagranicznych) wiąże się z przekonaniem, iż backpacking nie jest formą biernego wypoczynku, lecz wpisuje się w nurt ustawicznego kształcenia. Backpackerzy jako społeczność są z natury ciekawi świata, chcą się rozwijać, zdobywać doświadczenia i wiedzę o nowych miejscach, nowej kulturze, jednocześnie mierząc się ze swoimi możliwościami (choćby intelektualnymi czy językowymi) [www.mondipackaging.pl/dla-kogo-jest-backpacking]. Dlatego muszą mieć zaplecze intelektualne i przygotowanie merytoryczne (wyróżniać się ponadprzeciętną wiedzą oraz umiejętnościami organizacyjnymi, być zaradni, przedsiębiorczy, posługiwać się na poziomie komunikacyjnym przynajmniej jednym językiem obcym, aby swobodnie nawiązywać kontakty z lokalnymi społecznościami w różnych regionach świata) [Łopaciński 1990, s. 18–19].

³⁹ Backpacking wśród osób starszych ma charakter podróży doświadczalnej i edukacyjnej. Backpackerami są osoby w okresie emerytalnym, najczęściej 60-latkowie, rzadziej 70-latkowie, zarówno kobiety, jak i mężczyźni, którzy nie przekroczyli jednak granicy wieku starczego; osoby będące mieszkańcami miast liczących powyżej 100 tys. mieszkańców, w dobrej kondycji fizycznej, wykształcone, niezależne finansowo i rodzinnie, które decydują się na wyjazdy niskobudżetowe z wyboru. Swoje podróże traktują z pasją. Poszukują w nich autentyzmu doświadczeń, by wzbogacać wiedzę o odmienności i różnorodności tego świata. Szczególnie chętnie podróżują po kontynencie europejskim i azjatyckim. Zdecydowanie rzadziej wyjeżdżają do Ameryk, Australii czy Afryki. Wyruszają w podróż w towarzystwie znajomych lub współmałżonków średnio na mniej niż miesiąc, odwiedzając 2–3 państwa i wydając około 80 zł dziennie [Jabłonkowska 2013].

To, co w polskim definiowaniu backpackingu podkreśla się – wyraziściej niż za granicą – jako jego istotną determinantę jest powiązanie wykształcenia z awansem materialnym. O ile backpacking w porównaniu z innymi formami turystyki, zwłaszcza zorganizowanej, można uznać za tanią formę zwiedzania świata, o tyle w samodzielnym realizowaniu międzykontynentalnych podróży zauważa się, iż wymaga on zaplecza finansowego (m.in. aby opłacić przeloty samolotowe) [Więcka 2002]. Dlatego polscy badacze podkreślają, że na ten rodzaj turystyki pozwolić sobie mogą osoby, którym wykształcenie zapewnia stabilną pozycję zawodową i finansową.

2.4.4. Czas trwania podróży

W polskiej literaturze przedmiotu opisuje się, że tym, co odróżnia backpackerów od turystów masowych „jest długi czas spędzony w drodze i wolne tempo przemieszczania się między poszczególnymi rejonami” [Wiza 2013, s. 157]. Niektórzy praktycy wyznaczają dolną granicę backpackerskich wypraw, nie krótszą niż dwa tygodnie [www.backpacking.org.pl/]. Inni, aby uporządkować znaczną rozbieżność ich trwania (od dwóch tygodni po kilka lat), proponują segmentację tego środowiska ze względu na możliwy, nie zaś preferowany czas podróży.

Dłużewska [2004, s. 27] dzieli backpackerów na trzy grupy: postudencką – osoby, które zakończyły proces edukacji i podróżują po wielu krajach przeważnie przez 6–12 miesięcy; podejmując w tym czasie pracę zarobkową, aby zasilic budżet podróżniczy; emerycką – osoby, które wybierają się w podróż wieloletnie; pracującą – osoby, których długość podróży określają czasowe ramy pracowniczego urlopu, wyjeżdżające do trzech razy w ciągu roku na 2–6 tygodni, w zależności od urlopowego potencjału.

Jabłonkowska [2017b] wykazała, że długość wyjazdów backpackerów polskich i zagranicznych jest inna. Wyprawy Polaków w zdecydowanej mierze są ograniczone czasem i mieszczą się zazwyczaj w standardowej przestrzeni urlopowej. Dominują podróże nieprzekraczające 30 dni. Backpackerzy zagraniczni częściej decydują się na podróże dłuższe, nawet powyżej 6 miesięcy.

Mimo iż czas – na co zwróciła uwagę Wiza [2013, s. 157] – jest „jednym z istotnych filarów ideologii backpackingu”, wyznaczanie jakichkolwiek ram nie może obejmować całej populacji backpackerów, ponieważ długość podróży odbywanej przez każdego z nich jest wynikiem wyborów subiektywnych i zależy od wielu czynników. Wiza [2013, s. 164] zauważyła, że po pierwsze, istotna jest sytuacja rodzinna i/lub zawodowa backpackerów: „nie każdy może sobie pozwolić na wielotygodniowe wyjazdy, charakter pracy dla jednych jest ułatwieniem, dla innych ograniczeniem”, po drugie, różne są potrzeby nasycenia kolorytem kulturowo-społecznym w miejscu, do którego turyści podróżują. Są

backpackerzy, którzy mają potrzebę powolnego napawania się konkretnym miejscem. Inni z kolei preferują szybkie tempo przemieszczania się. Dla nich nie tylko jakość, lecz także liczba oglądanych miejsc ma znaczenie. Są i tacy, którzy wybierają krótkie terminy wyjazdów. Po trzecie, o długości wyprawy decyduje wysokość budżetu, jaki backpacker może na nią przeznaczyć.

Czas trwania wyjazdów w polskim ujmowaniu backpackingu nie stanowi determinanty warunkującej ten rodzaj turystyki. Podobnie jak w badaniach zagranicznych, odchodzi się od precyzowania czasowych ram backpackingu.

2.4.5. Preferowane kierunki podróży

W ciągu ostatnich lat nieznacznie zmieniły się preferencje podróżnicze backpackerów. Niektóre kraje, np. Indie, straciły swoją wcześniejszą atrakcyjność, zostały pod tym względem wyeksploatowane przez masowe ich zwiedzanie i stały się elementami turystyki skomercjalizowanej. Dłużewska [2004, s. 28–29] zauważyła, że szczególne znaczenie dla polskich backpackerów ma Azja, a w niej m.in. Laos, Kambodża, Wietnam oraz Birma⁴⁰. Równie popularne pozostają: Malezja, Singapur, niektóre wyspy Indonezji i Filipiny, Nepal i Indie. Za stolicę backpackingu uznaje się, niezmiennie od wielu już lat, Bangkok (w Tajlandii), który traktowany jest jako miejsce załatwiania formalności przed kolejnym etapem drogi, takich jak rezerwacja biletów, pozyskiwanie wiz i informacji.

W wyborach kierunków podróżniczych Polaków ważne miejsce zajmuje również Europa, postrzegana przez pryzmat tożsamości kulturowej i bliskości geograficznej, oraz Polska, będąca miejscem zdobywania doświadczeń i rozwijania upodobań do podróży: „[...] poznanie mojego kraju – argumentował jeden z respondentów w badaniu Jabłonkowskiej [2017b, s. 148] – jego tajemnic i wyjątkowych miejsc dało mi niezbędne doświadczenie i wiedzę, by dostrzec podobieństwa i różnice kulturowe wielu społeczeństw, na różnych kontynentach”. „Backpacking – uzasadniał – zaczyna się tu i teraz w kraju ojczystym. Przeciwny turysta kojarzy swój kraj jedynie z najbardziej popularnych atrakcji turystycznych, które są promowane na zdjęciach w mediach reklamowych. A to jedynie mały ułamek tego, co naprawdę mógłby zobaczyć. Każdy kraj ma w sobie nieodkryte przez ojczystych turystów miejsca. Chciałoby się powiedzieć, że są one przed nim specjalnie ukryte, bo są przeznaczone tylko dla najwytr-

⁴⁰ Michniewicz [2010a], znany z mass mediów polski backpacker, pisze o Azji: „Azja jest moim ulubionym kontynentem. Bo to kontynent tak różny od Europy, jak to tylko możliwe. Tam nic nie przypomina naszego świata, wszystko jest jakby postawione na głowie – zwyczaje, reguły społeczne, smaki, hierarchia wartości, etyka – wszystko! No bo gdzie indziej facet zabierze cię w deszczu stopem, ugości w domu i pozwoli spać przez tydzień, a potem jeszcze ci podziękuję, bo dzięki tobie mógł dobrym uczynkiem poprawić swoją Karmę? Tylko w Azji”.

walszych podróżników (dla backpackerów), dla których zwiedzanie i bycie choćby przez chwilę częścią kultury miejscowych jest pasją”.

Niezwykłe i polskie wydaje się to połączenie backpackingu i kraju ojczystego. Jeśli ta tendencja potwierdziłaby się w kolejnych badaniach, można by wnioskować o unikatowej odmianie polskiego backpackingu, jednoczącym w polskich uczestnikach tego ruchu turystycznego potrzebę pozyskiwania wiedzy o narodowych korzeniach, polskiej historii, kulturze i folklorze z backpackerskim sposobem organizacji turystycznego przedsięwzięcia.

Mało popularne wśród Polaków są natomiast podróże do Ameryki Północnej (Kanady oraz USA). Dłużewska [2004, s. 30] uważa, że zaporę trudną do pokonania stanowią przede wszystkim ograniczenia wizowe oraz różnice kulturowe. Podobnie jest w wypadku krajów afrykańskich. Michniewicz [2010a] tę znikomą wśród Polaków aktywność raczej przypisuje brakowi zainteresowania kulturą afrykańską czy amerykańską.

Kierunek podróży, podobnie jak długość jej trwania, nie są istotnymi czynnikami w definiowaniu backpackingu zarówno w polskim, jak i zagranicznym odniesieniu. O destynacjach backpackerów najczęściej decydują czynniki społeczne, kulturowe lub po prostu wybory osobiste.

2.4.6. Preferowane środki transportu

W opisach środków komunikacji, z których korzystają polscy backpackerzy, najczęściej wskazywane są: samolot lub autostop (jako sposoby przybycia do kraju docelowego) oraz lokalne (typowe dla danego kraju) środki transportu (jako sposoby przemieszczania się w danym rejonie) [Mielcarek 2006; Jabłonska 2017b].

Backpackerzy przemierzają setki kilometrów, zmieniając sposób dotarcia do celu w zależności od potrzeb, możliwości, odległości i kosztów. Wielu z nich odwiedza przed wyjazdem strony internetowe poświęcone promocjom lotniczym oraz zniżkom na przejazdy autokarowe czy kolejowe, a w wypadku kilkumiesięcznej podróży międzynarodowej lub międzykontynentalnej decydują się na bilety sieciowe. W miejscach, gdzie nie ma komunikacji lokalnej (np. w niektórych stanach w USA), wynajmują lub nawet kupują samochód, a po zakończeniu podróży go odsprzedają. Często też decydują się na autostop (głównie ze względu na cenę, a także możliwość kontaktu z lokalną społecznością, od której niejednokrotnie otrzymują pomoc w znalezieniu noclegu lub informacje o ciekawych miejscach, które warto zobaczyć) [Mikołajewska 2004, s. 5].

Backpacking charakteryzuje „mozaika transportowa”. Polscy backpackerzy korzystają z rozmaitych środków lokomocji. Nie różnią się w swych wyborach od uczestników tego ruchu turystycznego za granicą. Cechą szczególną tego typu podróży jest brak własnego środka transportu oraz brak wcześniejszej rezerwacji lokalnych środków transportu.

2.4.7. Preferowane miejsca noclegów

Polscy backpackerzy wybierają tanie hostele głównie ze względów finansowych, ale także dlatego, że istnieje możliwość kontaktu z innymi podróżnikami, co pozwala na wymianę spostrzeżeń i doświadczeń, na zawiązanie grupy, dzięki której możliwe jest pokonanie kolejnego etapu wyznaczonej trasy, zmniejszenie kosztów podróży lub zyskanie nowych informacji [www.hostelservice.pl/back.php]. Decydują się także na nocleg w schroniskach młodzieżowych, prywatnych mieszkaniach, namiotach czy nawet pod gołym niebem [Mikołajewska 2004, s. 11]. Są mistrzami w znajdowaniu różnych sposobów nocowania. Nie przywiązują większej wagi do miejsca, ponieważ to nie nocleg jest celem ich podróży, a poznawanie i przygoda, dlatego nawet spanie na dworcu lub lotnisku nie jest dla nich niczym osobliwym [Sachno 2008, s. 56].

Przy rezerwacji noclegów korzystają, zdaniem Mikołajewskiej [2004, s. 11], z pomocy międzynarodowych stron internetowych, m.in. Serves, Couchsurfing oraz Hospitality Club. Namiot jest używany przez nich tylko w wyjątkowych sytuacjach, gdy brak środków finansowych lub bazy noclegowej utrudnia przebywanie w konkretnym miejscu.

Tym, co wyróżnia polskich backpackerów od innych turystów jest nie tyle decydowanie się na określone formy kwaterowania (hostel, namiot, schronisko czy inny sposób), ile umiejętność elastycznego podejścia do napotkanych możliwości noclegowych oraz wybierania ich w zależności od warunków zastanych w trakcie podróżowania i w związku z koniecznością przemieszczania się z miejsca na miejsce.

2.4.8. Budżet

Niskobudżetowość stanowi jeden z ważniejszych filarów backpackingu. Uważa się ją za podstawową determinantę tego typu podróżowania. W literaturze polskiej zaznacza się, że wprawdzie backpackerzy zdecydowanie mniej wydają na swoje wyprawy niż turyści wykupujący standardowe wycieczki organizowane przez biura podróży, to jednak ze względu na konieczność pokonania znacznych odległości potrzebują odpowiednich środków finansowych.

Nie prowadzono wśród polskich backpackerów szerokich badań, które pozwoliłyby ustalić zakres wydatków związanych z podróżami. Jedynie ci, którzy już pokonali jakiś etap wyznaczonej trasy, dzielą się w poradnikach internetowych i na blogach informacjami koniecznymi do finansowego przygotowania podróży⁴¹. Na tej podstawie można określić, które z państw ze względu na

⁴¹ Jako najtańszy backpackerzy wskazują kontynent azjatycki. Kraje, takie jak Indie, Nepal, Tajlandia, Indonezja i Chiny charakteryzują się niskimi cenami nie tylko ze względu na trans-

cenę poszczególnych segmentów infrastruktury cieszą się zainteresowaniem polskich backpackerów⁴². Koszt całej podróży zależy od jej kierunku, związanej z tym długości odbywanej wyprawy oraz od zainteresowania płatnymi atrakcjami turystycznymi i rekreacyjnymi w krajach docelowych [Jabłonkowska 2017b]. Niejednokrotnie okazuje się, że koszt utrzymania w danym miejscu jest zdecydowanie niższy od kosztu transportu do obranego celu⁴³. Wiza [2013, s. 166–167] wskazała jako centralną kategorię umiejętności backpackera strategiczne planowanie i ekonomiczne myślenie: „dysponowanie symbolicznym wręcz budżetem jest swoistym wyzwaniem, jest motywacją, żeby poradzić sobie, będąc samemu w obcym kraju”, uczy „indywidualnie zarządzać budżetem”.

Taniość, gospodarne i oszczędne wydawanie pieniędzy, kalkulowanie wydatków wyznacza praktyczny wymiar backpackingu. Umożliwia podejmowanie wypraw w najodleglejsze regiony świata wszystkim tym (szczególnie osobom młodym), którzy nie posiadają wystarczającego zaplecza finansowego, aby korzystać z ofert operatorów turystycznych. Tak część środowiska naukowego interpretuje niskobudżetowość i dostrzega w niej swoistą taktykę finansową backpackerów. Inni z kolei zauważają coraz powszechniejsze rozluźnianie wśród

port i żywy na miejscu, lecz także ze względu na najtańsze połączenia lotnicze z Europą. Za najdroższe z kolei badacze uznają Australię i Nową Zelandię. Także kraje Europy wśród polskich backpackerów uchodzą za państwa o wysokim koszcie utrzymania: „pobyt – zauważa Dłużewska [2004, s. 29] – w najtańszym hotelu we Włoszech czy w Belgii będzie o niebo droższy niż w dobrym hotelu w Azji”. Najtańszy transport kolejowy jest w Grecji i Portugalii, najdroższy – w Skandynawii, Wielkiej Brytanii, Francji, Szwajcarii i Niemczech. Najtańsze jedzenie oferują supermarkety w Wielkiej Brytanii i Niemczech [Mielcarek 2006, s. 42–51; www.tomekmichniewicz.pl].

⁴² Mielcarek [2006, s. 14] porównał koszty wyprawy backpackerskiej i wyjazdu zorganizowanego przez biuro turystyczne na Antarktydę. Suma wszystkich wydatków backpackera wyniosła 2790 USD, natomiast za wyjazd zorganizowany należałoby zapłacić powyżej 10 tys. USD. Michniewicz wyliczył, że za trzy tygodnie spędzone w Etiopii, za które backpacker zapłaci 2700 zł, biuro podróży inkasuje 12 tys. zł. Dwutygodniowa zorganizowana wycieczka na Karaiby kosztuje około 5000 zł, a z plecakiem – 3200 zł [www.tomekmichniewicz.pl].

⁴³ Dobrym tego przykładem jest Argentyna, gdzie za wygodny autokar (pokonanie trasy ok. 1000 km) trzeba zapłacić 25 USD, za nocleg z bardzo dobrym zapleczem sanitarnym i telewizorem – 3–4 USD, a za całodzienną żywność w restauracjach jedynie 5–7 USD. Natomiast koszt przelotu (w obie strony) z Polski do Argentyny (Buenos Aires) wynosi aż 3200 USD. Inne tanie kraje Ameryki Południowej to Boliwia, Ekwador (z wyłączeniem Galapagos) i Kolumbia. W Ameryce Północnej codzienne utrzymanie jest dość drogie, nawet Meksyk nie należy do najtańszych. Jedynie Gwatemala, Honduras, Salwador, Nikaragua, Kostaryka i Panama oraz wyspy Dominikana i Haiti są stosunkowo tanie. Kanada ma bardziej przystępne ceny niż USA ze względu na niskie ceny żywności oraz możliwość podróżowania po niej autostopem. W Afryce najtańszymi krajami dla backpackerów są Egipt i Maroko, najdroższymi natomiast – kraje Afryki Zachodniej i Środkowej (również ze względu na konieczność posiadania wizy do każdego państwa w tym rejonie, których koszt wynosi przeciętnie od 20 do 60 euro do jednego kraju).

backpackerów dyscypliny budżetowej, ich swobodne podchodzenie do kwestii ekonomicznych i nieograniczanie wydatków związanych z podróżą [Jabłonkowska i Stankiewicz 2018].

Podobnie jak w literaturze zagranicznej, również w polskiej uznaje się, że niskie nakłady finansowe przeznaczane na wyjazd stanowią swoisty filar backpackingu, porównywalnie jak trzy inne: niezależny od przemysłu turystycznego i samodzielny sposób planowania oraz realizowania podróży, a także decydowanie o kierunkach podejmowanych wypraw. Jednak, co wyraźnie wyeksponowane zostało w polskim omówieniu backpackingu, niskich kosztów traktowanych jako szczególnie atrakcyjny walor tego typu turystyki nie wolno mylić z wędrówką bez pieniędzy [Dłużewska 2004, s. 27; 2007], podróżowanie z plecakiem bowiem nie jest włóczęgostwem, „w większości przypadków – wyjaśniają Patyra i Dłużewska [2015, s. 44] – nie wynika z ubóstwa, tylko z przyjętej filozofii podróży”.

2.4.9. Sposoby spędzania czasu wolnego podczas podróży

Dłużewska [2004, s. 28] zauważa, że backpacker, który przybył samolotem do kraju docelowego (zwykle jest to Azja), zatrzymuje się w tzw. właściwej dzielnicy, gdzie znajdują się hostele, bary i restauracje oferujące usługi w przystępnych cenach. Z miejsca swego kwaterunku opracowuje logistykę pobytu w danym mieście. Musi m.in. dokonywać wyboru, jak spędzić czas wolny [Mielcarek 2006, s. 29–181]. Poza zwiedzaniem zabytków i innych atrakcji stara się poznać ludzi oraz miejscową kulturę, np. jada na bazarach razem z miejscowymi, nawiązuje kontakty z innymi podróżnikami. Często też fotografuje mieszkańców danego kraju oraz jego krajobrazy [Mielcarek 2006, s. 193].

Michniewicz podaje, że backpacker wypełnia swój wolny czas zajęciami, które najlepiej pozwalają mu poznać i zrozumieć dany kraj: „[...] we Francji warto zjeść dobrą kolację w niezłej restauracji, w Hongkongu warto zobaczyć oceanarium, w Tajlandii bardziej warto ponurkować. To kosztuje, zwiększa budżet, ale opłaca się i tak, w końcu po to się wyjeżdża – żeby przeżyć jak najwięcej, a nie żeby wydać jak najmniej” [www.tomekmichniewicz.pl].

Na listę sposobów spędzania przez backpackera czasu wolnego Jabłonkowska [2017b] wpisała wyeksplikowane z relacji jej respondentów następujące rodzaje aktywności: eksplorację miejsca docelowego, odwiedzanie typowych atrakcji turystycznych, wchodzenie w relacje z lokalną społecznością, obserwowanie życia przyrody i zwierząt. Nie znalazły się na niej: uprawianie sportów ekstremalnych, robienie zakupów, nauka języka obcego czy typowe dla turystyki masowej rozrywki, takie jak np. bywanie na koncertach i chodzenie do pubów lub na dyskotekę.

Z powyższego zestawienia wyłania się obraz względnej samodyscypliny backpackerów, którzy podporządkowują czas wolny potrzebom podróży. Sposób jego zagospodarowania jest wyraźnie odległy od stylu rekreacji, który wpisany jest w stacjonarne życie wielkomiejskie (jak też w podróże zorganizowane, zwłaszcza w trybie pobytowym) [Jabłonkowska 2017b].

Eksplorując tę kwestię, zauważyć należy, że sposób zagospodarowywania czasu wolnego jest ważnym elementem składowym interpretacyjnej wykładni backpackingu zarówno w definicjach polskich, jak i zagranicznych. Stanowi o jego specyfice. Nie przez wzgląd na rodzaj czy intensywność podejmowanych przez backpackerów czynności, lecz ze względu na ich potrzebę podejmowania czynności związanych z samorealizacją i autokreacją, ich stosunek do kwestii czasu wolnego wiąże się bowiem z manifestowanym stylem życia (wpisania się w schemat roli i tożsamości backpackerskiej).

2.4.10. Motywacja

Na polskich stronach internetowych i blogach można znaleźć opisy różnorodnych czynników motywujących backpackerów do podjęcia podróży. Wymienia się m.in. potrzebę dotknięcia prawdziwego wymiaru życia, rozumianego jako doświadczanie egzystencjalnej powszedniości innych społeczeństw: „[...] w backpackingu nie chodzi o to, aby pojechać gdzieś i tylko zwiedzać, ale przede wszystkim o to, aby pomieszkać tam, gdzie się pojechało, poznać ludzi, kulturę, poczuć się nie jak turysta, a raczej jak mieszkaniec” [www.boulie.org/backpacking.html]. Wiedzę i doświadczenie pozyskane w ten sposób traktuje się jako wzmocnienie potencjału egzystencjalnego, kreatywnego oraz kulturowego [www.hostelservice.pl/back.php]. Łopaciński [1990, s. 1] uważa jednak, że są to potrzeby współwystępujące w wielu innych typach podróży, są bowiem związane z „poszukiwaniem sensu życia, poznania i zrozumienia świata, jak również samego siebie”. Trudno zatem przypisać je tylko backpackingowi.

Mikołajewska [2004, s. 5] proponuje, aby czynniki motywujące wywieść z definicyjnych założeń backpackingu. Skoro uczestnicy tej kategorii ruchu turystycznego nastawieni są na „zobaczenie jak największej liczby interesujących miejsc i przeżycie wielu przygód w określonym czasie oraz przy określonym, niewielkim budżecie”, to uznać należy, że taka „podróż sama w sobie jest celem”. A to znaczy „o wiele więcej niż wypoczynek, to styl życia”, życiowa pasja, równie ważna jak kariera zawodowa w dobrze prosperującej firmie [Więcka 2002, s. 76].

Seręga [za: Więcka 2002, s. 76], socjolog z Uniwersytetu Jagiellońskiego, dostrzegął w backpackerach „zmęczenie życiem na betonowych pustyniach”. Uważał, że ich nadrzędną motywacją do wyruszenia w drogę jest tęsknota do „małych społeczności żyjących według jasnych reguł, gdzie mogą doświadczyć choćby iluzorycznego poczucia wspólnoty”. Jest to patrzenie na polski back-

packing przez pryzmat zagranicznych definicji, niektórzy bowiem z polskich backpackerów, jak się wydaje, nie uciekają od, lecz do cywilizacji.

Wśród wymienianej bogatej i różnorodnej palety motywów i potrzeb pojawiają się także istotnie eksponowane w definicji tego typu turystyki pragnienie dokonywania wyborów wolnych i niezależnych. Backpacker – zauważa Michniewicz – sam decyduje, dokąd, kiedy i na ile chce pojechać, co chce robić, co pragnie zobaczyć, z kim rozmawiać i kiedy wyruszyć dalej [www.tomekmichniewicz.pl].

Na podstawie zaprezentowanych rozważań nie można uformować stypizowanego modelu motywacji, który byłby reprezentatywny dla całej zbiorowości backpackerskiej. Jest ona społecznością złożoną, zależną od zmieniających się warunków społecznych i kulturowych Europy Zachodniej i mocno zindywidualizowaną.

Także w naukowym oglądzie próbowano usystematyzować i sklasyfikować czynniki i instrumenty kształtujące backpackerskie motywacje [Wiza 2013; Jabłonkowska 2017b]. Próby te są ważnym źródłem wiedzy, ale nie wyczerpują tematu. Wiza [2013, s. 173–179] na przykład wyodrębniła kilka ich podgrup, spośród których szczególne znaczenie wydają się mieć trzy. Pierwsze można ująć jako czynniki wychowawcze, gdyż pragnienie podróży zostało wśród jej respondentów zainicjowane w środowisku domowym. „W domu – wypowiadał się jeden z ankietowanych autorki – mama zaraziła mnie [...] do czytania Fiedlera, były książki Fiedlera, które kolekcjonowałem, miałem wszystkie. Rozczytywałem się później w innych wspaniałych książkach podróżniczych, czy Wiktor Ostrowski i znów to zainteresowanie Ameryką Południową, Kapuściński”. Druga grupa czynników – nazwać je można relacyjnymi – wyraża się w chęci „poznawania nowych miejsc, nowych ludzi i walorów Ziemi”. „Możliwość – opisywał rozmówca – zetknięcia się z ludźmi, którzy żyją inaczej, myślą inaczej i funkcjonują, sama w sobie jest fascynująca i ciekawa, między innymi po to tam jeździmy”. I trzecia grupa, czynniki osobowościowe (u Jabłonkowskiej [2017b] – powiązane z osobowością allocentryczną)⁴⁴ – potrzeba sprawdzenia siebie, swoich możli-

⁴⁴ Plog [1974] wyróżnił pięć typów podróżników. „Na obu krańcach jego modelu znalazły się dwie przeciwstawne osobowości: *allocentric* i *psychocentric*. Pierwsza z nich to osoba komunikatywna, pewna siebie, optymistyczna, niezależna (również finansowo), o cechach dominujących, w podróżach poszukująca różnorodności, ekscytacji, przygody, chętnie podejmująca podróże nieformalne do krajów egzotycznych, by zobaczyć jak najwięcej, zaspokajać swoją ciekawość świata, by zmierzyć się z ryzykiem i stawić czoło wyzwaniom. Druga – to przeciwny biegun osobowości. W tym typie Plog widział osobę nieśmiałą, lękliwą, nerwową, poszukującą w sposobie odbywania podróży poczucia bezpieczeństwa, stabilizacji, spokoju. Ludzie o takich cechach osobowości stają się – zdaniem Ploga – odbiorcą ofert przemysłu turystycznego” [Jabłonkowska 2017b, s. 62].

wości, rozwijania nowych umiejętności, poszukiwania siebie: „[...] żebyśmy mogli dalej wytrzymać ze sobą – wyznał respondent – a inni ze mną, od czasu do czasu muszę sobie zaaplikować kolejny wyjazd [...]. Jeżdżę, bo w przeciwnym razie bym się udusił, zgnuśniał, umarł za życia. [...] Potrafię się obudzić tutaj w Polsce i powiedzieć, że moje życie jest bez sensu, tak nigdy nie mam takich myśli w podróży”.

Jabłonkowska [2017b] z kolei tę różnorodność motywacji ujęła w pięciu kategoriach: pierwszą – jej zdaniem – tworzą czynniki wpisane w perspektywę „wykorzystania większych możliwości”, jakie daje backpacking; druga zawiera wartości wewnętrzne, takie jak: ciekawość, niezależność, wolność, wyzwanie i przygoda; trzecią kształtują niskie koszty wyjazdu i możliwość zarobkowania podczas trwania podróży; w czwartą wpisuje się pragnienie poznawania miejsc, ludzi, ich kultury, wchodzenia „w głąb” doświadczanych zdarzeń; piąta związana jest z potrzebą zmiany, tęsknotą za innością, poszukiwaniem doświadczenia czegoś niepowtarzalnego. W tej kategorii mieści się także pragnienie samorozwoju i samorealizacji [Jabłonkowska 2017b, s. 111–116].

W obrębie rozważanych grup porównawczych (polscy a zagraniczni backpackerzy) zauważalną czyni się dostrzegalną różnicę w nastawieniu do wartości motywacyjnych. Polacy zdają się ukierunkowani na pozyskiwanie wartości wewnętrznych, poszukują w backpackingu doświadczeń związanych z przeżywaniem i doświadczaniem wolności, z podejmowaniem wyzwań, zaspokajaniem ciekawości oraz potrzebą przynależności do grupy statusowej. Backpackerzy zagraniczni na pierwszym miejscu stawiają motywacje pragmatyczne.

2.4.11. Organizacja wyjazdu

Niezależnie od kierunku, motywów, praktyk każda wyprawa backpackerska wymaga umiejętności korzystania z różnych źródeł informacji oraz podjęcia wielu zaplanowanych działań⁴⁵, które wspierają strategię planowania podróży pod kątem m.in. transportowym, budżetowym, kwaterunkowym, akcesoriów turystycznych [Mikołajewska 2004, s. 7].

⁴⁵ Mielcarek [2006, s. 28] skategoryzował i opisał wedle chronologii ich wykonywania: ustalenie kierunku wyprawy z uwzględnieniem pory roku; opracowanie planu podróży za pomocą dostępnych na rynku przewodników oraz stron internetowych; sporządzenie kosztorysu (transport lokalny, noclegi, wyżywienie, ceny biletów wstępu); sprawdzenie ważności paszportu; dopełnienie wszelkich koniecznych formalności wizowych; wybranie najbardziej korzystnego środka transportu; wykupienie ubezpieczenia, zadbanie o profilaktykę zdrowotną; wybranie odpowiedniego sprzętu i ubioru turystycznego (plecaka, namiotu, obuwia); zakupienie prowiantu; podjęcie decyzji o sposobie przechowywania pieniędzy (gotówka, czeki, karty kredytowe).

Zebrane przez badaczy dane na temat źródeł pozyskiwanej przez backpackerów wiedzy pokrywają się. Jako istotne wskazują m.in. Internet (szczególnie portale i blogi poświęcone podróżowaniu), porady znajomych, przewodniki, mapy, opracowania naukowe i popularno-naukowe, prelekcje i wykłady.

Także sami backpackerzy na swych blogach dzielą się informacjami i udzielają porad, z jakich źródeł korzystać. I przestrzegają przed ograniczaniem się do jednego źródła wiedzy: „[...] to jest męczące – skarżył się na blogu jeden z nich – miałem kiedyś takie dwa czy trzy tygodnie w Kongo, że tą samą ekipę spotykałem, to już było bolesne” [Rancew-Sikora i wsp. 2009, s. 129–131].

Jabłonkowska [2017b] zwróciła uwagę, że specyficzną cechą backpackerów w korzystaniu ze źródeł wiedzy jest nie tylko wszechstronność w ich doborze, a więc znaczne ich zróżnicowanie, lecz także solidny poziom szczegółowości przy wyłuskiwaniu z nich wiadomości. W tej umiejętności dostrzega kolejny, a ważny wyróżnik ich habitusu. Wskazała również kontekst zróżnicowań backpackerów związany ze specyfiką narodową przy organizacji wyjazdu i jego przebiegu. Polacy, w odróżnieniu od obcokrajowców, wyraźnie bardziej stronili od biur turystycznych dla backpackerów oraz wszelkich sposobów wsparcia im dedykowanego.

Logistyka jest immanentną cechą backpackingu. Wiedza i doświadczenie odgrywają w nim ważną rolę. Stanowią rodzaj habitusu nie tylko koniecznego do bycia backpackerem, lecz także wyróżniającego go z grona innych turystów.

2.4.12. Korzyści z podróży

W polskiej literaturze przedmiotu opisuje się backpacking jako podróż uszlachetniającą, jako drogę do poznawania (zwłaszcza w życiu młodych ludzi) wartości humanistycznych: „Wyjazdy – zauważa Wiza [2013, s. 274–275] – zmieniają postrzeganie spraw współczesnego świata, poszerzając perspektywę oglądu uwarunkowań społeczno-politycznych i kulturowych odwiedzanych krajów. [...] zmienia się perspektywa postrzegania relacji interpersonalnych w skali mikro oraz makro, inny jest sposób patrzenia na świat i własną rolę w nim”. Choć – co zaznacza – z wyraźnym rozdzieleniem na potrzeby poszczególnych płci. Badania prowadzone przez autorkę pokazały, że „dla mężczyzn backpacking okazał się przestrzenią do uczenia się samodzielności oraz przygotowaniem do wypełnienia wymagań związanych z dorosłym życiem, natomiast dla kobiet wręcz przeciwnie stał się okazją do samorealizacji i wyzwalania się z narzuconych ról społecznych [...] Backpacking stał się symbolicznym rytuałem przejścia oraz zmian w postrzeganiu siebie, realizacji własnych pragnień niezależnie od wymagań związanych z pełnionymi rolami”.

Także sami backpackerzy na swoich blogach określają ten typ podróżowania jako sposób na wewnętrzną przemianę, kształtowanie swojej osobowości w trzech obszarach:

- rozumienia siebie oraz samokontroli: „[...] backpacking pozwala nam inaczej patrzeć na rzeczywistość. Wyzwała świetną energię, mnóstwo pozytywnych emocji oraz kreuje nieprzewidywalne ciągi zdarzeń, utwierdzające nas w przekonaniu, że wszystko jest możliwe” [www.paragonz-podrozy.pl/o-nas/]; „[...] pokonałem samego siebie. Swoje słabości, nawet kompleksy, coś, co jest zupełnie przyziemne [...]. Zrozumiałem, że powinienem zupełnie inaczej patrzeć na świat. Że muszę się wyciszyć. Wszystko co do tej pory robiłem było zupełnie chaotyczne. Od tej pory muszę podchodzić do wszystkich spraw z dystansem [...]. Teraz jestem trochę innym człowiekiem” [Bieniek 2011, s. 300];
- otwarcia na inność i różnorodność: „[...] podróżujący w ten sposób mają szansę lepszego poznania środowiska geograficznego danego obszaru i nawiązania głębszego kontaktu z jego mieszkańcami” [www.backpackers.ovh.org/index.php];
- oderwania się od własnego „ja”: „[...] podróż zdecydowanie coś we mnie zmieniła. Na pewne kwestie mogę spojrzeć z innej perspektywy, wyrwałem się skutecznie z polskiego podwórka” [www.loswiaheros.pl/australia/457-polski-vs-australijski-backpacker].

PODSUMOWANIE

Backpacking w Polsce (w odniesieniu do jego popularności w Europie Zachodniej) upowszechnił się z prawie dwudekadowym opóźnieniem. Ograniczenia swobód turystycznych Polaków przez sytuację polityczno-ekonomiczną kraju zostały zniesione dopiero po 1989 r., a możliwości podróżowania wolnego i niezależnego bez granic i bez ograniczeń pojawiły się w pełni dopiero, gdy Polska stała się członkiem Unii Europejskiej. Wówczas backpackingiem zainteresowała się część turystów posiadających własny pomysł na podróż. Byli w tej grupie zarówno młodzi, którzy dopiero inicjowali swą przygodę z wyprawą, jak i ci, którzy w latach 70. i 80. XX w. kształtowali polską specyfikę trampingu. W Internecie wśród praktyków trwa dyskusja nad ich, jako backpackerów, identyfikacją grupową.

Do świata nauki polskiej backpacking wkroczył w obecnym stuleciu. Pierwsi autorzy artykułów o tym rodzaju turystyki prowadzili narrację opisową, czerpiąc dane z zagranicznych źródeł. Powielane teorie jednak nie odzwierciedlały rzeczywistego charakteru polskiego backpackingu. Dopiero empiryczne badania, rekonstruujące samoświadomość backpackerów i opisujące ich praktyki podróżnicze, dały podstawy do zweryfikowania dotychczas kopiowanych zza granicy klisz definicyjnych.

Wyniki prowadzonych badań pozwoliły ustalić, że płeć, sytuacja finansowa, wiek nie warunkują udziału w omawianej aktywności podróżniczej. Mediana

wieku polskich backpackerów jest nieco wyższa niż obcokrajowców, czas odbywanej wyprawy – krótszy. Polacy w zdecydowanej większości podróżują bliżej (przede wszystkim po obszarze europejskim, także własnego kraju) i w krótszych przedziałach czasowych (przeważnie do miesiąca).

Sposoby przemieszczania się, kwaterowania czy żywienia, definiowane w pierwszych opisach jako istotne składniki opisu turystyki backpackerskiej wśród Polaków, stały się irrelewantne i zależne od warunków, z jakimi muszą mierzyć się podczas swej podróży. Dlatego w ich decyzjach nie sposób doszukiwać się priorytetów, które pozwalałyby jednoznacznie ustalić szczególną prawidłowość i wpisać ją do polskiej definicji jako stały jej element. Raczej są one (większą niż u obcokrajowców) skłonnością do korzystania z różnorodnych alternatywnych form zabezpieczania podczas odbywanych wypraw podstawowych potrzeb.

W kwestiach finansowych nie tyle taniość staje się determinantem decyzji podróżniczych polskich backpackerów (w pierwszych definicjach uznawano ją za istotny element), ile przyjęty styl podróżowania, który charakteryzuje optymalizacja wydatków (a więc racjonalne i efektywne planowanie kosztów wyprawy). Czynnikiem motywującym zaś są wartości nakierowane szczególnie na autotelizację wartości.

ZAKOŃCZENIE

Istnieje ogromna liczba różnorodnych sposobów uprawiania turystyki. Rozwijają się szczególnie te, które pozwalają wyeksponować indywidualizm podróżniczy turystów oraz są w stanie spełnić ich oczekiwania w zakresie preferowanego charakteru podróży, organizacji, kierunku i czasu wyprawy. Na listę nowo powstających form wpisał się w latach 80. XX w. backpacking, określający szczególny rodzaj społecznego zindywidualizowania.

Niezwykle trudno ustalić jednoznaczną jego definicję. Różnorodność i dynamika zmian, które w nim zachodzą, są intensywne i wynikają z procesów kulturowych, politycznych i gospodarczych współczesnej Europy. Od prawie 40 lat toczy się wśród badaczy zagranicznych, a wśród polskich od niecałych 15, dyskusja nad ustaleniem jego ram.

W pierwszych próbach, podejmowanych w latach 90. XX w., skupiano się na analizowaniu społeczno-demograficznych cech backpackerów, na podstawie których następnie formułowano filary konstytuujące ten rodzaj turystyki. Charakteryzowano zatem ich pochodzenie, wiek, płeć, wykształcenie, z czego wyciągano wnioski, iż backpacking jest turystyką młodych, wykształconych Europejczyków (zarówno kobiet, jak i mężczyzn), pochodzących szczególnie z państw wysoko uprzemysłowionych o długich tradycjach kolonialnych. Badano czasowe granice odbywania wypraw, kierunki podróży, preferowane środki transportu, noclegu, sposoby żywienia, organizacji, finansowania (co pozwalało na uzupełnianie definicji o kolejne elementy): backpacking charakteryzuje długoterminowość – wyprawa jest wielotygodniowa, a nawet wielomiesięczna, niskie koszty utrzymania w miejscach docelowych, kwaterowanie m.in. w tanich hostelach, pokonywanie trasy przede wszystkim lokalnymi środkami transportu, organizowanie podróży w sposób niezależny od przemysłu turystycznego i na podstawie elastycznego planu. Wskazywano, iż backpacking to turystyka przeważnie samotników, choć są i tacy, którzy wolą podróżować w gronie osób towarzyszących. Odwiedzają kraje europejskie, jednak w miarę zdobywania doświadczeń podróżują również w regiony egzotyczne, są nastawieni na kontakt z turystami podobnymi sobie oraz z lokalną ludnością. Nie stronią od uznanych historycznie czy kulturowo zabytków, ale poszukują miejsc przede wszystkim nieskomercjalizowanych przez przemysł turystyczny.

Interesowano się przede wszystkim tymi elementami, które pozwalały ustalić cechy diakrytyczne backpackingu wobec turystyki masowej. Backpackerzy – zauważano – są m.in. bardziej aktywni podczas swoich podróży, nastawieni na zachowania ryzykowne, ekstremalne, nie korzystają z usług przemysłu turystycznego. Wyjeżdżają dalej i na dłużej niż masowi turyści. Podróżują, aby doświadczać, nie zaś aby się relaksować. Różnicuje ich także geografia podróżnicza, motywacje, potrzeby i oczekiwania.

Zwiększająca się rokrocznie w wieku XXI aktywność coraz liczniejszej społeczności backpackerskiej przyczynia się jednak – na co zwraca się uwagę w badaniach zagranicznych – do zaniku wyjątkowości i osobliwości tego alternatywnego sposobu podróżowania. Wymyka się on z dotychczas opisywanych ram. Społeczność backpackerów staje się hybrydowa, o słabo zaznaczonych cechach makrostrukturalnych i zależna od wielu zmiennych. Traktowanie zatem tego typu podróżowania tylko w konwencji raportu z badań społeczno-demograficznych konkretnej zbiorowości nie prowadzi do rzeczywistego jego zdefiniowania, a jedynie opisu wybranej grupy ludzi. Skierowano się przeto w stronę analizy ich kultury podróżniczej oraz sposobu samookreślenia się ich i dopiero z tą wiedzą zaczęto konfrontować ich praktyki podróżnicze.

Nowe definiowanie backpackingu odbywało się już w odwołaniu do kapitału wiedzy i umiejętności backpackerów. Ich kompetencje potraktowano jako ważny element ich stylu życia, ponieważ uznano je za wyraz umiejętności nie tylko pozostawania na uboczu, lecz także funkcjonowania poza oficjalnym obiegiem turystyki.

W polskich pierwszych opracowaniach teoretycznych wiernie implemmentowano z badań zagranicznych definicyjny model backpackingu. Nie uwzględniano różnic wynikających z odmiennych wartości oraz norm, w jakich były socjalizowane społeczeństwa Zachodu (postmodernistyczne) o dojrzałej demokracji, a społeczeństwo polskie, dopiero od 28 lat będące poza strefą wpływów dawnego ZSRR. Pomijano także kwestię oddziaływania polskiej odmiany ruchu trampingowego na kształtowanie się backpackingu w Polsce.

Wyznacznikiem backpackingu obecnie czyni się styl życia, będący wyrazem realizowanej pasji podróżowania (rozumianej jako możliwość zmiany i przeżycia czegoś innego). Takie definiowanie możliwe jest przy rozpisaniu dwu osi aksjonormatywnych backpackingu. Pierwszą z nich tworzy, i tu formuje się konstytutywny jego wymiar (związany ze światopoglądem), indywidualizm zachowań połączony ze zdystansowaniem się wobec macierzystej społeczności. Ważne stają się motywy wyboru tego typu podróżowania, które mogą wynikać albo z niezgody na skomercjalizowanie współczesnego świata, albo z potrzeby poszukiwania siebie. Drugą jest antyinstytucjonalizm wymagający osobistego zaprojektowania praktyk podróżniczych i ich realizowania.

Bycie backpackerem jest mocno związane ze świadomym przyjęciem na siebie takiej właśnie roli. Sfera świadomościowa uczestników omawianego ruchu turystycznego staje się decydem w ich samodefiniowaniu, a w miarę zdobywania stażu ich tożsamość jako backpackerów poszerza się i pogłębia. „Same w sobie praktyki backpackerskie – uzasadnia Jabłonkowska [2017b, s. 175] – mają podłoże przede wszystkim symboliczne. Pełnią funkcję instrumentalną. Służą wykreowaniu takiego gustu podróżniczego (habitusu), który umożliwia zaprojektowanie alternatywnego wobec dominującej kultury konsumpcyjnej stylu

życia. Zatem szeregowi backpackerskich praktyk można przypisywać jedynie znaczenie emblematyczne: wyrażające wyzwolenie się z ram, które mogłyby w jakikolwiek sposób warunkować podróżowanie po lokalnej rzeczywistości w przestrzeni innej kultury”.

Backpackingu nie da się zdefiniować za pomocą ściśle wytyczonych ram. Jest to – opisuje Jabłonkowska [2017b] – aktywność turystyczna, która jest kształtowana przez subiektywną percepcję i podmiotowe rozumienie świata osób utożsamiających własne życie z podróżą (zarówno w sensie dosłownym, jak i metaforycznym), od podróżowania oczekują zmiany (oderwania się od tu i teraz), niezależności (radzenia sobie poza sferą jakichkolwiek wpływów) i doświadczania autentycznych (szczerych) spotkań z różnorodnością świata. To styl podróżowania o właściwym sobie kapitale wiedzy i umiejętności, który umożliwia efektywne i elastyczne wykorzystywanie podczas podróży różnych możliwości. Wskazywana na przykład jako jeden z jego wyznaczników niskobudżetowość nie jest tym samym, co literalnie rozumiana taniość, motywowana brakiem środków finansowych. Jest sztuką powściągliwości, samoograniczenia (poprzez eliminację niepotrzebnych wydatków związanych z podróżą pozyskuje się umiejętność samodyscypliny, która jako kompetencja gospodarności może stać się źródłem satysfakcji). Backpackerów do podróży motywują różnorodne czynniki, inne są ich potrzeby integracji zarówno wewnątrzgrupowej, jak i z autochtonami, różne też mają podróżnicze preferencje związane z organizacją i przebiegiem wyprawy. Niejednokrotnie zależą one nie tylko od ich osobistych potrzeb i możliwości, lecz także m.in. od statusu społecznego czy przynależności narodowej.

Backpacking wymaga jeszcze wielu szerokich analiz kontekstualnych, aby uchwycić wektor przyszłości tego ruchu w Polsce i na świecie oraz na nowo go zdefiniować.

BIBLIOGRAFIA

- Adkins A., Grant E. (2007) Backpackers as a community of strangers: the interaction order of an online backpacker notice board. *Qualitative Sociology Review*, 3(2), 188–200.
- Adler J. (1985) Youth on the road: reflections on the history of tramping. *Annals of Tourism Research*, 12(3), 335–354.
- Aitchison C. (2003) *Gender and Leisure: Social and Cultural Perspectives*. London: Routledge.
- Akatay A., Çakici A., Harman E. (2013) Involvement with backpacking: A research on backpackers visiting Istanbul. *Tourism*, 61(4), 361–377.
- Allon F., Anderson K., Bushell R. (2008) *Backpackers in Global Sydney*. Final Report. Sydney: University of Western Sydney.
- Anderskov C. (2002) Backpacker culture: Meaning and identity making processes in the Backpacker culture among backpackers in Central America. Research Report. Department of Ethnography and Social Anthropology, Aarhus University, Denmark.
- Annual Backpacker Report. (2005) Online: http://www.tntmagazine.com.au/pdf/Backpackers_Uncovered_Australia_October_2005.pdf [dostęp: 07.05.2015].
- Ateljevic I., Doorne S. (2000) Tourism as an escape: long-term travelers in New Zealand. *Tourism Analysis*, 5(2–4), 131–136.
- Ateljevic I., Doorne S. (2004) Theoretical encounters: A review of backpacker Literature. [W:] G. Richards, J. Wilson (red.), *The Global Nomad: Backpacker Travel in Theory and Practice*. Clevedon: Channel View, 50–76.
- Ateljevic I., Doorne S. (2005) Dialectics of authentication: performing “exotic otherness” in a backpacker enclave of Dali, China. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 3(1), 1–17.
- Australian Tourist Commission. Annual Report 2002/03 (2003) Affairs Department. Sydney: Australian Tourist Commission.
- Bachórz A. (2013) *Rosja w tekście i w doświadczeniu. Analiza współczesnych polskich relacji z podróży*. Kraków: Nomos.
- Backpacker Tourism Action Plan 2009–2013 (2009). Tourism Victoria, Melbourne.
- Backpacker Tourism. Report Period: Financial Year 2008–09 (2009). Tourism NT, Northern Territory, Australia.
- Backpacker. Sector New Zealand (2010). Series a3/. Online: www.tourismresearch.govt.nz/accprofile [dostęp: 07.05.2012].
- Barycz H. (1938) Z zagadnień podróżnictwa polskiego w dawnych wiekach. *Przegląd Współczesny*, 67, 66–84.
- Bavastrelli M., Midulla M., Rossi D., Salzano M., Calzolari E., Midulla C. (1998) Sexually active adolescents and young adults: a high risk group for Chlamydia trachomatis infection. *Journal Travel Medicine*, 5(2), 57–60.
- Bell D., Hollows J. (2006) Towards a history of lifestyle. [W:] D. Bell (red.), *Historicizing Lifestyle: Mediating Taste, Consumption and Identity from the 1900s to 1970s*. Ashgate, Brookfield, 1–19.

- Bellis M.A., Hughes K., Thomson R., Bennett A. (2004) Sexual behaviour of young people in international tourist resorts. *Sexually Transmitted Infections*, 80(1), 43–47.
- Bellis M.A., Hughes K., Dillon P., Copeland J., Gates P. (2007) Effects of backpacking holidays in Australia on alcohol, tobacco and drug use of UK residents. *BMC Public Health*, 7(1), 1–10.
- Bellis M.A., Hughes K., Calafat A., Juan M., Ramon A., Rodriguez J.A. (2008) Sexual uses of alcohol and drugs and the associated health risks: A cross sectional study of young people in nine European cities. *BMC Public Health*, 8(1), 155–166.
- Beny A., Paz A., Potasman I. (2001), Psychiatric problems in returning travelers: features and associations. *J Travel Med*, 8(5), 243–246.
- Bieniek M. (2011) Hajer jedzie do Dalajlamy. Warszawa: Annapurna.
- Binder J. (2004) The whole point of backpacking: Anthropological perspectives on the characteristics of backpacking. [W:] G. Richards, J. Wilson (red.), *The Global Nomad: Backpacker Travel in Theory and Practice*. Clevedon: Channel View, 92–108.
- Bowen H.E., Daniels M.J. (2011) Hosteling as a pathway to cross-cultural understanding. *Tourism Review International*, 14, 189–199.
- Brodsky-Porges E. (1981) The Grand Tour: Travel as an educational device 1600–1800. *Annals Tourism Research*, 8(2), 171–86.
- Brzózka M. (2012) Description and course of backpacking trips depending on the nationality of the tourists. *Miscellanea geographica – Regional studies on development*, 16, 36–42.
- Bureau of Tourism Research (2005). International Visitor Survey. Australian Government.
- Burkart A.J., Medlik S. (1974) *Tourism: Past, Present and Future*. London: Heinemann.
- Bystroń J.S. (1930) *Polacy w Ziemi Świętej, Syrii i Egipcie 1147–1914*. Kraków: Księgarnia Geograficzna Orbis.
- Cairns Backpackers Accommodation Association (1988) *The Importance of Backpackers to the Cairns Economy*. Annual Report, Cairns.
- Cazes G.H. (1987) Turystyka alternatywna o wieloznaczności pojęcia. *Problemy Turystyki*, 3(37), 18–19.
- Centkiewiczowicz C. (2011) *Anaruk, chłopiec z Grenlandii*. Warszawa: NK.
- Centkiewiczowie A. i C. (1956) *Zdobywcy bieguna północnego*. Warszawa: Iskry.
- Centkiewiczowie A. i C. (1949) *Odarpi, syn Egigwy*. Warszawa: Czytelnik.
- Cessanis M. (2013) Backpackerzy też latają klasą biznes. Online: www.cessanis.com/2013/12/13/backpackerzy-tez-lataja-klasa-biznes/ [dostęp: 07.07.2014].
- Chaney E. (1985) *The Grand Tour and the Great Rebellion: Richard Lassels and 'The Voyage of Italy' in the Seventeenth Century*. Geneva-Turin: CIRVI.
- Chatterjee S. (1999). Compliance of malaria chemoprophylaxis among travelers to India. *Journal of Travel Medicine*, 6(1), 7–11.
- Choszcz K., Siuda R. (2004) Prowadził nas los. Pelplin: Bernardinum.
- Clarke N. (2004) Free independent travellers? British working holiday makers in Australia. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 29(4), 499–509.
- Cohen E. (1972) Toward a sociology of international tourism. *Social Research*, 39(1), 164–182.

- Cohen E. (1973) Nomads from affluence: notes on the phenomenon of drifter tourism. *International Journal of Comparative Sociology*, 14(1–2), 89–103.
- Cohen E. (1988) Traditions in the qualitative sociology of tourism. *Annals of Tourism Research*, 15(1), 29–46.
- Cohen E. (2003) Backpacking: diversity and change. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 1(2), 95–110.
- Cohen E. (2004) Backpacking: Diversity and change. [W:] G. Richards, J. Wilson (red.), *The Global Nomad: Backpacker Travel in Theory and Practice*. Clevedon: Channel View, 44–46.
- Cohen E. (2006) Pai – A backpacker enclave in transition. *Tourism Recreation Research*, 31(3), 11–28.
- Cohen E. (2011) Zmieniające się oblicza współczesnej turystyki. Tłum. K. Podemski. *Folia Turistica*, 25(2), 13–20.
- Cohen S.A. (2011) Lifestyle travellers: Backpacking as a way of life. *Annals of Tourism Research*, 38(4), 1535–1555.
- Collier A. (2006). *Principles of tourism: A New Zealand perspective*. Auckland: Pearson Education New Zealand.
- Cooper M. (2001) Backpackers to Fraser Island: why is ecotourism a neglected aspect of their experience? *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, 1(4), 45–59.
- Critcher C. (2000) „Still raving”: social reaction to Ecstasy. *Leisure Studies*, 19(3), 145–162.
- Czupryński J. (red.) (2005) *Autostop polski. PRL i współczesność*. Kraków: Korporacja Ha!art.
- Dake K. (1992). Myths of nature: culture and the social construction of risk. *Journal of Social Issues*, 48(4), 21–37.
- Dann G., Nash D., Pearce PL. (1988) Methodology in tourism research. *Annals of Tourism Research*, 15(1), 1–28.
- Dayour F. (2013) Motivations of backpackers in the Cape Coast-Elmina Conurbation. Ghana. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 2(3), 1–13.
- Dąbrowski W. (2000) Na 25 rocznicę powstania Towarzystwa Eksploracyjnego. On-line: www.eksplor.linia.pl/specjalna.html [dostęp: 07.07.2011].
- Desforges L. (1998) “Checking Out the Planet”: Global Representations/Local Identities and Youth Travel’. [W:] T. Skelton, G. Valentine (red.), *Cool Places: Geographies of Youth Cultures*. London: Routledge, 175–192.
- Desforges L. (2000). Traveling the world. Identity and travel biography. *Annals of Tourism Research*, 27(4), 926–945.
- Dłużewska A. (2004) Bag Packers czyli ludzie z plecakiem. *Biznes i Turystyka*, 25, 26–32.
- Dłużewska A. (2007) Backpackers: New Nomads or Escapists? [W:] C. Geoffrey, R. Sibley (red.), *Going Abroad: Travel, Tourism, Migration. Cross – Cultural Perspectives on Mobility*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 167–176.
- Douglas M. (1994) *Risk and Blame: Essays in Cultural Theory*. London: Routledge.
- Elias N. (1994) *The Civilizing Process. The History of Manners and State Formation and Civilization*. Oxford: Blackwell.

- Elsrud T. (1998) Time creation in traveling: The taking and making of time among women backpacker. *Time and Society*, 7, 309–334.
- Elsrud T. (2001) Risk creation in traveling. Backpacker Adventure Narration. *Annals of Tourism Research*, 28(3), 597–617.
- ECI Africa (2006) Backpacking Tourism Sector Study. Johannesburg.
- Fiedler A. (1954) Mały Bizon. Warszawa: Iskry.
- Fiedler A. (1961) Wyspa Robinsona. Warszawa: Iskry.
- Fiedler A. (1986) Wyspa kochających lemurów. Wyd. 3. Warszawa: Iskry.
- Firth T., Hing N. (1999) Backpacker hostels and their guests: Attitudes and behaviours relating to sustainable tourism. *Tourism Management*, 20(2), 251–254.
- Fischer J., Rostami S., Peet A., Dean J., Debattista J., Allen K. (2010) Sex, drugs and backpacking: Study report. Queensland: Alcohol Education & Rehabilitation Foundation.
- Flynt J. (1901) Tramping with Tramps. Studies and Sketches of Vagabond Life. New York: The Century.
- Fuchs G. (2013) Low Versus High Sensation-seeking Tourists: a Study of Backpackers' Experience Risk Perception. *International Journal of Tourism Research*, 15, 81–92.
- Garnham R. (1993) A backpacking geography of New Zealand. Paper presented at the New Zealand Geography Conference, Wellington.
- Gibson H., Jordan F. (1998) Travelling solo: a cross-cultural study of British and American women aged 30–50 years. Paper presented at the Fourth International Conference of the Leisure Studies Association, Leeds Metropolitan University, Leeds.
- Giddens A. (1991) Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age. Cambridge: Polity Press.
- Goodwin H. (1999) Backpackers good, package tourists bad? *Focus*, 31, 12–13.
- Górka D. (1998) Tramping – turystyka dla obywateli. *Super Tramp*, 1, 12.
- Grassl A., Heath G. (1982) The Magic Triangle: A short history of the world youth hostel movement. London: International Youth Hostel Federation.
- Gregory M. (2002) Backpacker Tourism in South Africa (BTSA). The Home of Backpackers in South Africa. Online: www.btsa.co.za [dostęp: 07.07.2007].
- Grygiel M. (2010) Sustainable Backpacking: Understanding the Ecological and Cultural Footprint of Backpackers in the Byron Bay Community. Villanova: Villanova University.
- Gryka D. (2012) Pół świata z plecakiem i mężem. Pelplin: Bernardinum.
- Hamilton J. (1988) Trends in tourism demand patterns in New Zealand: international and domestic. *International Journal of Hospitality Management*, 7(4), 299–320.
- Hampton M.P. (1996) Economic Development Impacts of Backpacker Tourism in the Periphery: A Case Study of Lombok. Portsmouth: University of Portsmouth, Department of Economics.
- Hampton M.P. (1998) Backpacker tourism and economic development. *Annals of Tourism Research*, 25(3), 639–660.
- Hannam K., Ateljevic I. (red.) (2007) Backpacker Tourism. Concepts and Profiles. Clevedon–Buffalo–Toronto: Channel View.
- Hannam K., Diekmann A. (red.) (2010) Beyond Backpacker Tourism: Mobilities and Experiences. Channel View Publications, Bristol UK.

- Harris J. (2001) *The Backpacker*. Chichester: Summersdale Publishers.
- Hecht J., Martin D. (2006) Backpacking and hostel-picking: an analysis from Canada. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 18(1), 69–77.
- Hellum M. (2005) Negotiation risks and curiosity: narratives about drugs among backpackers. [W:] P. Lalander, M. Salasuo (red.), *Drugs and youth cultures: global and local expressions*. Helsinki: NAD, 105–120.
- Hibbert C. (1969) *The Grand Tour*. London: Hamlyn.
- Hillman W. (1999) Searching for authenticity in touristic experience: Female backpackers in North Queensland. Unpublished masters thesis. Queensland: James Cook University.
- Hillman W. (2001) *Searching for Authenticity and Experience: Backpackers Traveling in Australia*. Sydney: The University of Sydney.
- Horolets A. (2013) *Konformizm, bunt, nostalgia. Turystyka niszowa z Polski do krajów byłego ZSRR*. Kraków: SWPS.
- Howard R.W. (2007) Five backpacker tourist enclaves. *International Journal of Tourism Research*, 9, 73–86.
- Hsu C.H.C., Sung S. (1996) International students' travel characteristics: an exploratory study. *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 5, 277–283.
- Hultsman J. (1995) Just tourism: an ethical framework. *Annals of Tourism Research*, 22(3), 553–567.
- Huxley L. (2004) Western backpackers and the global experience: an exploration of young people's interaction with local cultures. *Tourism Culture and Communication*, 5, 37–44.
- International Visitors in Australia. Quarterly Results of the International Visitor Survey (2013) Canberra: Australian Government, Department of Resources, Energy and Tourism.
- Issahaku A. (2015) Backpackers' risk perceptions and risk reduction strategies in Ghana. *Tourism Management*, 49, 99–108.
- Jabłonkowska J.B. (2013) Backpacker tourism among Polish seniors. [W:] K. Denek, A. Kamińska, P. Oleśniewicz (red.), *Education and Upbringing in the Educational School System*. Sosnowiec: Humanitas, 319–329.
- Jabłonkowska J.B. (2014) Backpacking a dwa pokolenia turystów – wstęp do badań nad definicją. *Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu*, 46, 37–45.
- Jabłonkowska J.B. (2015a) Ekologiczna świadomość backpackerów. *Europa Regionum*, 23, 335–348.
- Jabłonkowska J.B. (2015b) Risk-taking factors in backpacker tourism. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Pedagogika*, 11, 119–127.
- Jabłonkowska J.B. (2016a) Hostele dla backpackerów. Przykład z australijskiego rynku usług noclegowych. *Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu*, 52, 72–79.
- Jabłonkowska J.B. (2016b) Tożsamość współczesnego backpackera – między kontrkulturowością a indywidualizmem. *Ekonomiczne Problemy Turystyki*, 33(1), 273–286.
- Jabłonkowska J.B. (2016c) Two generations of backpackers. Identifying the multisectional structures of backpacking tourism participants in Poland. *Ekonomiczne Problemy Turystyki*, 36(4), 89–103.

- Jabłonkowska J.B. (2017a) Alkoholowe, narkotykowe i seksualne „rozhamowanie” backpackerów w świetle międzynarodowych badań porównawczych. *Folia Turistica*, 43, 153–166.
- Jabłonkowska J.B. (2017b) Backpackerzy polscy a zagraniczni. Wieloaspektowe studium porównawcze. *Studia i Monografie AWF we Wrocławiu*, 125.
- Jabłonkowska J.B. (2018) Backpackerzy na australijskim rynku pracy. Innowacyjne rozwiązania. *Ekonomiczne Problemy Turystyki*, 2(42), 69–78.
- Jabłonkowska J.B., Nawrocka E. (2015) Strategie perswazji słownej w australijskich przekazach reklamowych skierowanych do backpackerów. *Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu*, 51, 55–65.
- Jabłonkowska J.B., Nawrocka E. (2016) Ocena materiałów reklamowych przeznaczonych dla backpackerów na przykładzie wydawnictw australijskich i polskich. *Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu*, 53, 99–106.
- Jabłonkowska J.B., Stankiewicz B. (2018) The low – budgeting concept of backpacking. *European Journal of Service Management*, 26(2), 123–129.
- Jarvis J. (1994) *The Billion Dollar Backpacker*. Monash University, Australia.
- Jarvis J. (2004) *Yellow bible tourism: Backpackers in Southeast Asia*. [W:] B. West (red.), *Down The Road: Exploring Backpackers and Independent Travel*. Perth: API Network, 153–167.
- Jarvis J., Peel V. (2005) *The Backpacker Boom Around the Globe*. Centre for Global Movements. Melbourne: Monash University.
- Jarvis J., Peel V. (2010) Flashpacking in Fiji: Reframing the ‘global nomad’ in a developing destination. [W:] K. Hannam, A. Diekmann (red.), *Beyond backpacker tourism: Mobilities and experiences*. Channel View Publication, Toronto, 21–39.
- Jasińska-Mrukot J. (2010) Autostop. Podróż za jeden uśmiech. Online: www.nto.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20100710/PODROZNIK/684980549 [dostęp: 02.07.2010].
- Kapuściński R. (1975) *Chrystus z karabinem na ramieniu*. Warszawa: Czytelnik.
- Kapuściński R. (1988a) *Busz po polsku*. Warszawa: Czytelnik.
- Kapuściński R. (1988b) *Cesarz*. Warszawa: Czytelnik.
- Kazimierczak M. (red.) (2007) *Turystyka i podróżowanie w aksjologicznej perspektywie. Z dawnych i współczesnych form turystycznej edukacji*. Ponań: AWF.
- Kerouac J. (1993) *W drodze*. Warszawa: PIW.
- Kim H., Chang H., Huh Ch., (2011) The Relationship between Types of Tourist and Destination Authenticity. Accepted for a poster presentation at The Hospitality Graduate Student Research Conference. January, Huston, Texas. Online: http://scholarworks.umass.edu/gradconf_hospitality/2011/Poster/72 [dostęp: 23.10.2017].
- Kłossowska A. (2010) *Wakacje za pół ceny*. Warszawa: G+J RBA.
- Kruczek Z. (2011) Egzotyczna turystyka kulturowa (trendy, organizatorzy, uczestnicy). *Turystyka Kulturowa*, 1–3, 33–49.
- Kurdybacha Ł. (1938) *Staropolski ideał wychowawczy*. Seria Prace historycznokulturalne. T. IV. Księgarnia A. Krawczyńskiego, Lwów.

- Kurek W., Mika M., Pitrus E. (2007) Formy turystyki kwalifikowanej. [W:] W. Kurek (red.), *Turystyka*. Warszawa: WN PWN, 256–279.
- Larecka M. (2006) Backpackers – czyli turyści z plecakiem zdobywają Australię. *Biznes i Turystyka*, 33, 21–23.
- Larsen S., Ogaard T., Brun W. (2011) Backpackers and Mainstreamers. Realities and Myths. *Annals of Tourism Research*, 38(2), 690–707.
- Lassels R. (1670) The Voyage of Italy or a Compleate Journey through Italy. In two parts. With the Characters of the People, and the Description of the Chief Towns, Churches, Monasteries Tombs, Libraries, Pallaces, Villa's Gardens, Pictures, Statues and Antiquities. As also of the Interest, Government, Riches, Force &c. of all the Princes. With Instructions concerning Travel. Paris. Online: www.books.google.pl/books?id=65FCAAAAcAAJ&pg=PA172&lpg=PA172&dq=The+Voyage+of+Italy+or+a+Complete+Journey&source=bl&ots=LjOuKzzv0i&sig=ppQ9RYgiCwgyvEMAnfP69GRHgsQ&hl=pl&sa=X&ei=MHtFU4GaMYmotAav8IHICw&ved=0CG0Q6AEwCQ#v=onepage&q=The%20Voyage%20of%20Italy%20or%20a%20Complete%20Journey&f=false [dostęp: 07.05.2014].
- Leggat P.A., Shaw M.T. (2003) Travel Health Advice for Backpackers. *Journal of Travel Medicine*, 10(6), 340–345.
- Lepp A., Gibson, H. (2008) Sensation seeking and tourism: tourist role, perception of risk and destination choice. *Tourism Management*, 29(4), 740–750.
- Loker L. (1991) The Backpacker Phenomenon. Townsville: Australia Department of Tourism, James Cook University.
- Loker L. (1993) The Backpacker Phenomenon II: More Answers to Further Questions. Townsville: James Cook University of North Queensland.
- Loker-Murphy L. (1996) Backpackers in Australia: a motivation-based segment study. *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 54(4), 23–45.
- Loker-Murphy L., Pearce P. (1995) Young budget travelers: backpackers in Australia. *Annals of Tourism Research*, 22(4), 819–843.
- Lupton D., Tulloch B. (2002) 'Life would be pretty dull without risk': voluntary risk-taking and its pleasure. *Health, Risk and Society*, 4(2), 113–124.
- Łobożewicz T., Bieńczyk G. (2001) Podstawy turystyki. Warszawa: WSE.
- Łopaciński (1987) Tramping jako alternatywna forma turystyki zagranicznej młodych Polaków. *Problemy Turystyki*, 4, 10–14.
- Łopaciński K. (1989) Podróże trampingowe młodych Polaków. *Problemy Turystyki*, 3, 28–37.
- Łopaciński K. (1990) Podróże trampingowe. Warszawa: Instytut Turystyki.
- Maoz D. (2004) The conquerors and the settlers: Two groups of young Israeli backpackers. [W:] G. Richards, J. Wilson (red.), *Global Nomad. Backpacker Travel in Theory and Practice*. Clevedon: Channel View, 109–122.
- Maoz D. (2005) Young Adult Israeli Backpackers in India. [W:] C. Noy, E. Cohen (red.), *Israeli Backpackers: From Tourism to Rite of Passage*. New York: State University of New York Press, 159–188.
- Maoz D. (2007) Backpackers' motivations. The role of culture and nationality. *Annals of Tourism Research*, 34(1), 122–140.

- Markward A. (2008) Backpackers: The Next Generation? A thesis submitted to the Auckland University of Technology in fulfilment of the degree of master of philosophy, Dr Hamish Bremner, Supervisor, School of Hospitality and Tourism. Online: www.aut.researchgateway.ac.nz/bitstream/handle/10292/435/MarkwardA.pdf?sequence=4 [dostęp: 07.07.2013].
- Mascheroni G. (2007) 'Global Nomads' network and mobile sociality: exploring new media uses on the move'. *Information, Communication and Society*, 10(4), 527–546.
- McCulloch J. (1991) Backpackers: The Growth Sector of Australian Tourism. Brisbane: Queensland Parliamentary Library, Publications and Resources Section.
- Meriwether L. (1887) A Tramp Trip. How to See Europe on Fifty Cents a Day. New York–London: Harper and Brothers.
- Merski J., Warecka J. (2009) Turystyka kwalifikowana, turystyka aktywna. Warszawa: DrukTur.
- Michener J. (1971) The Drifters. New York: Random House.
- Michniewicz T. (2010a) Backpackerskie podróże nie są dla każdego. Wywiad przeprowadzony przez G. Króla. Online: www.peron4.pl/tomek-michniewicz-backpackerskie-podroze-nie-sa-dla-kazdego [dostęp: 02.05.2012].
- Michniewicz T. (2010b) Samsara. Po drogach, których nie ma. Kraków: Wydawnictwo Otwarte.
- Michniewicz T. (2011) O backpackingu. Online: www.proto.pl/wywiady/info?itemId=60202 [dostęp: 21.11.2013].
- Mielcarek R. (2006) Sztuka taniego podróżowania. Poznań: Sorus.
- Mikołajewska K. (2004) Organizator na kosmetyki „backpackers”. Praca dyplomowa. Gdańsk: Akademia Sztuk Pięknych, Wydział Architektury i Wzornictwa.
- Mohsin A., Ryan C. (2003) Backpackers in the Northern Territory of Australia: motives, behaviours and satisfactions. *International Journal of Tourism Research*, 5(2), 113–131.
- Moscardo G. (2006) Backpackers and other young travelers to the Great Barrier Reef: an exploration of changes in characteristics and behaviors over time. *Tourism Recreation Research*, 31(3), 29–37.
- Moscardo G., Benckendorff P. (2007) Misunderstanding generation y: risks for tourism managers. [W:] R.N. Moisey, W.C. Norman (red.), Travel and Tourism Research Association 38th Annual Conference Proceedings. Beating the Odds with Tourism Research: Travel and Tourism Research Association 38th Annual Conference. Las Vegas, Nevada, 203–211.
- Mukerji C. (1978) Bullshitting: road lore among hitchhikers. *Social Problems*, 25(3), 241–252.
- Munt I. (1994) The “other” postmodern tourism: culture, travel and the new middle classes. *Theory, Culture and Society*, 11, 101–123.
- Murphy L. (1999) Australia's image as a holiday destination: perceptions of backpacker visitors. *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 8(3), 21–45.
- Murphy L. (2001) Exploring social interactions of backpackers. *Annals of Tourism Research*, 28(1), 50–67.
- Muzaini H. (2006) Backpacking Southeast Asia: strategies of „looking local”. *Annals of Tourism Research*, 33(1), 144–161.

- Newlands K. (2004) Setting out on the road less travelled: A study of backpacker travel in New Zealand. [W:] G. Richards, J. Wilson (red.), *Global Nomad. Backpacker Travel in Theory and Practice*. Clevedon: Channel View, 217–236.
- Niggel C., Benson A. (2008) Exploring the motivations of backpackers: The case of South Africa. [W:] K. Hannam, I. Ateljevic (red.), *Backpacker Tourism: Concepts and profiles*. Toronto: Channel View, 144–156.
- Noy C. (2004) This trip really changed me: backpackers' narratives of self-change. *Annals of Tourism Research*, 31(1), 78–102.
- Olson T., Wilson K. (2008) Wanderlust. Online: www.scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:xub73XYoF4UJ:scholar.google.com/+Context+Research:+Wanderlust&hl=pl&as_sdt=0,5&as_vis=1 [dostęp: 07.07.2013].
- Ooi N., Laing J. H. (2010) Backpacker tourism: sustainable and purposeful? Investigating the overlap between backpacker tourism and volunteer tourism motivations. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(2), 191–206.
- Opowicz B. (1972) Szanse polskiego ruszenia. *Światowid. Magazyn Turystyczny*, 46(760), 3–10.
- Opowicz B. (2010) Wdrożenie w Polsce ekonomicznej formy podróżowania o światowym zasięgu zwanej trampingiem. Online: www.unikat.uw.edu.pl/prospekt/dukt/Tramping/1.html [dostęp: 05.06.2013].
- Opowicz B. (2011) Rola i znaczenie trampingu dla rozwoju turystyki zagranicznej w środowisku studenckim [Wykład wygłoszony na seminarium popularno-naukowym: Z dziejów turystyki studenckiej. Klub Profesorski Uniwersytetu Warszawskiego]. Online: <http://www.unikat.uw.edu.pl/prospekt/lamus/%3E-%3E%3Edukt/Tramping/1.html> [dostęp: 05.11.2012].
- Opowicz B. (2012) Tramping, czyli innymi słowy backpacking. [W:] Informator. Warszawa: Uniwersytecki Klub Turystyczny Unikat.
- O'Reilly C.C. (2005) Tourist or traveller? Narrating backpacker identity. [W:] A. Jaworski, A. Pritchard (red.) *Discourse, communication and tourism*. Clevedon: Channel View, 150–169.
- O'Reilly C.C. (2006) From drifter to gap year tourist: mainstreaming backpacker travel. *Annals of Tourism Research*, 33(4), 998–1017.
- Pakuła T. (2012) Festiwal Ciekawych Świata im. Alfreda Szklarskiego. Online: www.gazetamyszkowska.pl/articles/279 [dostęp: 16.02.2013].
- Pałkiewicz J. (2008) *Sztuka podróżowania*. Poznań: Zys i S-ka.
- Pałubicka A. (1990) *Kulturowy wymiar ludzkiego świata obiektywnego*. Poznań: UAM.
- Paris C.M. (2010) Backpacker activities and personal values: an SEM approach. *Annals of Leisure Research*, 13(1–2), 239–258.
- Paris C.M., Teye V. (2008) Backpackers Virtual Mobility. Paper Presented at the 9th International Joint World Cultural Tourism Conference. Seoul, Korea.
- Paris C.M., Teye V. (2010) Understanding backpacker motivations: a travel career approach. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 19(3), 244–259.
- Parker H., Alridge J., Measham F. (1998) *Illegal Leisure: The Normalization of Adolescent Recreational Drug Use*. London: Routledge.
- Parr D.K. (1989) *Free Independent Travellers: the unknown tourists*. Canterbury: Lincoln College.

- Patyra A., Dłużewska A. (2015) Backpacking – historia, ramy, rozwój. *Turystyka Kulturowa*, 11, 40–54.
- Payne D., Dimanche, F. (1996) Towards a code of conduct for the tourism industry: An ethics model. *Journal of Business Ethics*, 15(9), 997–1007.
- Peach H.G., Bath N.E. (2000) Health and safety problems and lack of information among international visitors backpacking through north Queensland. *Journal of Travel Medicine*, 7, 234–238.
- Pearce P.L. (1990) The Backpacker Phenomenon: Preliminary Answers to Basic Questions. Townsville: James Cook University of North Queensland.
- Pearce P.L. (2006) Backpackers and backpacking – a fresh look. *Tourism Recreation Research* 31(3), 53–59.
- Pearce P.L., Murphy L., Brymer E. (2009) Evolution of the Backpacker Market and the Potential for Australian Tourism. Sustainable Tourism Pty, Queensland: Gold Coast.
- Pearce P., Son A. (2004) Youth tourism markets in Australia: comparing the travel behaviours of international English language students and backpackers. *Tourism*, 52(4), 341–350.
- Piwoński A. (2005) Więcej utonęło niż zginęło na drogach. [W:] J. Czupryński (red.), Autostop polski. PRL i współczesność. Kraków: Korporacja Ha!art.
- Piyaphanee W., Wattanagoon Y., Silachamroon U., Mansanguan C., Wichianprasat P., Walker E. (2009) Knowledge, attitudes, and practices among foreign backpackers toward malaria risk in southeast Asia. *Journal of Travel Medicine*, 16(2), 101–106.
- Piyaphanee W., Kusolsuk T., Kittittrakul Ch., Suttithum W., Ponam T., Wilairatana P. (2011) Incidence and Impact of travelers' diarrhea among foreign backpackers in southeast Asia: a result from Khao San Road, Bangkok. *Journal of Travel Medicine*, 18(2), 109–114.
- Plog S.C. (1974) Why destinations areas rise and fall in popularity. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 11, 13–16.
- Potasman I., Beny A., Seligmann H. (2000) Neuropsychiatric problems in 2,500 long-term young travelers to the tropics. *Journal of Travel Medicine*, 7(1), 5–9.
- Prestage G. (2009) Using drugs for sex: playing with risk? *Sexual Health*, 6, 175–177.
- Przybylski P. (2014) Moda na backpackering. *Hifly*, 2, 37–39.
- Przybysz M., Przybysz M. (2010) Goniąc marzenia, czyli podróż poślubna dookoła świata. Poznań: Zysk i S-ka.
- Pyrek E. (1992) Niech cały świat myśli, że jesteś szalony, czyli do Indii za 30 dolarów. Warszawa: Pusty Obłok.
- Rancew-Sikora D., Woroniecka G., Obracht-Prondzyński C. (red.) (2009) Kreacje i nostalgia: antropologiczne spojrzenie na tradycje w nowoczesnych kontekstach. Warszawa: Polskie Towarzystwo Socjologiczne.
- Reichel A., Fuchs G., Uriely N. (2007) Perceived risk and the non-institutionalized tourist role: The Case of Israeli Student Ex-Backpackers. *Journal of Travel Research*, 46(2), 217–226.
- Renn O. (1992) Concepts of risk: a classification. [W:] S. Krimsky, D. Golding (red.), Social Theories of Risk. Westport: CT, 53–79.
- Richards G. (2007) New Horizons II: the young independent traveller. Amsterdam: World Youth Student and Educational Travel Confederation.

- Richards G., King B. (2003) Youth travel and backpacking. *Travel and Tourism Analyst*, 6, 1–23.
- Richards G., Wilson J. (2003) Today's Youth Travellers: Tomorrow's Global Nomads. New Horizons in Youth and Student Travel. A Report for the International Student Travel Federation (ISTC) and Association of Tourism and Leisure Education (ATLAS). Amsterdam: International Student Travel Confederation (ISTC).
- Richards G., Wilson J. (2004) Introduction: Conceptualising and Profiling Backpacker Tourism. [W:] G. Richards, J. Wilson (red.), *The Global Nomad: Backpacker Travel in Theory and Practice*. Clevedon: Channel View Publications, 1–8.
- Riley P. (1988) Road Culture of international long-term budget travelers. *Annals of Tourism Research*, 15(3), 313–328.
- Rogerson Ch. (2011) Backpacking and Youth Travel in South Africa. Department Trade and Industry Republic of South Africa. Online: http://www.backpackingsouthafrica.co.za/downloads/PDF_Backpacking_publication.pdf [07.03.2012].
- Rogstad K.E. (2004) Sex, sun, sea, and STIs: sexually transmitted infections acquired on holiday. *British Med J*, 329(7459), 214–217.
- Ross G.F. (1997) Backpacker achievement and environment controllability as visitor motivators. *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 6(2), 69–82.
- Ryan C. (2003) Risk Acceptance in Adventure Tourism: Paradox and Context. [W:] J. Wilks, S. Page (red.), *Managing Tourist Health and Safety in the New Millennium*. Amsterdam: Elsevier Science, 55–65.
- Sachno S. (2008) Następcy Marco Polo. Jak za tysiąc euro dotrzeć na koniec świata. *Wprost*, 31, 56–59.
- Scheyvens R. (2002) Backpacker tourism and Third World development. *Annals of Tourism Research*, 29(1), 144–164.
- Shaffer T. S. (2004) Performing backpacking: constructing 'authenticity' every step of the way. *Text & Performance Quarterly*, 24, 2, 139–160.
- Simpson K. (2005) Dropping out or signing up? The professionalisation of youth travel. *Antipode*, 37, 447–469.
- Slaughter L. (2004) Profiling the international backpacker market in Australia. [W:] G. Richards, J. Wilson (red.), *Global Nomad. Backpacker Travel in Theory and Practice*. Clevedon: Channel View, 168–179.
- Smith V.L. (1994) Boracay, Philippines: A case study in "alternative" tourism. [W:] V. Smith, W. Eadington (red.), *Tourism Alternatives: Potentials and Problems in the Development of Tourism*. Chichester: Wiley, 135–157.
- Sochacki A. (1997) Planowanie i przygotowywanie wypraw w turystyce trampingowej. *Rocznik Dydaktyczny*, 2, 34–47.
- Sørensen A. (2003) Backpacker ethnography. *Annals of Tourism Research*, 30(4), 847–867.
- Stankiewicz B. (2010) Kryzys w latach 2007–2009 – między nieuchronnością a nowymi wyzwaniami. Dwugłos historyków i ekonomistów. *Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis Oeconomica*, 61, 119–128.
- Stankiewicz B. (2012) Popyt turystyczny w badaniach międzynarodowych – uwarunkowania, dyskusja, kierunki i instrumentarium badawcze. *Zeszyty Naukowe. Ekonomiczne Problemy Usług*, 82, 153–163.

- Strzelczyk J. (red.) (1993) Spotkanie dwóch światów. Stolica Apostolska a świat mongolski w połowie XIII wieku. Relacje powstałe w związku z misją Jana di Piano Carpiniego do Mongołów. Poznań: ABOS.
- Tasmania Backpacker. Visitor Profil 2006 (2007) Tourism Tasmania, Hobart.
- Teas J. (1988) I'm studying monkeys; What do you do? Youthful travellers in Nepal. *Kroeber Anthropological Society Papers*, 67–68, 42–54.
- Tomazos K. (2015) Backpacking through an ontology of becoming: a never-ending cycle of journeys: the backpacker as a campbellian hero. *International Journal of Tourism Research*, 18(2), 140–148.
- Tutenges S. (2009) Safety problems among heavy drinking youth at a Bulgarian night-life resort. *International Journal of Drug Policy*, 20(5), 444–446.
- Tourism Queensland (2008) Backpacking Queensland: Nightlife. Online: www.backpackingqueensland.com.au [dostęp: 17.07.2015].
- Tourism Research Australia, Niche Market Snapshot on Backpackers Accommodation in Australia (2007). Canberra: Tourism Research Australia.
- Towner J. (1985) The gand tour: a key phase in the history of tourism. *Annals of Tourism Research* 12, 297–326.
- Urbanik A. (1979) Vademecum trampingowca. Kraków: BPiT Almaturo.
- Urbanik A. (1987) Przewodnik trampingowy – Birma, Tajlandia, Malezja, Singapur, Indonezja. Warszawa: MAW.
- Urbanik A. (1988) Chiny. Informator trampingowy. Warszawa–Kraków: Instytut Turystyki.
- Urbanik A. (1989) Pekin. Przewodnik. Warszawa: Globtroter-BIT.
- Urbanik A. (red.) (1996) Przez świat: informacje, turystyczne z całego świata. Tom 1. Kraków: Agencja Travelland.
- Urbanik A. (red.) (1997) Przez świat: informacje turystyczne z całego świata. Tom 2. Kraków: Agencja Travelland.
- Urbanik A. (2004) Jak polscy globtroterzy odkrywali świat? Online: www.travelbit.pl/jak-polscy-globtroterzy-odkrywali-swiat [dostęp: 06.04.2012].
- Uriely N., Belhassen Y. (2005) Drugs and risk-taking in tourism. *Annals of Tourism Research*, 33(2), 339–359.
- Uriely N., Reichel A. (2000) Working tourists and their attitudes to hosts. *Annals of Tourism Research*, 27(2), 267–284.
- Uriely N., Yonay Y., Simchai D. (2002) Backpacking experiences: A type and form analysis. *Annals of Tourism Research*, 29(2), 520–538.
- Urlopy (2001) Komunikat z badań. (2001) Warszawa: CBOS. Online: www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2001/K_141_01.PDF [dostęp: 08.06.2014].
- Visser G. (2003) The local development impacts of backpacker tourism: evidence from the South African experience. *Urban Forum*, 14(2–3), 264–293.
- Vogt J.W. (1976) Wandering: Youth and travel behavior. *Annals of Tourism Research*, 4(1), 25–41.
- Wang N. (1999) Rethinking Authenticity in Tourism Experience. *Annals of Tourism Research*, 26(2), 349–370.
- Watcharapong P., Prapimporn S., Weerapong P., Piyada U., Pongdej W., Maneerat B., Thitiya P., Terapong, T. (2010) Rabies exposure risk among foreign backpackers

- in Southeast Asia. *The American Journal of Tropical Medicine and Hygiene*, 82(6), 1168–1171.
- Westerhausen K. (2002) Beyond the beach: An ethnography of modern travellers in Asia. White Lotus Press, Bangkok.
- Westerhausen K., Macbeth J. (2003) Backpackers and empowered local communities: natural allies in the struggle for sustainability and local control? *Tourism Geographies*, 5(1), 71–86.
- Wheeller B. (1993) Sustaining the Ego. *Journal of Sustainable Tourism*, 1(2), 121–129.
- White N.R., White P.B. (2004) Travel as transition: Identity and place. *Annals of Tourism Research*, 31(1), 200–218.
- Wickens E. (1997) Licensed for Thrill: Risk-Taking and Tourism. [W:] S. Clift, P. Grabowski (red.), *Tourism and Health*. London: Continuum International Publishing Group, 151–164.
- Więcka A. (2002) Na własnych nogach na koniec świata. *Newsweek Polska*, 3, 76–80.
- Williams K.C., Page R.A. (2011) Marketing to the Generations. *Journal of Behavioral Studies in Business*, 3(1), 1–17.
- Wilson D., Little E. (2008) The solo female travel experience: exploring the ‘geography of women’s fear. *Current Issues in Tourism*, 11(2), 167–186.
- Witkowska M. (2010) Z plecakiem przez świat. Chorzów: Videograf II.
- Wiza A. (2007a) Backpacking as a form of tourism which decrease cultural and mental barriers. [W:] W. Cynarski, K. Obodyński, A. Nizioł (red.), *Border and Trans-border Tourism for European Integration*. Rzeszów: Podkarpackie Towarzystwo Naukowe Kultury Fizycznej, 231–236.
- Wiza A. (2007b) „Backpackers”, turysta czy podróżujący? Turystyka współczesnej młodzieży – trendy międzynarodowe. [W:] M. Kazimierczak (red.), *Turystyka i podróżowanie w aksjologicznej perspektywie*. Poznań: AWF, 222–229.
- Wiza A. (2008) „Backpacking” jako forma turystyki indywidualnej w kontekście zmian cywilizacyjnych. [W:] W. Muszyński, M. Sokołowski (red.), *Homo creator czy homo ludens? Nowe formy aktywności i spędzania czasu wolnego*. Toruń: A. Marszałek, 284–291.
- Wiza A. (2013) Uczenie się z podróży w narracjach turystów indywidualnych (backpackersów). AWF, Poznań.
- Wiza A. (2014a) Backpacking w perspektywie odległych miejsc i kultur poznawanego świata i siebie. *Turystyka Kulturowa*, 11, 38–52.
- Wiza A. (2014b) Usługi turystyczne czy gościnność? Znaczenie spotkań turystów indywidualnych (backpackersów) z tubylcami w kontekście etyki. [W:] M. Kazimierczak (red.), *Etyczny wymiar podróży kulturowych*. Poznań: AWF, 113–124.
- Wiza A. (2016) Doświadczenie ciała w podróżowaniu backpackersów. [W:] D. Majka-Rostek E., Banaszak R., Florkowski P., Czajkowski (red.), *Trickster. Społeczno-kulturowe konteksty doświadczenia ciała*. Wrocław: Katedra, 123–146.
- Zaleski G. (2013) W cztery strony świata. Chorzów : Videograf.
- Zawadka J., Pietrzak-Zawadka J. (2018) Individual Budget Travels as a Form of Leisure Among the Polish Citizens. [W:] V. Katsoni, K. Velandar (red.), *Innovative Approaches to Tourism and Leisure*. Fourth International Conference IACuDiT. Ateny: Springer International Publishing.

STRONY INTERNETOWE [dostęp: 09.07.2014]

www.backpacker.com
www.backpacker.com.pl
www.backpackers.ovh.org/index.php
www.backpackersi.blogspot.com
www.backpackersi.pl
www.backpacking.com.pl
www.backpacking.org.pl
www.boulie.org/backpacking.html
www.explorersfestival.pl/
www.hostelservice.pl/back.php
www.kochambackpacking.blogspot.com
www.klappkikubota.wordpress.com/2010/11/13/turysta-czy-backpacker
www.kolosy.pl/
www.kolosy.org/
www.koniecswiata.net
www.loswiaheros.pl/australia/457-polski-vs-australijski-backpacker
www.mondipackaging.pl/dla-kogo-jest-backpacking
www.osott.pl/index.php/19-sample-data-articles/joomla/8-historiaosott
www.paragonzpodrozy.pl/o-nas/
www.peron4.pl/tomek-michniewicz-backpackerskie-podroze-nie-sa-dla-kazdego/
www.pl.wikipedia.org/wiki/Backpacking
www.proto.pl/wywiady/info?itemId=60202
www.tomekmichniewicz.pl
www.travelbit.pl

WYKAZ RYCIN I TABEL

RYCINY

1. Dienne wydatki podczas odbywania podróży w grupie porównawczej backpackera, podróżnika i turysty (struktura procentowa badanej próby)..... 35
2. Główne motywy podjęcia przez backpackerów ostatniej większej podróży 39
3. Motywy podejmowania przez backpackerów podróży 39
4. Źródła informacji wykorzystywane przez różnego typu turystów podczas planowania podróży (struktura procentowa badanej próby) 41

TABELE

1. Klasyfikacja turystów według koncepcji Cohena E. 10
2. Charakterystyka środowiska backpackerów w kategorii płci
wyeksplikowana z wybranych źródeł zagranicznych 26
3. Charakterystyka profilu wiekowego backpackerów w przeglądzie
badań zagranicznych 27
4. Korelaty kształtujące współczesną definicję backpackingu
wyeksplikowane z narracji tożsamościowych badanych backpackerów 48

SUMMARY

Who is a backpacker? Theoretical and conceptual considerations

This monograph is an attempt at defining the new type of traveling: backpacking (with a special emphasis on Polish tourism). The conceptual approach has been outlined with the use of material extracted from numerous sources. Research which have proven to be key in this project have been found in foreign publications from recent years. Polish literature on the subject, both from the realm of academia and popular science, has also been analyzed. The objective was to define contemporary backpacking; to identify the factors which condition the nature of backpacking trips; and – especially important for the Polish reality where this Western type of traveling style is only beginning to take form. The following monograph focuses on describing selected components influencing the travels of both foreign and Polish backpackers.

The book consists of two chapters. Each chapter is concerned with a different aspect of the phenomenon in question. Chapter One presents a historical perspective on backpacking and describes how the methodology and style of traveling formed in countries where backpacking is a well-developed branch of the tourism industry. A multi-layered study of subject literature allowed to emphasize the most important opinions of authors on the phenomenon of backpacking.

Foreign sources were used in the attempt to arrive at a definition of backpacking; on the basis of numerous analyses conducted by foreign scholars, psychographic characteristics of backpackers have been prepared. The key elements described were: nationality, gender, age, education, travel preferences and length of backpacking travels, choice of accommodation and transportation mode, costs of travels, ways of spending free time while traveling, and motivations for this type of travel.

Analogically, Chapter Two presents the historical conditions of the formation of backpacking in the Polish context. Available Polish research on the subject has been perused. A thorough analysis of key scientific publications demonstrated gaps in the Polish research on backpacking. Therefore, books pertaining to popular science and published in the last 25 years have been added to the corpus as a very valuable source of empirical knowledge based on personal experience of Polish backpackers. Analogically to Chapter One, the psychographic features of the Polish backpacker have been presented, extracted from the few scholarly and popular sources.

The analysis, in both a theoretical and a practical perspective, Polish and foreign, allowed to notice the main features characterizing the contemporary backpacking and to define it. The conducted research showed a hybrid form of backpacking. It is a form of individualized tourist activity with not very

marked macrostructural features. It is dependent on many variables. For this reason, defining backpacking both in Poland and abroad cannot be treated as simple characteristics of a concrete and tangible community. Travel practices connected with preparations for traveling and the course of the journey itself have to be confronted with the identity analysis of people who identify themselves as backpackers. In the process of growing up, the backpackers have access to the social and cultural resources of their native communities. Their practices may stem from their conscious choice (independent and individual), but they are, nonetheless, culturally conditioned. Therefore, just as the expectations of Western societies with established democracy are different from the needs of the Polish society which is only beginning to learn freedom and independence, so should the understanding and practicing of backpacking be different. Moreover, the formation of backpacking in Poland was quite significantly influenced by the appearance and growth of the local tramping movement, whose development for forty years was conditioned by the political and economic regime of socialist Poland.